

Letnik VI. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1925, št. 6.

Krištof Dimač.

Spisal Jack London. — Iz angleščine prevel France Magajna.

7. Mali mož.

Prav rad bi videl, da bi bil ti malo manj trmoglav,« je godrnjal Čok zlovoljno. »Tistega ledenika se pa zares bojim. Nihče bi si ne smel sam samcat upati čezenj.«

Dimač se je veselo zasmeljal in se ozrl proti leskečemu se licu majhnega ledenika, ki se je vil proti dolini. »Avgust je tu in dnevi se že dva meseca krajšajo,« je rekel. »Ti poznaš zlatonosni kremenjak, jaz pa ne. Veš kaj, zasleduj v najinem rovu glavno žilo, jaz bom pa skočil po živež. Na svidenje! Jutri zvečer bom že nazaj.«

Obrnil se je in šel.

»Slutnja mi pravi,« je klical Čok proseče za njim, »da se bo zgodilo nekaj hudega.«

Toda Dimačev odgovor je bil vesel smeh. Brzo je korakal po mali dolini naprej, otiraje si pogostoma potno čelo, njegove noge pa so trle zrele gorske jagode in nežno praprot, ki je rastla poleg ledenih krp, ležečih po osojinah.

Zgodaj spomladi sta se bila on in Čok napotila gori po reki Steward ter krenila v tisto čudovito zmedo gorá, kjer je moralo biti Jezero presenečenja. Vso pomlad in polovico poletja sta brezuspešno preiskavala okolico in baš takrat, ko sta nameravala pobratí svoje stvari in se vrniti, sta zagledala tisto tajnostno vodno površino, pod katero se razprostira zlato dno, tisto vodno površino, ki je zapeljala in prevarala že cel rod rudarjev. Nastanila sta se v stari koči, ki jo je bil Dimač našel že pri svojem prvem obisku. Spoznala sta troje: prvič, da so debela zlata zrna na gosto nasejana po dnu jezera; drugič, da jih dober

potapljač doseže na plitvejših mestih, da pa je voda morilno mrzla, in tretjič, da je v kratkem poletju osušenje jezera za dva človeka le prevelika naloga. Ker so bili robovi zlatih zrn še ostri in neizbrušeni, sta sklepala, da niso prišli od daleč, in sta sklenila, da poiščeta glavno žilo. Prekoračila sta veliki ledenik, ki se je lesketal na južnem robu jezera, in začela preiskovati vse bližnje doline in soteske, iz katerih se je voda nekdam poprej stekala v jezero ali pa se še vedno steka.

Dolina, po kateri je Dimač stopal, se je začela polagoma širiti, kakor vsaka dolina v svojem srednjem delu. Na spodnjem koncu pa se je stisnila med dve visoki navpični skalnati steni in potem mahoma prenehala, pregrajena po prečni steni, ki je vezala obe stranski. Ob vznožju je v velikem kupu kamenja izginjal potoček, ki je očitvidno nadaljeval svojo pot pod zemljo. Ko je Dimač prečno steno preplezal, ki je zapirala dolino, je opazil pod seboj jezersko gladino. To jezero se je razlikovalo od vseh gorskih jezer, kar jih je dotlej videl, po tem, da ni bilo modrikaste barve. Bilo je namesto tega čisto pavjezeleno, torej plitvo. Baš radi tega, ker je bilo plitvo, bi ga bilo mogoče osušiti. Vsenaokrog se je dvigalo proti nebu zapleteno gorovje čudnolikih obrisov in skupin, katerih vrhunci in grebeni so bili okovani z ledom. Vsa pokrajina je bila razmetana in neskladna, kakor sanje, kadar človeka mora tlačiti. Tako nenavadna in nemogoča je bila, kakor bi se bil Stvarnik hotel pošaliti, ko je izobličil ta kos zemeljskega površja. Ozke soteske so bile polne ledenikov, ki pa večinoma niso bili kdovekaj veliki. Baš v trenutku, ko je Dimač

opazoval severno obrežje jezera, se je tamkaj odkrhnul vogal enega izmed večjih ledenikov ter med bobnjenjem pljusknil v valove. Onstran jezera, na videz komaj eno, resnično pa, kakor je dobro vedel, najmanj pet milj daleč od mesta, kjer je stal, je zagledal skupino borovcev in koč. Kar ni se mu hotelo verjeti. Pogledal je še enkrat in bolj ostro. Resnično! Iz dimnika se je dvigal steber dima. »Še nekdo drugi je našel Jezero presenečenja in presenetil naju dva,« si je mislil, ko se je lotil plezanja preko južne stene.

Dospel je v majhno dolinico, vso pokrito s cveticami. Svečano tihoto je motilo le dremotno brenčanje čebel. Kakor vse dolinice naokrog se je tudi ta odpirala na jezero. Nenavadna je bila edinole njena dolžina, kajti merila je komaj sto vatlov po dolgem. Ob njenem začetku se je dvigala kvišku tisoč čevljev visoka navpična pečina, raz katero je padal potoček in se v zraku pršil v megleno kopreno.

In tukaj je znova naletel na dim, ki se je v toplih solnčnih žarkih leno dvigal izza pečin. Ko je zavil okoli vogala, je zaslišal enakomerne udarce nečesa, kar je moralo biti kovinasto, in veselo žvižganje, ki je spremljalo udarjanje. Potem je zagledal moža. Držal je med kolena čevljev in zabijal vanj žeblje.

»Bog daj srečo!« je pozdravil tujec in Dimač je v hipu začutil, da bosta prijatelja. »Baš prav prihajaš,« je nadaljeval neznanec, »boš kaj dobil za zob. V kotličku tamle je topla kava, pa še par mrzlih mlincev je tam nekje.«

»Takah stvari se pa pri nas ne bojimo,« je menil Dimač, ko se je usedel. »Zadnje dni so bili moji obedi res precej mršavi. Ampak v koči imamo hrane na debelo.«

»V koči onstran jezera? Saj tja pa grem.«

»Kakor je videti, postaja Jezero presenečenja gosto obljudeno,« je tožil Dimač in s slastjo praznil kotliček.

»Beži no! Šališ se, kajneda?« Neznanca je bilo samo začudenje.

Dimač se je smejal. »Ta šment vsakogar tako potegne. Ali vidiš tiste visoke robove tam daleč na severozapadu? Od tam sem ga prvič zagledal. Še sanjalo se mi ni in kakor bi trenil, je ležalo pod menoj liki na dlani. In sicer baš tedaj, ko sem bil že čisto obupal in ga sploh nisem več iskal.«

»Z menoj je prav taka,« je rekel tujec. »Vračal sem se in že sinoči sem upal dospeti do reke Steward. Pa sem naenkrat obstal in zazijal: jezero! In če je to jezero res pravo, kje je pa potem Steward? In kod sem hodil ves čas? Kako pa si ti prišel sem? In kako ti je ime?«

»Bellew. Kriš Bellew.«

»Oh! Saj te poznam.« Radosten nasmeh je obsijal možakarjeva lica in oči, njegova roka pa je željno stisnila Dimačevo. »Kaj sem že vse slišal o tebi!«

»Že vidim, da si čital policijska poročila,« je rekel Dimač skromno.

»Nak.« Mož se je na ves glas zasmel in odkimal. »Samo nedavno klondajško zgodovino. Saj bi te bil takoj spoznal, ako bi bil obrit. Opazoval sem te, kako si za roletno mizo pri 'Losjem rogu' ves Dawson vlekel za nos. Jaz pa se pišem za Karsona — za Andreja Karsona. Veš, ne morem ti dopovedati, kako sem vesel, da sva se srečala.«

Vitek mož je bil Karson, zdrav kakor riba, hitrih črnih oči in poln tovariške vablivosti.

»In to je torej Jezero presenečenja?« je mrmral nejeverno.

»Tako je.«

»In dno je namazano z zlatom?«

»Seveda.« Dimač je segel v žep in prinesel na dan pest zlatega zrnja. »Taka je tista maz. Nič drugega ti ni treba storiti, kakor spustiti se lepo na dno, tudi mižé, če hočeš, in zagrabit. Potem pa moraš predirjati pol milje, da si zopet požiš krvni obtok.«

»In pri vseh zlomkih na svetu, baš ti si me moral prehiteti.« Karson se je sicer šalil, ampak vendar je bilo njegovo razočaranje pristno. »Jaz revež sem pa mislil, da bo vsa brozga moja. Pa naj bo, kakor hoče. Imam vsaj to veselje, da sem ga našel.«

»Ne samo veselje!« je vzkliknil Dimač. »Prijatelj, če se nam posreči, da se kdaj polastimo tistega dna, tedaj Rockefellerja še pogledali ne bomo.«

»Pa jezero je vendar tvoje,« je ugovarjal Karson.

»Nikakor ne, dragi prijatelj. Pomisliti moraš, da zgodovina rudarstva doslej ne pozna slučaja, da bi ljudje bili našli tako zalogo zlata naenkrat. Da ta zaklad dvignemo, bo treba tebe, mene, mojega tovariša in vseh naših prijateljev. Vsa Bonanza in Eldorado skupaj ne bosta mogla odtehtati pol orali jezerskega dna. Milijoni so v njem in bojim se samo ene stvari: ako našega bogastva ne bomo znali dobro upravljati, utegne zlato izgubiti svoj pomen kot podlaga svetovnega denarja.«

»In ti praviš...« Karson je prenehal sredi stavka in osuplo zrl v Dimača.

»Veseli me, da si tudi ti zraven. Potrebovali bomo eno leto ali pa celo dve in ves denar, ki nam ga bo moči dobiti, da osušimo jezero. Pregledal sem tla in vem, da se to da storiti. Ampak rabili bomo pri tem slehernega človeka v deželi, ki bo pri volji, delati za mezdo. Celo armado bomo morali nabrati. Takoj zdaj pa nam je treba zaupanja vrednih mož, ki bodo stali na čelu. »Saj boš tudi med njimi, kajne?«

»Kajpak! Mar ni videti, da sem zaupanja vreden? Zdaj se pa že čutim milijonarja. Skoro bi si več ne upal čez le-oni ledenik. Da bi si pa vprav zdaj zlomil tilnik, nak, tega pa že ne. Škoda, da nimam več ostroglavih žebeljev. Poslednjega sem zabijal, ko si ti prišel. Kakšni so pa tvoji? Poglejmo!«

Dimač je dvignil nogo.

»Obrabljeni so že in gladki kakor drsaljke!« je vzkliknil Karson. »Presneta stvar, precej pota si napravil. Potrpi par minut, izpulim nekaj svojih ven, pa jih v tvoje zabijem.«

Dimač ni hotel ubogati. »Poleg tega,« je rekel, »imam tam, kjer se začenja led, skrito štirideset čevljev dolgo vrvi. Močna je. S tovarišem sva jo rabila, ko sva lezla semkaj.«

* * *

Plezanje je bilo težavno. Solnce se je na vso moč upiralo v ledeno površino. Žarki so odsevali in slepili oba plezavca. Stopala, plazila in dvigala sta se po smrtnonevarnih krajih, se naslanjala na grebene, lovila se za ledene razpoke, po katerih je tekla voda, in včasih sta po enournem naporu prekoračila komaj sto vatlov. Ob dveh popoldne se je Dimač ustavil ob prostorni luži, polni kristalno-čiste vode, in ukazal počitek.

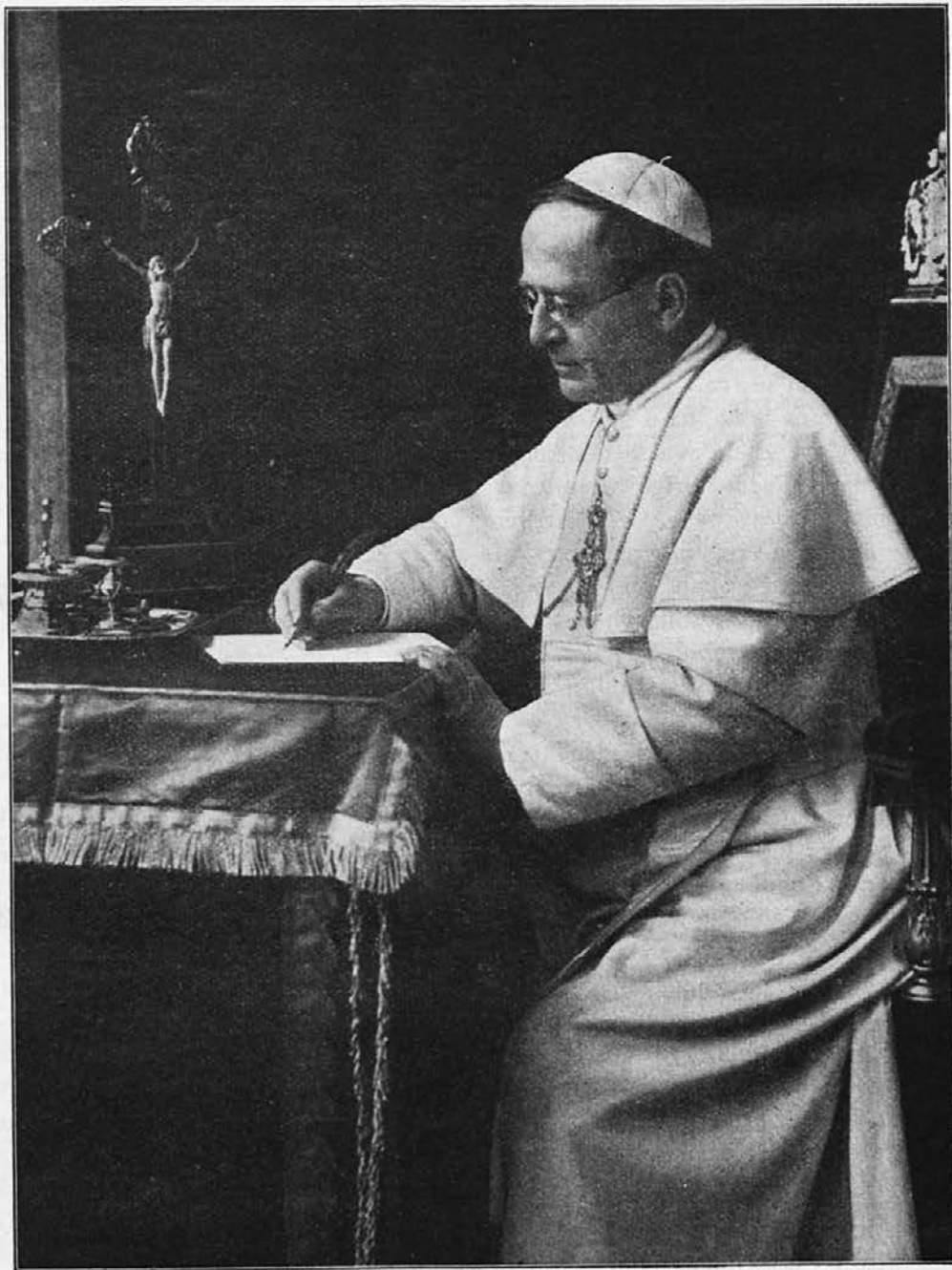
»Poglejva, kaj dela naša malica,« je rekel. »Glej, kar kolena so se mi začela tresti. Sicer pa sva itak prešla najhujše. Še tristo vatlov in dosegla bova pečine. Tam pa nama bo plezanje igrača. Seveda, še par grdih ledenih razpok je pred nama in tistale, ki gre v smeri proti oni izboklini, je prav slaba. Tisti ledeni most, ki vodi preko nje, je videti malce nevaren in tudi močan menda ni kaj prida. Pa s Čokom sva vendarle srečno prišla preko njega.«

Med malico sta se kar dodobra seznanila. Andrej Karson je povedal zgodbo svojega življenja. »Bil sem trdno prepričan, da bom našel Jezero presenečenja,« je momljal med grizljaji. »Pa saj sem ga tudi moral. Zgrešil sem vsa ostala jezera v tem kotu dežele. Kaj čuda, če sem naletel baš na to. Tudi moja žena je vedela, da ga bom našel. Jaz sam sem sicer imel dovolj vere, toda njena je proti moji kakor dan proti noči. Ej, to ti je dekle, golobica, pogumna, drzna;

bojevnica od glave do peta. Ni je zame druge žene na svetu. Čista je, zvesta in vse, kar je treba. Samo poglej jo!«

Odprl je žepno uro in na notranji strani pokrovca je Dimač zagledal prilepljeno sliko svetlolase žene, med dvema smejočima se otroškima obrazkoma.

»Dečka?« je vprašal.

Papež Pij XI. piše razglas o svetem letu.

»Deček in deklica,« je ponosno odgovoril Karson. Fant je poldruugo leto starejši.« Vzdihsnil je globoko. »Oba bi bila lahko starejša, vidiš, pa sva z ženo morala čakati. Bolna je bila, revica. Pljuča. Pa se je postavila smrti po robu. Neverjetno, kajne? Bil sem uradnik, železniški uradnik v Chicagu, ko sva se poročila. Njeni starši so bili jetični. Zdravniki takrat

niso vedeli kaj prida. Rekli so, da je bolezen podedovana. Vsa njihova družina je bolehalo za jetiko. Drug od drugega so jo našli, ne da bi vedeli. In mislili so vsi, da so bili bolni rojeni. Usoda. Prva leta sva živela pri njenih starših. Jaz se nisem bal. V moji rodbini ni bilo sledu jetike. In vendar sem jo naposled dobil tudi jaz. Pa sem začel premišljevat. Da je bolezen nalezljiva, to je jasno. Nakopal sem si jo s tem, da sem dihal njihov zrak.

Pa sva govorila z ženo o tem. Potem sem opustil domačega zdravnika in vprašal za svet novodobnega strokovnjaka. Potrdil je moje naziranje in dodal, da je za naju najboljši kraj na svetu Arizona. Pobrala sva šila in kopita in odpotovala tja — brez denarja, brez vsega. Dobil sem delo kot ovčji pastir, njo pa sem pustil v mestecu. 'Pljučno mestece' sem mu rekel, kajti bilo je nabito polno kašljajočih bolnikov.

Kajpada, življenje in prenočevanje na svežem, čistem zraku mi je takoj začelo krpiti moje zdravje. Po cele mesece sem bil včasih ločen od žene. Pa vselej, kadar sem se vrnil, je bila videti šibkejša in slabša. Ni ji hotelo na bolje, pa ji ni hotelo. Toda imela nisva slame v glavi, znala sva se učiti od življenja. In tako se je vdala mojemu prigovarjanju ter šla z menoj in mi pomagala pasti ovce. Cela štiri leta, pozimi in poleti, v mrazu in vročini, v snegu, ivju in kar je že bilo, nisva niti enkrat spala pod streho, ampak vedno v šotoru, ki sva ga zjutraj zvila in vzela s seboj. In da bi ti videl spremembo! Ogorela kakor jagoda, žilava kakor Indijanec in čvrsta kakor sirova koža. Ko sva mislila, da sva ozdravljena, sva se odpeljala v San Francisco. Pa je bilo še prezgodaj. Že v drugem mesecu se je pri obeh pokazala kri. Pri priči sva se obrnila in zbežala naravnost v Arizono, nazaj k ovcam. Še dve leti. Tedaj so bila najina pljuča povsem zakrpana. Popolnoma zdrava. Vsa njena družina je pa izumrla. Niso naju hoteli poslušati.

Potem sva mestu slovo dala za vselej. Brskala sva nekaj tam po tihooceanski obali in južni Oregon nama je bil prav po godu. Pa sva se naselila v dolini reke Rogue. Jabolka! Ej, tam so krasni kraji za pridelovanje jabolk, pa menda nihče ne ve za to. Pomalem sem si pridobil kmetijo, farmo, po štirideset sem dal za oral. Čez deset let bo oral k oralni vredni petsto. Pa sva tudi gibala, da je bilo kaj. Je treba denarja za tak začetek, midva ga pa nisva imela. Z delom svojih rok sva si morala prislužiti hišo in hlev, konje in pluge in vse ostalo. Ona je dve leti poučevala v šoli. In potem je prišel deček. Pa takrat sva že stala na trdnih nogah. Oh, da bi ti videl tista drevesa, ki sva jih vsadila! Sto oralih jih je in zdaj so že skoro dorasla. Na žalost je vse to šlo počasi, dolg pa se je gramdil hitro, menda tudi ponoči. Zato sem pa zdaj tukaj, vidiš. Če bi ne bilo zaradi otrok in dreves, bi prišla tudi ona sem. Ona ravna domačijo, jaz pa sem tukaj, milijonar — če Bog da.

Z očmi, polnimi srečnih sanj, se je ozrl preko ledene, v solncu se lesketajoče površine na zeleno jezersko gladino, obšel s pogledom nasprotni breg, pogledal še enkrat na fotografijo in zamrmral:

»Izvrstno dekle je, moja ženka, vztrajna. Ni hotela umreti in ni hotela, ta moja mala junakinja. Sama kost in koža jo je bilo tedaj, pa iskrica življenja na sredi, ko je prišla ovce past. Pa tudi zdaj je še drobna. Nikoli ne bo debela. Ampak njena drobnost je najzaljša, kar sem jih kdaj videl, in ko se povrnem, ko bodo drevesa začela roditi in bosta otroka že hodila v šolo, bova šla malo pogledat v Pariz. Meni sicer ni kaj posebno do tistega kupa hiš, ona pa svoj živi dan o njem sanjari.«

»In tukaj je zlato, ki ti bo utrla pot v Pariz,« je zagotovil Dimač. »Samo do njega moramo, to je zdaj naša naloga.«

Karson je pritrdil blestečih oči. »Pravim, tista naša farma je najkrasnejši sadovnjak na tihooceanski obali. Podnebje izborna. Najina pljuča tamkaj ne trpe. Sam veš, da morajo biti taki ljudje jako previdni, ko si izbirajo stalno domovanje. Ako bi ti kdaj mislil na redno in mirno življenje in bi se hotel kje ustanoviti, tedaj pridi in oglej si našo dolino. Toliko ti povem! In ribja lovlja! Reci mi, ali si že kdaj ujel petintrideset funtov težkega lososa na trnek za kline? To ti je bilo dela, fant, to ti je bilo otepavanja, preden sem ga izvlekel.«

* * *

»Štirideset funtov sem lažji ko ti,« je rekel Karson. »Daj, grem jaz naprej.«

Stala sta na kraju razpokline. Bila je ogromna in stara, široka najmanj sto čevljev. Njeni boki so bili poševni in izlizani, nekaj ostri robovi pa zaokrogljeni. Na tem mestu se je preko razpokline bočil premostek iz stlačenega, napol oledenelega snega. Dna razpokline ni bilo mogoče dogledati in kje se opira sneženi most, tudi ne. Ker je sonce vanj pripekalo, se je neprestano tajal in krhal. Človek bi mislil, da zdaj zdaj zgrmi v črno globino. Opazila sta na njem sledove celih vogalov, ki so se že odkrhnili in strmoglavili v glob. Celo tedaj, ko sta ga motrila, se je odlomila pol tone težka kepa in buhnila navzdol.

»Kar nič vabljev ni tale mostek,« je mrmral Karson in pomenljivo majal z glavo. »Tako zoprno je, kakor da bi jaz ne bil milijonar.«

»Ni drugače, otipati ga morava,« je rekel Dimač. »Saj bova kmalu na drugi strani, se mi zdi. Nazaj ne moreva. Tu prenočiti ne moreva. Druge poti pa ni. S Čokom sva pregledala razpoko celo miljo navzgor. Seveda, ko sva takrat lezla čez, je bil ta sneženi most bolj trden.«

»Oba hkratu ne moreva čez,« je rekel Karson in prijel za svitek vrvi, ki ga je Dimač nosil preko rame. »Ti počakaj. Vrv in cepin bom vzel s seboj. Daj mi roko, da se bom laže spustil na naš slavni most.«

Počasi in z največjo previdnostjo je zdrknil na sneženo hrbtišče, ki je bilo več čevljev niže nego robovi razpokline. Tam je obstal in še enkrat pogledal, če je njegova oprema v redu. Na hrbtu je nosil sveženj z najnujnejšimi potrebščinami. Okoli vratu je imel namotano vrv, tako da mu je počivala na plečih. En konec si je pritrnil k pasu.

»Pol svojega milijona bi odrinil, če bi se odkod vzelo podjetje za zgradbo mostov,« je rekel šaljivo. »Pa nič ne maraj. Jaz sem ti kakor maček.«

S cepinom, ki ga je držal v desnici, in s palico, ki jo je držal v levici, je kakor plesavec na vrvi, s stegnenimi rokami lovil ravnovesje. Stopil je z eno nogo naprej, pa jo je takoj zopet pritegnil. Malo je manjkalo, pa bi bil omahnil!

»Kaj bi dal za to, da bi bil prosjak,« je rekel in se nasmehnil. »Ako se zdajle srečno rešim milijonarstva, se ne bom nikdar več potegoval za to čast. Je sila neprijetna.«

»Nič se ne boj,« ga je osrčeval Dimač. »Jaz sem že napravil to pot in morda bo zato bolje, če grem prvi.«

»Seveda, zato ker tehtaš štirideset funtov več!« se je hudoval mali mož. »Nikar ne skrbi zame, bom takoj miren.« In res, kar v hipu je obvladal svoje živce. »Le gledaj, zdaj gre za reko Rogue in za jabolka,« je govoril in stopil naprej z največjo previdnostjo in vendar s hladnokrvno gotovostjo. Stopal je čisto nalahko, ker bi mu ena sama trda stopinja lahko bila usodna. Prehodil je že dve tretjini tiste smrtnonevarne poti. Kar se je ustavil, da bi pregledal rečo, čez katero bi moral stopiti. Na njenem dnu je namreč zagledal svežo razpoklino. Dimač, ki ga je skrbno motril, je zapazil, kako je Karsonu ušel pogled v brezno in kako se je začel komaj vidno tresti.

»Naravnost glej!« mu je ostro, skoroda sirovo ukazal Dimač. »Zdaj! Naprej!«

Mali mož je ubogal in stopal naprej. Ni se več ustavil. Poševna stena na drugi strani je bila od solnca izlizana in gladka, vendar ni bila posebno strma. Zato je Karson z lahkoto splezal do ozke police, se obrnil in se usedel.

»Zdaj je pa tvoja vrsta,« je zaklical. »Pogum in nikar se ne oziraj navzdol. Zaradi te neumnosti bi bil kmalu dušo izpustil. Kar brez bojazni naprej! Pa le brzo gibaj! Most je zlodjevo gnil.«

Loveč s palico ravnovesje, se je Dimač začel pomikati po nevarni poti. Bilo mu je jasno, da stoji most na trhljih nogah in da lahko vsak hip zgrmi v globino. Nenadoma je začutil tresljaj, potem komaj čutno zibanje snežene grmade, potem pa zopet tresljaj. Sledil je oster pok. Vedel je, da se za njim nekaj dogaja. Če bi bil gluhi in slepi, bi mu o tem pričal srepri in groze polni Karsonov obraz. Iz globočine pod seboj je zaslišal slaboten, komaj slišen šum tekoče vode in nehote so se obrnile njegove oči navzdol, proti neizmer-

nemu breznu. Siloma jih je odtrgal od tega pogleda in jih nameril na pot pred seboj. Prekoračil je dve tretjini in došel do rege. Kolikor je mogel presoditi po njenih ostrih robovih, je bila še čisto sveža, solnce se je še ni bilo doteknilo. Že je dvignil nogo, da bi jo prestopil, kar se je rega začela vidno širiti. Istočasno je pod seboj zaslišal ostro pokanje. Stopil je hitro čez, toda radi uglajenih žebeljev mu je na poševnem robu rege spodletelo. Padel je na obraz in zdrsnil proti špranji. Nogi sta mu že zašli vanjo, s prsmi pa je slonel na palici, ki jo je pri padcu zasadil v sneg.

Prvi občutek Dimačev je bila neka nepopisna zoprna slabost in prva misel, ki mu je prišla, je bilo začudenje, zakaj ni padel v špranjo. Za hrbtom je pokalo in se treslo, da je palica kar brnela. Iz globine, od srca ledenika, je prihajalo bobnenje velikih kosov ledu in snega, ki so se spodaj odlamljali od premostka. In vendar je tisti most, čeprav že ves razpokan, še vedno stal. Seveda, tisti del, ki ga je bil že prešel, se je nagnil za kakih dvajset stopinj. Odtam, kjer je bil, je lahko videl Karsona, ki je čepel na svoji polici, upiraje se z nogami v raztajano površino, in naglo odvijal vrv.

»Čakaj!« je klical. »Ne geni se, drugače bo vsa vražja past zgrmela na dno.«

S hitrim pogledom je preračunal daljavo, snel z vratu svileni ruto in jo privezal na konec vrvi. Iz žepa je potegnil drugo tako ruto in jo privezal k prejšnji ter tako podaljšal vrv. Spletana je bila iz nestrojene kože in je radi tega bila zelo močna in lahka. Prvi lučaj je bil spreten in Dimač je zgrabil za vrv. Hotel je ob vrvi splezati iz nevarnega kraja, toda Karson, ki si je drugi konec vrvi še čvrsteje pritrnil k pasu, ga je ustavil.

»Priveži si jo k pasu,« je ukazal.

»Če mi izpodleti, pojdeš tudi ti za mano,« je ugovarjal Dimač.

Mali mož je postal trdovraten.

»Jezik za zobmi!« je zaklical jezno. »Ali ne veš, da bi odjek tvojega glasu lahko sprožil tisto vražjo past na dno?«

»Ampak, če mi spodrsne...« je znova začel Dimač.

»Molči! Ne bo ti spodrsnilo, ne. Stori, kakor sem ti velel. Da, tako je prav — pod pazduhami. Le trdno veži! Tako, zdaj! Naprej, ampak polagoma; bom že jaz vlekel vrv k sebi. Le počasi naprej, ampak polahko.«

Dimač je bil le še dobrih dvanajst čevljev oddaljen od trdih tal, ko se je most začel rušiti. Skoro neslišno, toda vedno hitreje se je sesipal.

»Hitro!« je zaklical Karson in vlekel z vso silo za vrv.

Ko je snežna grmada končno buhnila v glob, se je Dimač baš hotel oprijeti roba razpoke, toda padajoči most ga je potegnil za seboj. Karson se je

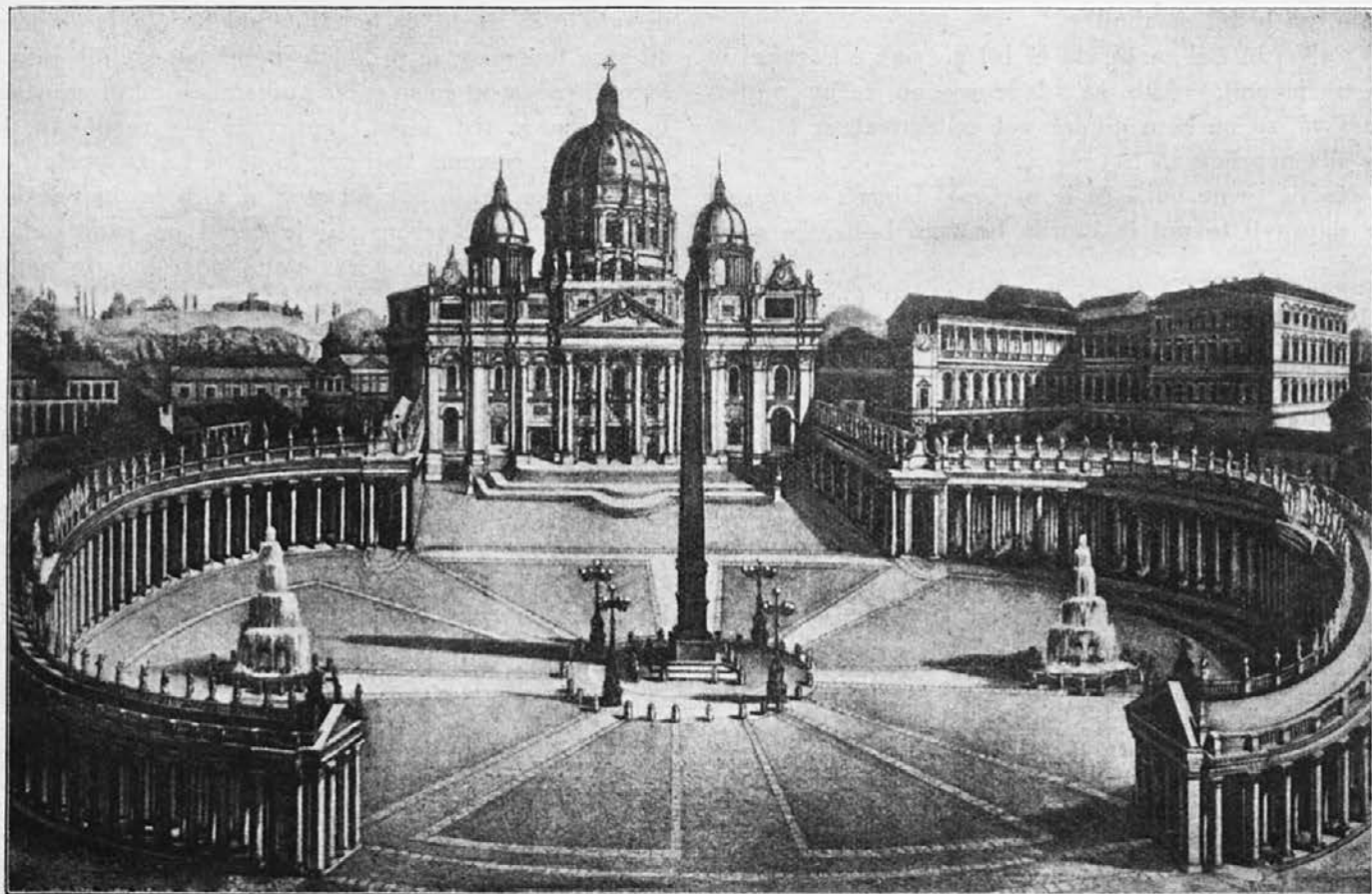
usedel, široko razklenivši kolena, in je na vse kriplje potegnil za vrv. Sila potegljaja je vrgla Dimača na steno ledenika, toda Karson je izgubil ravnovesje in omahnil s police, kjer je sedel. Kakor mačka se je prevrgel na prsi in obupno iskal z rokami, kje bi se oprjel. Polagoma je drsel navzdol. Štirideset čevljev niže, na drugem koncu napete vrvi, je z enako obupnostjo iskal opore Dimač. Baš takrat, ko je planil iz globine grom, ki je pričal, da je most dosegel dno, sta se oba ustavila. Najprej je obstal Karson, ki je bil našel leden robček in se nanj oprl. Potem pa je s tisto mrvico sile, ki jo je še imel, nategnil vrv in tako zaustavil tudi Dimača.

»Bo že šlo,« je rekel. »Povej mi, kadar boš pripravljen; samo naglo naredi, kar misliš.«

»Kake tri čevlje pod sabo vidim, kamor bi mogel upreti svoje pete,« je pojasnjeval Karson. »Kakor bi trenil, pa bo storjeno. Ali si pripravljen?«

»Sem.«

Zdrnil je tri čevlje navzdol, se obrnil in se usedel. Težko delo. Še težje pa je bilo Dimaču ostati na svojem mestu. Z vso silo svojih mišic je tiščal ob nezatna oporišča v ledu. In baš takrat, ko je začutil, da začinja drseti, se je vrv napela. Pogledal je navzgor k tovarišu. Opazil je rumeno bledico njegovega ogorelega obraza, v katerem menda ni bilo niti kap-

Rim: Trg sv. Petra, najmogočnejši trg na svetu.

Ležala sta v dveh plitvih kotanjah. Dimač se je tiščal vanjo, kakor bi bil prilepljen. Ampak ne glede na to bi bil gotovo zdrsnil z nje, če ne bi bil visel na vrvi. Bil je na robu prepada, pa ni mogel videti vanj. Preteklo je več minut. Med tem časom sta premišljevala, kaj ukreniti, in se z mrzlično naglico učila umetnosti, kako ostati na strmlem ledu, ki je bil opolzel kot riba. Mali mož je spregovoril prvi.

»Oh!« je vzdihnil. Čez nekaj trenutkov pa je dejal: »Če moreš, izkoplji si s čevljem oporo v led, potem pa popusti vrv! Morda se bom mogel okreniti. Poskusi!«

Dimač je storil, kar mu je bilo rečeno, in je potem ob vrvi počinil.

ljice krvi. Zahotelo se mu je ugledati svoje lastno lice. Ko pa je opazil, kako Karson s tresočimi se rokami odpira nož, je bil prepričan, da je dosegel konec. Mislil si je, da je malega moža obšla groza pred smrtjo in da bo prerezal vrv.

»Ne brigaj se z-z-z-zame,« je Karson jecljal. »S-s-saj se ne bojim, samo moji živci, z-z-zlodej jih vzemi. T-t-trenotek, pa bom dober.«

Dimač ga je motril, kako je sključen v dve gube, z ramo med kolena, trepetajoč in ves okoren, z eno roko vlekel za vrv, z drugo pa sekal in dolbel v led oporo za svoje pete.

»Karson,« mu je komaj slišno rekel Dimač, »medved si, pa še kakšen.«

Karson se je nasmehnil, pa ta smeh je bil prepadel in prisiljen. »Nikoli nisem mogel prenašati visočine,« je priznal. »Še vselej me je obšla groza. Saj ne boš nejevoljen, če za hip počinem, da se mi v glavi razkadi? Potem bom pa tele luknje poglobil, tako da te bom lahko potegnil k sebi.«

Dimaču je postalo toplo pri srcu. »Poslušaj, Karson! Najpametneje bo, če prerežeš vrv. Saj me ne boš mogel spraviti k sebi in zakaj naj bi bila izgubljena čba, če se eden lahko reši. Potegni z nožem, pa bo mir besedi.«

»Kmalu bi bilo po naju,« je Karson jecljal. »Zdrsnil sem tri čevlje niže. Zdaj pa čakaj, da izdolbem nove luknje. Če bi se ta vražji led le tako naglo ne topil. Kdaj bi bila že na varnem!«

Z levico je nategoval vrv, ki je držala Dimača na njegovem mestu, z desnico pa je z odprtim nožem dolbel led. Preteklo je deset minut.

»Čuj, kaj sem napravil,« je zaklical Karson. »Vsekal sem v ledu opore za pête in za roke, zase in zate. Zdaj bom polagoma vlekel za vrv, ti pa plezaj, ampak počasi in previdno. Najprej pa bom za nekaj

Rim: Spomenik Viktorja Emanuela.

»Tihol!« je bil užaljeni odgovor. »Kdo vodi reševalno delo, ti ali jaz?«

Dimač je opazil, da je pri tovarišu jeza potlačila razburjenje. Njemu samemu pa so živci čedalje bolj popuščali, ker je uvideval, da ne more storiti ničesar drugega kot ležati kakor zmlinčen na ledu.

Obupen jek in hiter klic: »Drži se!« ga je posvaril. Z vso silo je pritisnil obraz k ledu, da ne bi zdrsnil. Začutil je, da je napetost vrvi odjenjala, in spoznal, da Karson polzi proti njemu. Tako dolgo se ni upal pogledati navzgor, dokler ni začutil, da se je vrv zopet napela. Karson se je moral v poslednjem hipu ujeti.

hipov krepko nategnil vrv, da se boš lahko znebil nahrbtnika. Si me razumel?«

Dimač je prikimal in neskončno previdno odpel oprte. Skomizgnil je in Karson je videl, kako je nahrbtnik padel na led, zdrsnil čez rob prepada in izginil.

»Zdaj pojde pa še moj za njim,« je rekel. »Le miren bodi in čakaj.«

Pet minut nato se je začelo plezanje navzgor. Dimač si je najprej otrl mokre dlani ob rokave, potem pa je začel lesti. Plazil se je po trebuhu in si je kar moči pomagal s koleno in komolci. Največja opora, dasi sama po sebi zelo slaba, mu je bila vrv, brez katere bi bil takoj zdrsnil nazaj. Navzlic svojim krepkim

mišicam ni mogel tako ročno plezati kakor Karson. Bil je pač štirideset funtov težji. Ko sta prelezla tretjino pota in je stena začejala postajati strmejša, led pa manj hrapav, je začutil, da napetost vrvi odjenjuje. Karson se je vzpenjal čedalje bolj počasi; da bi se ustavil, pa ni bilo prilike. Navzlic obupnemu naporu Dimač ni več mogel dalje. Začel je drseti nazaj.

»Jaz grem!« je zaklical.

»Jaz tudi,« je siknil Karson skozi stisnjene zobe.

»Odrežil!«

Dimač je začutil, da se je vrv napela. Očividno si je Karson prizadeval zaustaviti se na opolzkem ledu. Pa zaman. Zdržema je drsel navzdol, najprej mimo mesta, kjer je bil prej počival. Ozrl se je navkreber in zagledal Karsona, ki je na hrbtu leže divje otepal z rokami in nogami in iskal opore, kjer bi se uprl silovitemu drsenju navzdol. Ko je Dimač zdrsnil preko roba, se je čudom začudil, kako da ni strmoglavil. Stena namreč ni bila navpična, ampak poševna. Napeta vrv mu ni dala, da bi prenašlo spolznil po stmini in tako se je ustavil na polici, ki je štrlela iz ledu na robu prepada. Karsona ni mogel videti. Ležal je namreč na prejšnjem mestu Dimačevem.

»Ti presneta stvar!« je slišal Karsonov glas.

Minilo je nekaj časa, ne da bi kdo spregovoril, potem pa se je začela vrv gibati.

»Kaj pa delaš?« je zaklical Dimač.

»Napravi bom več oporišč za roke in noge,« se je glasil trepetajoči odgovor. »Samo počakaj. Kmalu te bom izvlekel od tam. Nič ne maraj, če se mi glas trese. Saj mi nič ni. Samo lepo čakaj, pa boš videl.«

»Čuj! Čisto po nepotrebem tratiš svoje moči. Prej ali slej se bo led raztopil in zdrsnil boš k meni. Edina rešitev zate je, da prerežeš vrv. Razumeš? Neumno bi bilo, ako bi morala oba poginiti v tem prepadu. Ti si največji korenjak, kar jih svet pozna. Storil si, kar si mogel, da bi rešil oba. Pa reši vsaj sebe! Prereži, pravim!«

»Molči! Zdaj bom izdolbel take luknje, da bi lahko par konj kvišku potegnili, boš videl.«

»Dovolj si storil, kar izpusti me.«

»Kaj sem storil? Ali sem te že potegnili na varno?«

»Storil si, kar si mogel, pa je bilo vse zaman. Še vselej te je izpodneslo.«

»Do zdaj sem se samo učil, zdaj pa vem, kako se je treba vzeti za delo. Ne pustim te, dokler ne bova rešena oba, si razumel? Ko me je Bog napravil drobnega in majhnega, je že vedel, kaj dela. Zdaj pa molči; ne utegnem žlobudrati s teboj.«

Več minut sta molčala. Dimač je slišal samo udarce noža ob ledena tla, od časa do časa pa so se usuli nanj drobci ledu. Ždel je zase, držeč se za vrv in upiraje z rokami in nogami v opolzla tla. Mučila ga je žeja. Lovil je z ustmi drobce ledu in jih sesal.

Nenadoma je začul vzklik in potem obupno jecanje. Vrv je odjenjala, tako da je moral loviti opore drugje, pa se je v naslednjem hipu zopet napela. Dimač se je ozrl navzgor in zapazil, da polzi proti njemu veliki nož, s katerim je Karson dolbel led. Polzel je s konico naprej. Dimač je pritisnil lice k tlam. Stresel se je od rezke bolečine, ko se mu je rezilo zadelo v kožo, nož je pa obstal.

»Ali sem pa neroden,« je čul tožbo tovariševa nad seboj.

»Nič ne maraj,« ga je tolašil Dimač. »Prestregel sem ga.«

»Res? Čakaj! V žepu imam klopčič motvoza. Spustil ga bom do tebe, ti boš nož nanj privezal, da ga bom spet k sebi potegnili.«

Dimač ni odgovoril. Boril se je z mislijo, ki ga je iznenada prešinila.

»Hoj, motvoz že gre. Ko bo pri tebi, pa reci.«

Preko roba je pridrsel žepni nožiček, ki je vlekel za seboj motvoz. Dimač ga je prijel, naglo odprl z zobmi večjo klinjo in se prepričal, da je ostra. Potem pa je na motvoz privezal veliki nož.

»Vleci!« je zaklical.

S trudnimi očmi je gledal, kako nož leze navzgor. Pa videl je še več. Videl je preplašenega, nemirnega malega moža, ki se je tresel in venomer klepetal, da bi se zamotil. Videl je, kako ga premaguje omotica spricho groznega prepada, ki je zijał tik poleg njega, videl je junaka, ki je občutil strah in grozo preteče smrti, pa vendar ni hotel zapustiti tovariša, nego je tvegaj zanj življenje. Iz za srečanja s Čokom ni Dimač še nikogar tako naglo vzljubil. To je bil pravi mesojedec, vzoren prijatelj, plemenit do pogibelj in tako odločen, da ga bojazen in trepet nista mogla omajati. Nato pa je Dimač hladnokrvno premislil položaj. Bilo je nemogoče, da bi se rešila oba. Ne glede na vse prizadevanje sta zdržema polzela vedno globlje. Dimač se je jasno zavedal, da edino njegova teža vleče Karsona navzdol. Karson je bil lahek kakor muha, nikjer bi se mu ne pospolznilo. O da, če bi ne bilo njega, bi se mali mož brez težave rešil.

»Zdaj sva pa na konju!« je govoril Karson zgoraj.

»Kakor bi mignil bova rešena.«

V Karsonovem glasu se je razodeval boj med upom in obupom. To je Dimača nagnilo, da se je odločil.

»Poslušaj me,« je rekel mirno in zaman poskušal pregnati izpred oči podobo Joy Gastellove. »Nož sem ti zato poslal nazaj, da se boš laže rešil. Si me razumel? Z malim nožem, ki mi je ostal, prerežem vrv. Gre namreč edinole za to, ali grem v prepad sam ali pa greva oba. Bolje bo, če grem sam. Me razumeš?«

»Obema smrt ali obema rešitev,« je odgovoril tresoč se glas. »Daj no, potrpi še par minut.«

»Koliko minut je že preteklo! Oženjen nisem. Nimam niti ljubeznive drobne ženice niti otročičev

nitni sadovnjakov. Nihče me ne pričakuje. Me razumeš? Zdaj pa glej, da se rešiš.»

»Čakaj! Za Boga, čakaj!« je divje vpil Karson. »Nikar tega! Daj mi vsaj priliko, da te rešim. Le mir, ti stari konj! Oba bova rešena, boš videl. Take luknje izkopljem, da bi dvignil hišo s hlevom vred, če bi se vanje uprl.«

Dimač ni odgovoril. Počasi, nežno in z naslodo je začel piliti napeto vrv. Pilil je tako dolgo, dokler ni eden izmed treh pletunkov počil.

»Kaj delaš?« je obupno klical Karson. »Če pre-režeš, ti ne bom nikdar odpustil. Oba ali nobeden. Rešila se pa bova, to ti rečem. Čakaj! Za Boga, čakaj!«

bolj strmo. Izdolbel sem tako luknjo, da noga sploh ne more spodleteti. Le molči nekaj časa in me ne moti pri delu.«

Čas je mineval po polževo. Dimač je vse svoje misli zbral okoli motne bolečine, ki mu jo je prizadeval počen noht na sredincu. Zakaj ga ni že zjutraj prirezal, saj ga je takrat že bolel. Trdno je sklenil, da ga bo takoj pristrigel, kakor hitro se reši te vražje ledene pasti. Nato pa je začel z drugega vidika promatrati tisti nohet in razboljeni prst. Še minuto, no recimo, še nekaj minut, pa bo ta nohet in ta tako spretno zvarjeni prst delček velike kepe zmaščenege mesa na dnu prepada. Spoznal je, da ga obhaja groza,

Rim: Cerkev Maria Maggiore (Marija Snežna).

In Dimač se je zastrmel v prerezani pletunek, ki je visel od vrvi pet palcev pred njegovim očesom. Tedaj se mu je razodel strah v vsej svoji slabosti. Naenkrat je zahrepenel po življenju. Brezno mu je vzbujalo grozo in njegov preplašeni razum ga je silil, naj se poda nespametnemu, nadopolnemu odlašanjju. Strah ga je slednjič nagnil, da se je podal.

»Dobro,« je zaklical, »počakam. Stori, kar moreš, ampak rečem ti, Karson, če začneva zopet polzeti, bom prerezal.«

»Hm! Izbij si tisto iz glave! Saj sva že napol rešena. Zdaj mi ne bo nikdar več spodrsnilo. Tako sem prijemljiv kot oblič. Držal bi se tudi, če bi bilo dvakrat

in je zasovražil samega sebe. Obšel ga je nepopisen srd in že je zamahnil z nožem proti vrvi. Pa zopet je zmagal strah pred smrtjo. Povesil je roko in trepetajoč po vsem telesu se je obupno začel oprijemati opolzle površine strmege ledenika. Tolažil se je, da trepeče samo radi tega, ker je premočen od vode, ki se je cedila po tajajočem se ledu, a v svojem srcu je prav dobro vedel, da to ni res.

Zopet je zaslišal vzklik obupa. Vrv je popustila. Začel je polzeti navzdol. Premikal se je zelo počasi. Vrv se je sicer zopet napela, ni pa mogla ustaviti njegove poti proti pošastnemu grobu. Seveda Karson ga ni mogel držati in je drsel za njim. Nenadoma je

Dimač začutil, da je konica njegovega čevlja, ki je doslej škrtala po ledu, prešla v praznino. Bil je to rob, za njim pa navpična stena, zijajoči prepad. Spomnil se je, da bo teg njegovega padca tudi Karsona strmoglavil v globino.

Spoznanje dobrega in zlega, ki ga je prešinilo v tem groznem trenutku, je v hipu strlo v njem ljubezen do sveta in hrepenenje po življenju. Začutil je, da bi bila silna krivica, če bi še Karsona potegnil za sabo v pogin. Slep in obupno je mahnil z nožem po vrvi. Videl je, kako so se posamezni prameni ločili, začutil je, da se je začel hitreje pomikati, nato pa je padel.

Kaj se je potem zgodilo, pravzaprav ni več vedel. Omedlel sicer ni, ampak zgodilo se je prehitro in nepričakovano. Namesto da bi padel v grozno brezno, so njegove noge skoroda takoj pod robom pljusknile v vodo. Štrbunknil je v tolmun in mrzli škrop ga je hladilno polil po obrazu. Prva njegova misel je bila, da prepad ni tako globok, kakor je prej domneval. Domišljjal si je, da je nepoškodovan dospel na dno. Pa je kmalu uvidel, da ni tako. Nasprotna stena prepada je bila oddaljena kakih dvanajst čevljev, on pa je ležal v majhni kotlini, ki jo je v topečem se ledu izdolbla voda, kapajoča z roba prepada skoraj dvanajst čevljev navzdol. Vode je bilo v kotlinici dva čevlja globoko. Pogledal je preko roba in zagledal pod seboj več sto čevljev globok prepad in hudournik, ki se je penil na dnu.

»Oh, zakaj si to storil?« je zaslišal obupen vzklik zgoraj.

»Poslušaj,« je zaklical navzgor. »Nič hudega mi ni in udobno sedim v majhni kotlini, do vratu v vodi. In oba najina nahrbtnika sta tu. Baš prav, se bom usedel na nju. Prostora je za pet mož. Če ti izpodleti, se lepo k ledu tišči, pa ne zgrešiš moje prižnice. Zdaj jo pa mahni na vrh in odidi v koč! Ljudje morajo biti tam, ker od tukaj vidim, da se kadi iz njenega dimnika. Poišči kakšno vrv ali kaj takega, iz česar bi se dala napraviti vrv, in pridi nazaj, pa mi vrzi trnek.«

»Ali si res živ?« je vprašal Karson z glasom, v katerem je zvenela nejevera in neprikrito veselje.

»Pri mojem poštenju in srečni moji zadnji uri. Zdaj pa hiti, če ne, se bom prehladil na smrt.«

Dimač je s peto začel prebijati rob kotlinice. S tem je napravil odtok in se obenem ugrtel. Ko je voda odtekla, je z vrha zaslišal Karsona, ki mu je naznanjal, da je srečno prilezel na varno.

Po odhodu tovariševem se je slekel, ožel obleko in jo razgrnil okoli sebe, da jo posuši. Pozno popoldansko solnce ga je prijetno grelo. Ker je imel užigalice v nepremočljivi škatlici, je kmalu posušil papirček in toliko tobaka, da si je zvil cigareto. Nag je mirno sedel na nahrbtnikih in zdržema kadil cigarete. Čez dve uri je zaslišal nad seboj glas, ki ga je v hipu spoznal.

»Hoj! Dimač! Dimač!«

»Hoj! Joy Gastellova!« je odvrnil nazaj. »Odkod pa Vi?«

»Ali se Vam je kaj zgodilo?«

»Niti kože si nisem odrgnil.«

»Oče spušča vrv doli. Ali jo vidite?«

»Da. Jo že imam. Zdaj pa potrpite par minut, prosim.«

»Kaj pa je tam doli?« je čez nekaj minut vprašal njen glas, v katerem se je razodevala neprikrita skrb.

»Oh, pa ste se vendar pobili.«

»O ne. Samo oblačim se.«

»Kako? Oblačite se.«

»Da. Sem se kopal. Tako! Nared? Vlecite!«

Najprej je pritrtil k vrvi oba nahrbtnika in ga je zato Joy Gastell pošteno okarala. Nato pa je navezal še samega sebe.

Joy Gastellova ga je gledala z žarečimi očmi, medtem ko sta Karson in njen oče zvijala vrv.

»Kako ste mogli tako moško prerezati vrv?« je vzkliknila. »Bilo je — bilo je naravnost imenitno!«

Dimač je mahnil z roko, češ, da ne zasluži tega priznanja.

»Saj vem vse do pičice,« je vztrajala. »Karson mi je povedal. Žrtvovali ste se, da rešite njega.«

»Prazne marnje,« je lažal Dimač. »Tisto kopel sem ves čas videl pod seboj.«

(Dalje prihodnjič.)

Dve rožici.

Roža — rožica pod oknom —
prvi je opojni cvet odprla,
z dopadanjem trepetavim
v čar svoj se zazrla.

Roža — rožica devojka —
se skoz okno je sklonila,
utrjala je plaho cvetko,
jo ogovorila:

»Sestra rožica, ne boj se,
lepše, slaje boš nocoj dehtela,
ko z menoj na zvestem srcu
boš njegovem cvela...«

Rožica devojki sestri
v roki list za listom je razsula:
prvo noč v spoznanju grenkem
deklica prečula...

Leopold Turšič.

Trojni Rim — večno mesto.

Dr. J. Debevec.

Kaj odnekdaj narode kakor tudi posameznike vleče v mesto ob Tiberi, v Rim?* Že v stoletju pred Kristusom vidimo, kako vladarji, učenjaki, umetniki, bogatini in

siromaki, iz vseh krajev sveta, iz Egipta, iz Azije, iz Grčije, od severa doli, iz Galije, Hispanije hite v Rim. Takrat vidimo tudi ribiča iz Galileje (Petra) kakor tudi izdelovavca šotorov iz Tarza v Ciliciji (Pavla) na poti v Rim. Ob času cesarjev (do približno l. 400 po Kr.) je Rim imel nad dva milijona prebivavcev — svobodnih državljanov in, žal, cele legije sužnjev. Takrat — t. j. v času svojega največjega sijaja — je Rim štel 423 krasnih templjev, 1790 marmornatih palač, 10 velikih bazilik (tržnih poslopij), 28 javnih knjižnic, 856 ljudskih kopeli, 3 ogromna gledališča, 2 amfiteatra kar za stotisoče gledavcev, 2 velikanska cirkusa itd. Paše za oči dovolj! Kaj čuda, če je ljudi od vseh strani vleklo v to prvo mesto sveta!

V 4., 5. in 6. stol. po Kristusu so začeli celi narodi (Huni, Vandali, Goti, Langobardi . . .) hrumeti v Italijo, v Rim, kjer so strašno pustošili. V 7. stoletju in naslednjih je bil Rim bolj podoben kupu razvalin nego slavnemu mestu. In vendar je tudi takrat ljudi z neko neodoljivo silo vleklo v to mesto. L. 800 po Kr. potuje Karel Veliki v Rim, da prejme iz rok papeža Leona III. cesarsko krono. L. 867 vidimo dva sveta

brata s svetimi knjigami na potu v Rim: sv. Ciril in Metod sta, ki romata v središče krščanstva.

Od časov Karla Velikega dalje so razni kralji in cesarji, nemški in francoski, španski, angleški . . .,

Rim: Kapela sv. Cirila in Metoda v cerkvi sv. Klemena.

težili za tem, da bi v Rimu imeli svoj prestol. V poletju leta 1536 je celo turški sultan Soliman nameraval prodreti do Rima in odondod vladati ves svet!

* Ker so vprav te dni (od 26. maja do 6. junija) slovenski romarji v Rimu, jih spremlja tudi »Mladika« s tem kratkim opisom Rima in s slikami iz večnega mesta.

Op. ur.

Že v 4. stol. po Kr. vidimo tudi pobožne romarje od vseh krajev sveta romati v to središče krščanstva, da bi molili v katakombah, na grobovih mučencev. Leta 1300, o prvem svetem letu, hite že nepregledne množice, da si pridobe odpustek svetega leta. In od tedaj to valovanje romarjev ni več prenehalo...

Romarji, ki se z železnico peljejo dol proti Rimu, že v veliki daljavi zagledajo veličastno kupolo cerkve sv. Petra, ki kraljuje nad vsem mestom. Ko stopijo s kolodvora na trg Piazza Termini, vidijo pred seboj premnogo cest, a ena je največja: Via Nazionale; ta jih pelje naravnost v osrčje mesta, kjer vidijo na levi spomenik kralja Viktorja Emanuela (ta kralj je l. 1870 vzel papežu Rim!); nadaljevanje Vie Nazionale je potem znana cesta Corso (izg. Korso) V. Emanuele, ki jih pripelje do Tibere; še par korakov (skozi predmestje Santo Spirito), pa so na najlepšem trgu sveta, Piazza S. Pietro, z veličastnimi stebri, in stoje pred najlepšo, največjo cerkvijo krščanstva, pred Sv. Petrom. Z vzvišenimi čustvi korakajo po marmornatih stopnicah gori v cerkev, kjer ostrme v notranjščini nad to veličino in krasoto. Pobožno molijo pred velikim oltarjem, sezidanim nad grobom sv. Petra, ki leži spodaj, v grobnici. Kdaj naj si ogledajo vse znamenitosti te bazilike, vse kapele z nagrobnimi spomeniki raznih papežev, ki tu čakajo vstajenja? — Ako jo izpred kolodvora romar zavije nekoliko na levo, stoji kmalu na enem izmed sedmerih gričev, na katerih je bil l. 754 pr. Kr. Rim sezidan, namreč na Eskvilinu, in pred prelepo baziliko Marijo Snežnico (S. Maria Maggiore). In če gre od te cerkve še dalje v isti smeri na levo, pride (po Via Merulana) na ogromen trg in pred najstarejšo rimsko baziliko, »mater vseh cerkva Rima in vsega sveta«, pred Sv. Janeza Krst. v Lateranu (ali kratko: Lateran), sezidano od Konstantina Velikega pred l. 337 po Kr. — Slovanski romar jo od Laterana krene na desno, v mesto nazaj (Lateran je že na skrajnem robu mesta), v takozvano Via S. Giovanni di Laterano, pa stoji pred silno staro baziliko sv. Klementa, kjer so bili l. 869 po Kr. pokopali sv. Cirila, v Rimu umrlega, in je zdaj ondi prelepa kapela tega svetnika, sezidana na stroške velikega škofa jugoslovanskega, Jos. Jur. Strossmayerja. — Ko je prvi dan obiskal sv. Petra, hiti romar morda že drugi dan (najbrž s tramvajem ali pa z avtom za 30 oseb!) na južno stran mesta, kjer pride do starega mestnega zidovja in vrat v njem (nekdaj jih je bilo 37!), zvanih Porta S. Paolo, in kmalu stoji pred veličastno cerkvijo sv. Pavla izven mesta: odondod gre še kake tri četrt ure, pa pride do Tre Fontane, kjer je bil sv. Pavel obglavljen in je — po legendi — glava trikrat odskočila od tal in so ondi začeli izvirati trije studenci z različno toplino vode: ondi so zdaj tri kapele. — Da bi imel lep razgled čez ves Rim, gre romar od Sv. Petra gori na grič Janikul (Gianicolo), odkoder gleda na Rim proti vzhodu. Ne-

popisno diven pogled! Za hrptom pa mu stoji spomenik: general Garibaldi sedi na konju, v desnici pa vihti bridko sabljo prav čez cerkev sv. Petra! — Kar romar tako vidi z Janikula ali kar je sploh doslej videl, to je novi Rim.

Vmes, hodeč po rimskih cestah, zapazi romar v svoje veliko začudenje poleg prekrasnih cerkva in spomenikov itd. še nekaj drugega: nekje naenkrat zagleda velik prostor, nezazidan, ležeč precej pod cesto, in na tistem prostoru tu pa tam kak steber, ki samotni štrli v nebó, dva slavoloka z enim oziroma tremi prehodi — to je najimenitejši trg starega Rima, zvan Forum Romanum, kjer je hrulo vse politično življenje starih Rimljanov: tu je bil govorniški oder (rostra), odkoder so najslavnejši govorniki (Ciceron, † l. 43 pr. Kr.) govorili ljudstvu svoje še danes sloveče latinske govore; tu so stali premnogi poganski templji, od katerih danes stoje le še posamezni stebri. Ko je cesar Tit l. 70 po Kr. premagal Jeruzalem, je šel v slavnostnem sprevedu skozi slavolok, njemu na čast postavljen, čez ves ta Forum Romanum gori na Kapitol, da je v templju daroval Jupitru. V sprevedu so pred njim korakali tisoči in tisoči ujetih Judov; njegovi vojaki so nosili sedmerorameni svečnik, ugrabljen iz jeruzalemskega templja. (V marmorju Titovega slavoloka se ta svečnik še vidi upodobljen.) Takih velikih trgov (fora) je bilo v cesarskem Rimu enajst! Eden najlepših je bil Forum Traiani, trg cesarja Trajana, ki je vladal od l. 98 do 117 po Kr. Sredi trga še zdaj stoji steber, visok 36'67 m; na vrhu stoji dandanes kip sv. Petra. V podnožju je bila svoj čas žara s pepelom cesarja Trajana. Steber je obložen z marmornatimi ploščami, ki se vijejo okrog jedra znotraj, na njih je upodobljena vojna Trajanova zoper Dačane. (Dacija je bila tam, kjer je danes Rumunija in Bolgarija.) 2500 ljudi je iz marmorja izklesanih. Vse to je iz l. 114 po Kr. — In kaj je tisto velikansko okroglo poslopje tam, par sto korakov proč od trga Forum Romanum? V štirih silnih nadstropjih se dviga proti nebu, pa tako mrko in mračno je videti: tistih 76 vhodov pri tleh in prav toliko oken nad njimi — kako pošastno nas gledajo, kakor mrtvaške lobanje s praznimi očesnimi votlinami! In velik del je porušen. Kaj je to? To je Koloseum ali amfiteater Flavija, sezidan l. 80 po Kr. Sedežev je bilo tu notri za 87.000 gledavcev. Tu so krvoločni pogani spuščali divje zveri (leve, leoparde, ture itd.) nad nedolžne kristjane. Te razvaline — omenili smo jih le par -- so ostanki prvega ali poganskega Rima.

In kje še en Rim? Vsak romar se nekega dne čisto gotovo napoti proti najbolj južnim vratom obzidja tzv. Porta S. Sebastiano; tam zunaj stopi na tzv. Via Appia (Apijska cesta), najstarejšo cesto Italije, zgrajeno l. 312 pr. Kr. in vodečo čez žalostno rimsko okolico (Campagna) proti jugu do Capue (Neaplja). Ohranjen je še starodavni tlak. Po teh

kamnih sta stopala sv. Peter in Pavel. Semtertja raste ob cesti kaka pinija s svojo tako košato krošnjo (kakor razpet dežnik!). Na levi vidiš podrte oboke; to je bil nekdanj vodovod, dovažajoč Rimu vodo iz Albanskih gorá. Na desni in levi ob cesti so bogati Rimljani imeli grobnice svojih rajnikih. Tam kmalu na levo vidi romar cerkvico, zvano »Quo vadis, Domine?« Komu ni znan roman Sienkiewiczzev s tem naslovom? Legenda nam pripoveduje, da je tu v mračnem jutru Gospod ustavil Petra, ko je hitel iz

kamor so prvi kristjani pokopavali mrliče, zlasti mučence, in kjer so se ponoči shajali k službi božji, smo pred vhomom v — k a t a k o m b e. Že poganski Rimljani so marsikje pod zemljo sezidali skupna grobišča, kamor so shranjevali v žarah pepel rajnikov. Ob preganjanju pa so bile katakombe edino zavetje vernikom. Čudo je, kako so skrivali kristjani te velikanske podzemne prostore. Skoro tisoč let ni vedel nihče zanje, dokler se ni 31. maja 1578 ob Apijski cesti v nekem vinogradu delavcem, ki so kopali pesek, udrlo pod

Rim: Notranjščina cerkve sv. Pavla.

Rima, da bi si otel življenje pred preganjavci, Peter ga je zagledal v čudoviti gloriji, kakor vzhajajoče solnce. Prepoznal ga je, se zgrudil pred njim na kolena in vprašal: »Kam greš, Gospod?« Zveličar pa mu je odgovoril: »V Rim, da bom še enkrat križan namesto tebe.« Peter se je skesan in pogumen vrnil v mesto — in v smrt. Na desno pa pridemo do cerkve sv. Boštjana, ene izmed sedmerih, ki jih vsak romar obiše. Tam zapustimo cesto ter krenemo v stran na desno; v par minutah smo pred vhomom v podzemeljske hodnike,

nogami — počil je obok v katakombi — in so se tako čisto slučajno odkrile katakombe. Učenjak de Rossi je ugotovil, da znaša dolžina vseh rovov 876 kilometrov! Kako ogromno delo! To je drugi ali podzemeljski Rim, kristjanom posebno svet kraj.

Če torej v Rim romamo, skrbno pazimo na troje, na stari ali poganski, na podzemeljski in na novi ali krščanski Rim. In ko vidimo, da je bil tolikrat razdejan, pa je vselej vstal k novi slavi, spoznamo, da res zasluži častni priimek: v e č n o m e s t o, v e č n i R i m.

Mira.

Janko Mlakar.

II.

Sušec se je bil pričel tisto leto prav z lepimi dnevi. Solnce je sijalo toplo, sneg je kar vidno kopnel. V vinogradih je bilo vse živo od delavcev in tudi jaz sem začel skrbeti za svojo brajdo na vrtu. Na drugi strani ograje je Roza kopala grede; vmes je venomer godla, da je vse delo zaman, češ, da je še prezgodaj.

»Boste videli,« je prepričevalno govorila gospe Mariji, »to vreme ne bo stalno. Izprevršlo se bo in še sneg dobimo. Sušec ima vsak dan devet misli. — Poglejte no, mrcino! Odkod neki se je pritepla. Kajpa, zato sem zrahljala gredo, da boš ti po njej hodila, kajne? Čakaj me no! Sedaj je pa šla na zid gospoda profesorja. Kar h Katini pojdi, te bo prav vesela, ker ji je prejšnji teden njen tigrasti ljubljenec poginil.«

Ko se na te jezne Rozine besede ozrem kvišku, zagledam na ograji nenavadno lepo in popolnoma belo mačko. Napoti se po zidu proti meni. Na pol pota obstoji in žalostno zamijavka. Nato se spusti na vrt in se mi počasi približuje. Slednjič se osmeli in pride čisto k meni. Začne se drgniti ob moje hlače, in ko jo pogladim po hrbtu, jame zadovoljno prestiti.

»No muc,« ji pravim, »ako ti je tu všeč, pa ostani kar pri nas. Prišel si prav, ker nam je naš maček pred nekaj tedni poginil. Ako se s Katino sprijazniš, se ti ne bo slabo godilo.«

In muc je ostal res pri nas. Takoj prve dni je bil že popolnoma domač. Dasi se nisem dosti bavil z njim, mi je bil kljub temu vedno za petami. Tudi s Katino sta si bila dobra, le Roza ni dosti marala zanj. Trdila je, da je prav tako priliznjen, kakor je bila Mira v svojih otroških letih.

»Ta mačka hoče vedno, da bi jo kdo pestoval in gladil, kakor Mira, ko je bila še majhna. Saj pravim, čisto prava Mira je.«

Rozine besede so povzročile, da se je mačke prijel ime »Mira«. Katina in Roza sta jo namreč vedno tako klicali, in čudno, žival se je temu hitro privadila.

Jaz sem bil pa nejevoljen, češ, da se živalim ne smejo dajati krščanska imena. Toda Katina se mi takoj ročno odreže: »Kaj je Mira kako krščansko ime? Ako bi bila gospa Marija dala svoji Miri ime kake svetnice, bi ji ne bila take naredila. Tako pa ni imela nobene patrone, ki bi jo bila varovala.«

Moj ugovor, da je »Mira« skrajšano ime za »Marijo«, ni obveljal.

»Kaj pa, skrajšano ime!« je jela zopet ropotati. »Marija je Marija, Mira pa Mira. Kaj je treba tako lepo ime pačiti! Saj je tudi njena mama Marija, naj bi bila pa še Mira. Moja muca pa ostane Mira, če ti je všeč ali ne!«

Katina je nekoliko trdega srca in ni mogla odpuštili Miri njenega koraka.

Pravijo, da sušec miga z repom, če z glavo ne maje. Roza je imela prav s svojim prerokovanjem. Proti koncu meseca je nastalo silno slabo vreme. Pihalo je od vseh štirih strani hkrati, dež in sneg sta se pa kar menjavala. Pota so bila skrajno slaba, polje, vrtovi in vinogradi pa pokriti z novim snegom. Po toplih solnčnih dneh se mi je zdelo to mokro in mrzlo vreme še bolj neprijetno.

Enega tistih dni sedem zvečer k zakurjeni peči in začnem brati časopis. Zunaj je tulil veter in težke deževne kaplje so udarjale na okna. V gorki sobi je bilo tem prijetneje, čim bolj je zunaj razsajal krivec.

To je menda vedela tudi mačka Mira. Mijavkala in praskala je toliko časa po vratih, da sem ji odprl. Zadovoljno je zagodla in sedla meni nasproti na stol. Luč je visela nad mojo glavo in mi svetila samo v časnik. Mačka je bila pa skoraj popolnoma v temi. Razločili so se le obrisi njenega života in njene žareče oči.

Prav nič se nisem mogel zatopiti v branje. Misli so mi uhajale tisti dan vedno k nesrečni Miri. »Bog ve, kje se potika. Najbrž jo je zapeljivec že zapustil in ubogo revšče se sedaj ne upa domov, boji se matere in ostrih jezikov. Morda blodi v tem vremenu okrog in se ne ve kam dejati, ali pa leži kje bolna in zapuščena...«

Tako sem žalostno premišljeval in gledal mačko, ki je sedela na stolu in nepremično zrla vame. Izpočetka so ji oči svetlo žarele, polagoma pa jame njih ogenj pojemati, postajajo vedno bolj rjavkaste in slednjič zapazim v njih silno žalosten in popolnoma človeški izraz. Tudi obrisi njenega telesa začno deloma izginjati deloma pa prehajati v druge oblike in mahoma sedi na stolu pred menoj namesto mačke — Mira.

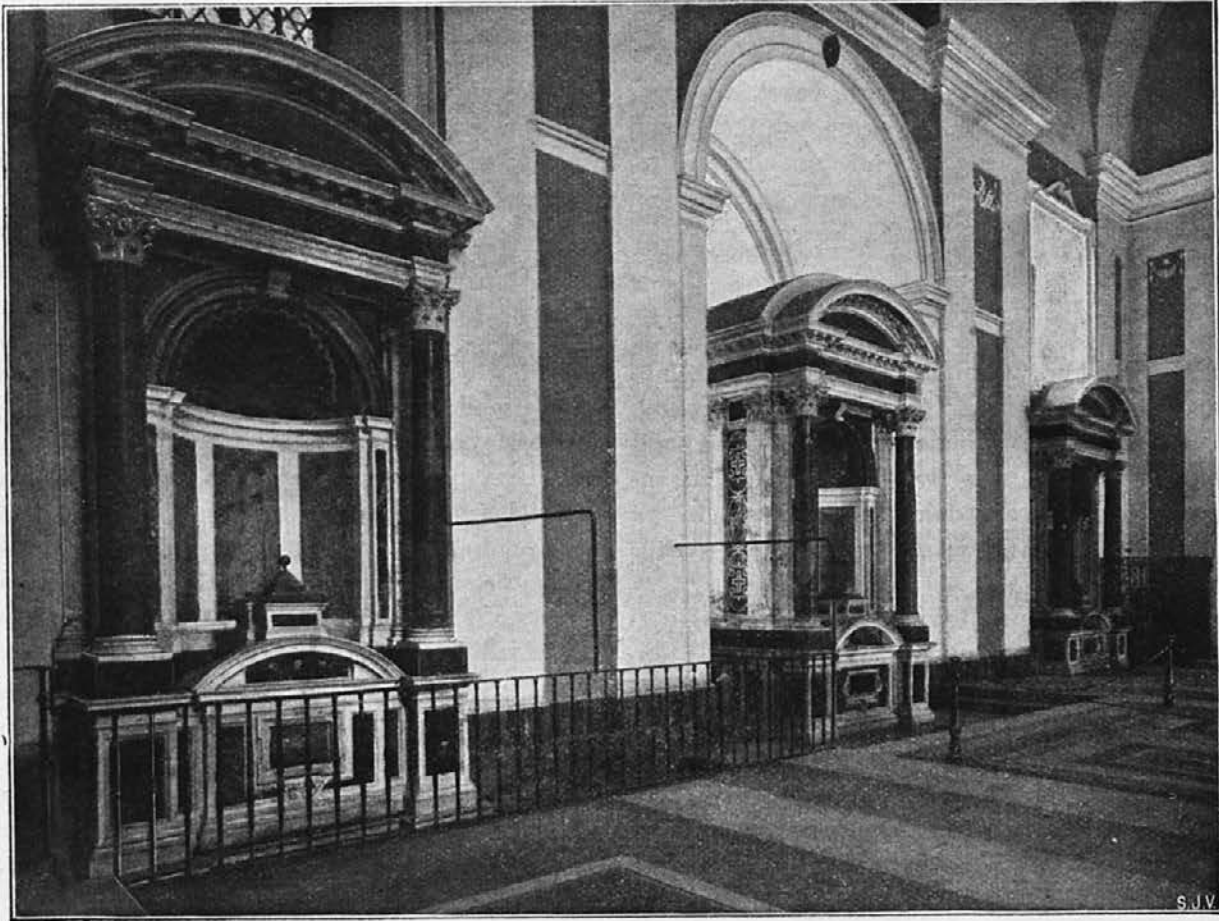
Da, bila je Mira, v tisti temnosivi obleki, ki sem jo videl zadnjikrat v njej, in ki je v njej tudi pobegnila. Nagnila se je nekoliko naprej, da mi je videla naravnost v obraz, sklenila roke na kolenih in rekla: »Vam je li prav, da sem prišla?« Potem je pa nadaljevala, ne da bi čakala odgovora:

„Prišla sem, da Vam povem svojo žalostno povest in dobim odpuščenje za svoj greh. — Rosenheim, to je namreč pravo Talbergerjevo ime, mi je po svojem odhodu pogosto pisaril. Pisma sem hodila iskat na pošto in sem jih na njegov nasvet sproti sežigala. Nagovarjal me je vedno, naj pridem za njim na Dunaj. V nekaj tednih da se poročiva in prideva potem kot mož in žena mamu prosit odpuščanja in blagoslova. Pisal mi je tudi, da njegova mati komaj čaka, da me

vidi in objame kot svojo ljubljeno hčerko. Zadnje njegovo pismo je bilo tako polno ljubezni in obupa, da se nisem utegnila več ustavljati njegovim silnim prošnjam. Žugal je celo, da se ustrelji, če ga ne uslišim, in to slednje je odločilo. Pisala sem mu, da odpotujem na vernih duš dan ponoči z brzovlakom. Takrat sem upala najbolj neopaženo priti od doma.

Proti polnoči se začnem pripravljati na pot. Medtem so me vznemirjale razne misli. Vest mi je očitala nevhvaležnost in nepokorščino, razum mi je pa rekel, da je nespametno iti v tuj kraj k človeku, ki ga tako malo časa poznam. Vest sem poizkušala potolažiti z

Ko sem sedela v kupeju in je vlak divjal skozi temno noč, mi je postajalo vedno tesneje pri srcu. Zdelo se mi je, da kolesa venomer govore: »Pojd' domov, pojd' domov, pojd' domov...« Ko sem si predstavljala, kako bo mama žalostna, ko bo našla v sobi namesto mene pismo, ki sem se v njem od nje poslovila, sem želela, da bi bila ostala doma. Tudi na to sem mislila, kaj porečete Vi in kako bodo ljudje otrejali jezike. Zakaj, dobro sem vedela, da Roza ne bo molčala. Vedno glasneje in razločneje so ropotala kolesa: »Pojd' domov, pojd' domov, pojd' domov...« Ko se je pa noč umeknila jasnemu jutru, mi je jelo

Rim: Trije studenci na morišču sv. Pavla.

mislijo, češ, da popravim ta korak z zakonom, ki se mu mama ne more po pravici upirati; za razloge pa meti se pa sploh nisem brigala, ker sem poslušala samo srce. To me je pa vleklo od doma k Edmundu.

Po polnoči se odpravim. Ko grem mimo vrat mamine spalnice, postojim nekoliko in solze mi stopijo v oči. Vest in razum sta mi velela: »Vrni se, še je čas, beg bo materina smrt,« a srce mi je reklo, da Edmund ne more spati od hrepenenja po meni in kako bo nesrečen in obupan, če me ne bo, kakor sem pisala. Po kratkem, hudem boju pokleknem na prag, prosim mamo odpuščenja in poljubim vrata. Nato pa hitro odidem. Nihče v hiši se ni ganil, tudi med potjo na kolodvor nisem nikogar srečala.

postajati pri srcu laže. Vozili smo se čez Semmering. Tu je že ležal debel sneg in vsa drevesa so bila polna ivja. Ko je pa vzšlo solnce in so njegovi žarki pozlatili bele vrhove, so izginili vsi pomisleki in minule vse težave. Pot svojega življenja sem videla pred seboj vso svetlo in s cveticami posuto.

»Na prsih ljubljeneža moža pozabiš vso žalost, ki te je morila zadnje tedne. Hodila boš z njim po širokih dunajskih cestah, obiskavala muzeje, razstave, koncerte in gledališča. Vse to mora biti tako lepo v družbi ljubljene osebe. Mami pa pišem še danes, da jo rešim skrbi, in potem vsak dan. Ko bo brala moja pisma, ki bodo polna veselja in sreče, se gotovo potolaži in mi odpusti, da sem jo tako zapustila. Čez

nekaj tednov pa tako pridem domov kot gospa dr. Talbergerjeva. Sicer ime Talberger ne zveni lepo, a tisti doktor pred njim se pa le sliši imenitno. In nato ženitovanjsko potovanje v solčno Italijo, Benetke, Rim, Neapel in od tam dalje v Pariz! Medtem nama pripravi njegova mati stanovanje, celo vrsto sob. In tam bom živela srečno in veselo ob strani ljubljenega moža. Da, kako plemenit je Edmund, kako goreče me ljubi! Da bo vse iz svojega plačal, mi je pisal, da ne potrebuje nič dote, ker je sam zadosti bogat, da hoče le mene, samo mene...«

Tako sem premišljevala in si slikala prihodnost v najlepših barvah. Kolesa pa niso več brnela »Pojd' domov, pojd' domov«, marveč zdelo se mi je, da ropotajo sedaj počasneje: »Edmund, Edmund, Edmund«, sedaj hitreje: »Čakam te, čakam te, čakam te...«

In res me je čakal na kolodvoru, vesel in ljubezniv. Najrajši bi mu bila planila krog vratu. Sprejel me je najpriserčneje in v očeh se mu je zablistalo nekaj, kakor zmagoslavno veselje, ki sem ga razumela šele pozneje. Lahko se je veselil, ko mu je ptička sama priletela v kletko.

Odpeljeva se v gosposkem vozu s kolodvora. Med vožnjo me privije k sebi. »Ljuba Mira, ne zameri, da ti razodenem majhno nepriliko. Mama je morala nemudoma odpotovati v Pražo k stricu, ki je nevarno zbolel. Ker pa nimam nobene sestre, ne moreš pri meni stanovati. Zato sem ti najel prav ljubko sobico pri neki daljni sorodnici. Potrpi, saj to ne bo trajalo dolgo! Brž ko se mama vrne, se preseliš k nam.«

Ta vest me je neprijetno zadela. Slikala sem si tako lepo, kako me sprejme njegova mati, ki je gotovo lepa, elegantna gospa, kako me objame, poljubi in me odvede v lepo, z okusom opremljeno sobico. Edmund je opazil mojo nejevoljo in me je toliko časa ljubkoval, da mi jo je pregnal. Slednjič se mi je zanj še lepo zdelo, da je sam prišel na to, da ne morem pri njem stanovati, dokler ni matere doma. O, ko bi bila slutila pravi vzrok, zakaj me ni odvedel domov...

Po daljši vožnji se ustavi voz v mirni ulici, obdani od samih večnadstropnih hiš. Ko izstopiva, pride mimo neka mlada, še dosti čedna, a nekoliko zanemarjeno oblečena gospodična. Pogledala mi je zvedavo v obraz, ki sem ga imela zastrtega s kopreno, kakor bi si ga hotela vtisniti v spomin. Tu me prime Edmund pod pazduho in me hitro odvede v vežo.

Po ozkih, vijugastih stopnicah prideva v drugo nadstropje, kjer pozvoni. Napisa na vratih ni bilo. Odpret nama pride bolj priletna gospa, ki naju silno prijazno pozdravi. Odvede naju skozi ozko predsobo v starinsko, a čedno opravljeno sprejemnico.

»Privedel sem Vam, teta, svojo nevesto, kakor smo se domenili, da jo vzamete v varstvo, dokler se ne vrne moja mama. Prosim, bodite z njo ljubeznivi.« Tako me je predstavil svoji daljni sorodnici, ki je takoj

začela s svojo ljubeznivostjo. Toda vsa njena prijaznost je imela nekaj neprijetnega, zoprnega in me je odbijala. Zapazila sem tudi, kako so se ji oči porogljivo zasmejale, ko jo je Edmund imenoval teta, mene pa nevesto.

Edmund se je kmalu poslovil, češ, da ima nujne opravke, obljubil je pa, da se vrne zvečer. Zamerila sem mu, ker sem mislila, da pojdeva popoldne po mestu. Ko mi je pa teta — tako hočem tudi jaz imenovati to žensko — pokazala sobico in povedala, da jo je njen »ljubi nečak« dal nalašč zame nanovo opremiti, sem postala takoj zopet dobre volje. Oprava je bila vsa bela, popolnoma po mojem okusu, od bele postelje do belega ptičnika, v katerem je veselo gostolel kanarček. Samo to mi ni ugajalo, da je bilo okno obrnjeno na dvorišče in ne na ulico.

Po obedu pospravim svoje reči in grem k počitku, ker me je ponočna vožnja le preveč zdelala. Zbudila sem se šele, ko je bila že tema. Kmalu potem pride Edmund. Večerjali smo vsi trije skupaj. Po večerji je ostal še dolgo. Bil je z menoj tako ljubezniv, da mi je bilo odveč. Zapazila sem tudi ob tej priliki prvokrat, da mu v očeh nekaj gori, česar sem se bala. Pri slovesu mi je rekel, da je drugi dan tudi tako zaposlen, da ne more priti pred večerom, da mi pa za odškodnino pošlje moderno družabno obleko, v kateri naj ga zvečer pričakujem.

Drugo jutro sem takoj po zajutru pisala mami. Prosila sem jo še enkrat odpuščenja in hvalila Edmunda, kako lepo skrbi zame. Svojega naslova pa nisem pripisala, ker sem se bala, da me ne pridete Vi z mamo iskat. Potem zalepim pismo in hočem iti, da ga oddam na pošto. Toda teta me ni pustila, češ, da se sama izgubim, ker nisem vajena velikih mest, pismo pa da odda lahko hišnikov deček.

»Kaj bom morala biti potem ves dan doma?« pravim nejevoljno.

»O, ne, golobičica moja,« mi odvrne sladko, »sedaj bo tako kmalu kosilo, potem pa malo ležete, da ne boste zvečer tako zaspani, kakor ste bili včeraj. Ko se zbudite, pa greva skupaj ven.«

Zadovoljila sem se in ji oddala pismo, ki pa gotovo ni prišlo domov. Bila sem pač prelahkovernna. Po obedu sem res zadremala, in še precej trdno, kajti prav nič nisem čutila, da je šla teta ven. Ko namreč vstanem, zapazim, da sem sama in da je stanovanje zaklenjeno. To me je zelo raztogotilo.

»Saj bi me bila vendar lahko poklicala, ko je vedela, da bi rada šla ven,« sem se jezila in pogledala na dvorišče. Prav pod mojim oknom je stala ona gospodična, ki me je prejšnji dan tako zvedavo gledala. Komaj me zapazi, že mi začne migati, naj pridem doli. Iz vsega njenega vedenja sem spoznala, da bi mi rada nekaj zelo važnega povedala. Nenadoma prihiti neki možki — najbrže je bil hišnik — in jo iztira z dvorišča.

Vse to se mi je zdelo silno čudno. Kaj mi je neki hotela neznanica in čemu jo je hišnik tako sirovo odgnal? Rada bi ga bila poklicala in vprašala, toda ni ga bilo več na izpregled in dekleta tudi ne.

Tisto popoldne mi je bilo zelo dolg čas, kajti teta se je vrnila šele v mraku. Opravičevala se je, češ, da se ji je zdelo škoda poklicati me, ko sem tako sladko spala. Nato je razgrnila pred menoj belo batistasto obleko, ki jo je, kakor je rekla, kupila po Edmundovem naročilu.

Obleka je bila lahka ko pero in brez rokavov; zdela se mi je tudi prekratka in preveč izrezana. Ko sem izrekla te pomisleke, se mi je teta kar pomilovalno nasmehnila, češ, da dame iz pokrajine pač ne vedo, kaj je moderno. Naj jo le oblečem in videla bom, kako bom v njej lepa. Edmund da bo ves srečen, ko me bo v njej videl.

Dala sem se pogovoriti in se oblekla. Ko se pa pogledam v zrcalu, sem se sramovala sama pred seboj.

»Za ves svet se ne pokažem taka Edmundu,« ji jezna zakličem s tresočim se glasom. »Edmund ni tako nesramen, da bi zahteval, naj bi v tej obleki sedela pri njem; če pa je, se pa še danes odpeljem domov.«

Teta se nasmeje, tleskne z rokami in pravi: »Moj Bog, ve malomestna dekleta imate pa res čuden okus! Ko bi le vedeli, kako ste v tej obleki krasni in zapeljivi! Nad tem izrezkom pod vratom in na hrbtu se vendar ne boste spotikali! Kako bi se šele zgražali, ako bi videli dvorne dame na plesih v velikih toaletah!«

»Kaj me brigajo Vaše dvorne dame! Tu imate tole nočno srajco, jo pa nosite Vi.«

»Tako,« je sikala. »Vi imenujete tako dragoceno darilo svojega ženina nočno srajco? To mora zvedeti. Toda« — pristavi z nekoliko mirnejšim glasom — »jaz imam dobro srce. Ako mi obljubite, da ga sprejmete v tej obleki, hočem molčati. Sicer bi bil zelo razžaljen, ker jo je sam izbral za Vas.«

Toda teta se je očitno v meni zmotila.

»O, le molčite,« ji odvrnem, »povem mu že sama.«

Tu se oglasi zunaj zvonec.

»Edmund prihaja!« sikne jezno teta.

»Čisto prav,« ji odgovorim, »sedaj sem še pri pravi volji, da mu jih povem, če je res on to naročil.«

Teta je tako hitela odpirat, da mi je vrata pred nosom zaprla.

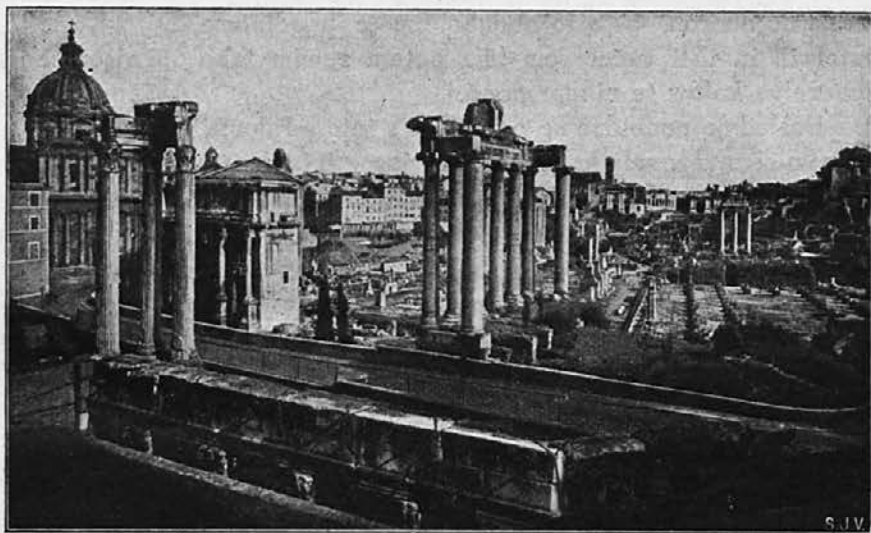
Mladika 1925.

»Tudi prav,« si mislim, »mu pa ne grem naproti, četudi me ta ženska očrni.«

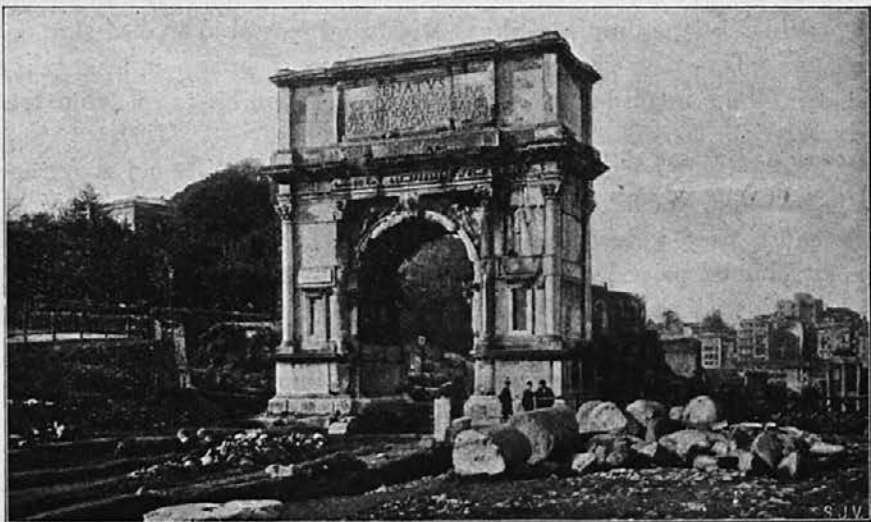
Po kratkem polglasnem razgovoru stopi Edmund v sobo. Opazila sem, da je nejevoljen.

»Ljuba Mira,« mi je rekel, »zakaj mi ne narediš veselja in ne oblečeš obleke, ki sem ti jo podaril?«

»Dragi Edmund,« mu odvrnem, »kaj takega vendar ne moreš zahtevati od mene. Saj sem v tej obleki

Rimski trg (Forum Romanum), ki je bil v starem Rimu središče vsega javnega življenja: političnega, pravnega, kupčijskega in znanstvenega.

Rim: Titov slavolok.

bolj slečena kakor oblečena. Kaj bi rekla tvoja mati, če bi me videla v njej poleg tebe, o svoji niti ne govorim. Edmund, to ni bilo lepo!«

»Vidim, da si še vsa malomestna. Ravnal sem napačno, ker sem hotel iz tebe čez noč narediti velikomestno gospo. Mira, sedaj pa bodi pridna!«

Tako je dejal Edmund, me potegnil k sebi na divan in mi toliko časa prigovarjal, dokler me ni spravil v dobro voljo. Sedela sva tesno drug ob drugem in delala načrte za prihodnost. Potožila

sem mu, da me teta nikamor ne pusti in da me zapira kakor jetnico.

»Da te je doma pustila,« je dejal, »res ni prav storila, a same te pa ne pustim po mestu. Utegneš zaiti ali se ti pripeti kaka druga nesreča. Niti trenutek ne bi bil miren, ako bi vedel, da hodiš sama po ulicah v tej gneči. Jutri popoldne pojdeš s teto malo po mestu. Med potjo si izberi v prodajalni, kamor te povede, obleko za gledališče, zvečer pa greva skupaj v dvorno opero.« — S to obljubo me je popolnoma potolažil in tisti večer sem bila potem z njim tako ljubezniva kakor še nikdar poprej.

Naslednje popoldne se odpravim s teto od doma. Ko sem si zavezovala kopreno, mi prinese teta drugo, prav gosto, češ, da je moja preredka in da Edmund nerad vidi, da mi gospodje gledajo v obraz. Najbrže se je bal, da bi me kdo, če me je prišel na Dunaj iskat, ne bil spoznal. Jaz sem pa rekla, da nisem Turkinja, da bi se zakrivala, in potem ni več silila vame.

Ko prideva pred hišo, se ozre na vse strani, kakor bi se bala, da bi naju kdo ne videl, nato me pa prime pod pazduho in me odvede proti izhodu te precej dolge ulice, kjer je bilo postajališče električne železnice. Med potjo se enkrat ozre in takoj nato se oklene še tesneje moje roke in me začne priganjati, naj hitreje stopim. Ker nisem vedela vzroka te naglice, pogledam nazaj, da bi videla, kaj je teto tako pognalo v dir.

Zagledala sem ono neznanko, ki jo je prejšnji dan pognal hišnik izpod mojega okna. Migala mi je, naj jo počakam. Toda teta me je tako držala, da se ji brez sile ne bi bila mogla iztrgati. Pozornosti pa nisem hotela vzbujati.

»Kaj mi pač hoče ta gospodična? Kakor je videti, se je teta boji, ker tako beži pred njo. Morda mi preti nevarnost, pred katero me hoče opozoriti. Toda saj me je Edmund privedel sam k tej ženski.«

V teh mislih sem prišla, ali bolje rečeno, priletela že do postajališča. Električna je pozvonila. Ozrem se po neznanki. Stala je blizu naju pred neko izložbo in mi odkimavala z glavo, kakor bi mi hotela reči, naj se ne odpeljem. Tudi teta je pogledala nazaj in siknila: »Nesramnica.«

»Poznate li to gospodično?« jo vprašam.

»Ne!«

Osorni odgovor mi je jasno povedal, da jo pozna. Ko sem vstopila, je bil moj načrt že gotov. Teta je sedla v voz, jaz sem pa ostala še zunaj in si dala opraviti s krilom. Komaj se je začela električna pomikati, sem bila že zopet na ulici. Preden je teta mogla skozi gnečo za menoj, je bil voz že v največjem diru.

»Dobro ste naredili!« je rekla neznanka, ki je takoj prihitela k meni. »Hvala Bogu, da ste me razumeli. Pojdite hitro z menoj, da naju ne dohiti, kajti ta postaja je kratka in če dobi ta ženski satan voz, bo takoj za nama!«

»Prosim, gospodična, povejte mi kar tu, kaj želite od mene,« ji pravim.

»Ne, ne,« se brani ona; »tukaj ni pravi prostor za to. Bojim se, da pride ta ničvrednica poprej za nama, preden Vas prepričam, v kakšni nevarnosti ste.«

»Vam li smem zaupati?« jo vprašam.

»Oh, prosim Vas, ljuba gospodična, ako ljubite svoje poštenje, ako se bojite Boga in imate mater, ki Vas ljubi, zaupajte mi!«

Ko je to govorila, me je tako proseče gledala, da ji nisem mogla odreči, in prepustila sem se popolnoma njenemu vodstvu. Električna, ki je kakor nalašč prišla, naju odpelje v nasprotni smeri proti Ringu; tam izstopiva in zavijeva v mestni park.

»Tako,« pravi neznanka, »sedaj ste varni pred svojo jetničarico.«

»Kdo ste Vi in zakaj se zame tako brigate?« jo vprašam.

»Kdo sem, vprašate gospodična,« odvrne žalostno, »nesrečnica, kakršna tudi Vi lahko postanete, ako me ne slušate. In zakaj se za Vas tako zanimam? Zdite se mi tako nedolžni in dobri, da Vas je res škoda za onega lopova.«

»Za onega lopova?« se zavzamem; »mislite li s tem mojega ženina? Ako je tako, me pa kar zapustite! Gospod dr. Edmund Talberger je poštenjak in plemenit mož.«

»Tako, Talberger se sedaj piše?« se nasmeje bridko. »Takrat, ko je meni obljubljal zakon, se je pisal Bergentaler. Kajne, njegova mati je odpotovala, in ta ženski strah, ki naj Vas čuva, Vam je predstavil za svojo teto? Vse kakor pri meni, samo s tem razločkom, da jaz nisem imela nikogar, ki bi mi bil odprl oči o pravem času. Poslušajte, gospodična, in verujte mi! Ta Vaš zaročenec se piše Rosenheim in je štiri leta oženjen.«

Ko zaslišim to, začno se mi šibiti noge in toliko, da se nisem sesedla. Toda v hipu se zopet ohrabrim in pravim: »Ne, to ni mogoče! Vi se motite. Moj Edmund ne more biti tak podlež.«

»Slutila sem, da mi ne boste hoteli verjeti,« mi odvrne; »k sreči Vam prav lahko dokažem, da je resnično, kar sem Vam povedala. Pojdite z menoj in pokažem Vam hišo, kjer stanuje! Tam lahko obiščete njegovo ženo — on je v pisarni — in v sprejemni sobi boste videli sliko, na kateri sta naslikana oba v poročnih oblekah. Med potjo povem kaj več, kar Vas bo gotovo zanimalo.«

Kakor v sanjah sem hodila poleg nje in jo poslušala. Zvedela sem, da je Rosenheim bogat veletrgovec, ki si je z ženitvijo še pomnožil premoženje. Da je eden najhujših samopašnežev, ki ima že mnogo žrtev na vesti. Zna pa tako ravnati, da mu nihče ne more blizu.

»Ko pridem predvčerašnjim slučajno mimo stanovanja one zvodnice,« mi je pripovedovala, »sem zagledala, kako ste z Rosenheimom izstopili iz voza. Vaš

nedolžni obraz me je genil, da sem takoj sklenila iztrgati Vas iz njegovih krempljev. Spomin na to dobro delo mi bo olajšal smrtno uro.

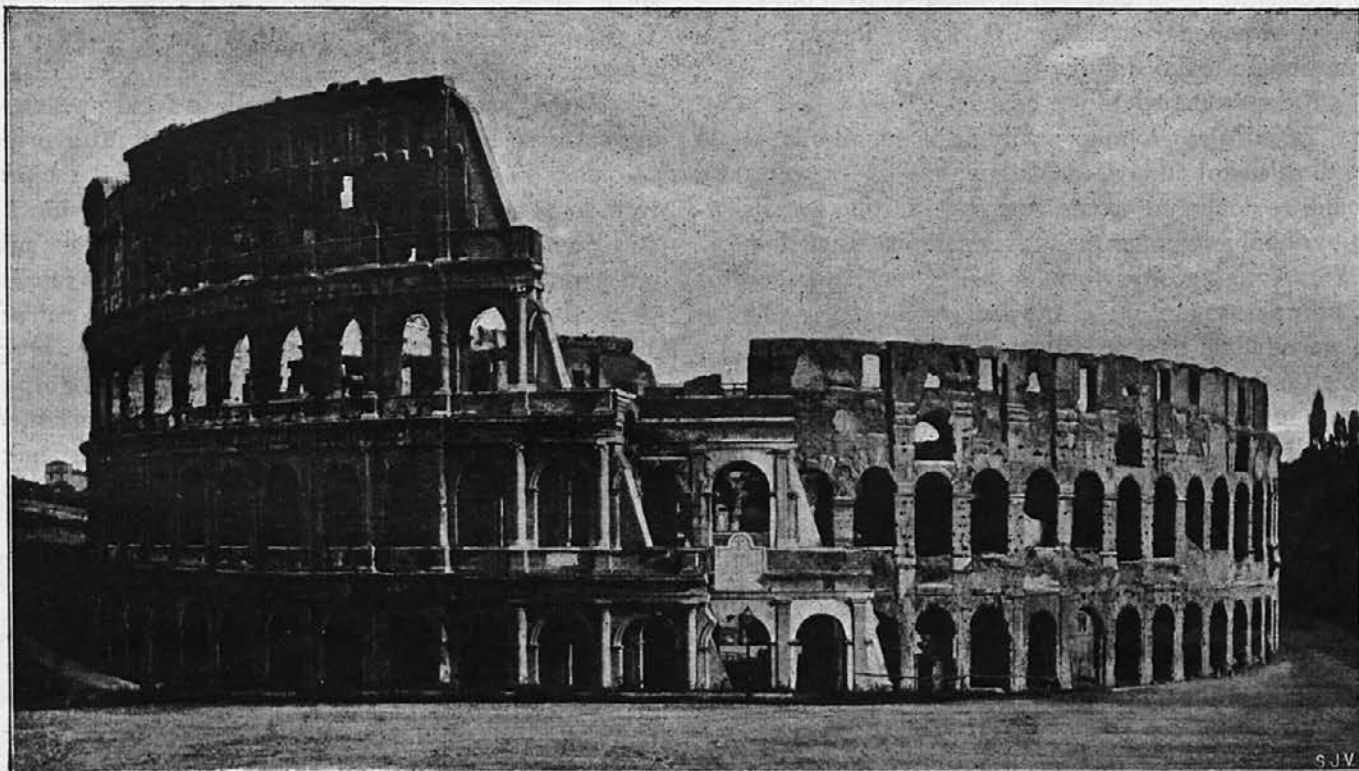
Kajne, gospodična, Vi niste Dunajčanka in tudi Nemka ne? Pozna se Vam na izgovorjavi. Spoznal Vas je morda na potovanju, tam, kjer ste doma? — Da, če mu katera ugaja, se ne straši ne potov ne stroškov. Ko se je naveliča, jo pa vrže na cesto. Z menoj je tudi tako storil.«

Medtem sva prišli do Rosenheimovega zasebnega stanovanja v lepi veliki hiši. Ko sem stopala po širokih stopnicah, sem se oklepala kakor utopljenec slamnate bilke zadnjega upanja, da bom zagledala na sliki tujeja, morda Edmundu samo podobnega moža.

me sprejme in me odvede, kakor bi mi videla v srce, v bližnjo cerkev. Tam se zgrudim v klop in se iz srca izjokam. Ne morem Vam povedati, kako mi je bilo hudo. Kako sem zahrepenela po mami, kako sem želela biti pri Vas, toda bila sem sama v tujem mestu, med tujimi ljudmi! Spomini, poprej tako lepi in sladki, so se mi zazdeli ostudni in grenki. Sram me jih je bilo. Povsod, na rokah in na obrazu, kamorkoli me je zapeljivec poljubil, sem se čutila omadeževano.

Ko se nekoliko pomirim, zahvalim Boga, da me je otel najhujšega in me rešil še o pravem času. Nato pa jamem premišljevat, kam bi se obrnila.

»Domov? — Oh, zakaj nisem ostala pri mami! Kako rada bi pribežala k njej in se izjokala na njenih

Rim: Koloseum.

Kar tresla sem se od razburjenja, ko sem v prvem nadstropju pozvonila pri velikih steklenih vratih, kakor mi je bila naročila neznanka. Služkinjo, ki mi je odprla, vprašam, če bi mogla govoriti z gospo Rosenheimovo. Služkinja me odvede takoj v sprejemnico. Prvo, kar sem zagledala, je bila velika slika na steni nasproti vratom. Komaj jo zagledam, jo spoznam: bil je Edmund.

Kar stemnilo se mi je pred očmi in malo je manjkalo, da se nisem zgrudila. Imela sem le eno željo: proč, proč od tod! V tem hipu pa stopi v sobo njegova žena.

»Gospa,« zakličem jaz, »Vaš mož je podel, ničvreden človek,« in nato zbežim.

Kako sem prišla ven in po stopnicah na ulico, še danes ne vem. Neznanka, ki me je pred hišo čakala,

prsih, toda pot vrnitve mi je vsaj za sedaj še zaprta. Mama mi ne odpusti sramote, ki sem ji jo naredila, ko sem šla za omoženim možem. In kaj bi rekli ljudje? Mami sem pisala, da pridem kmalu domov kot gospa dr. Talbergerjeva in sedaj... Ne, domov ne morem.

Toda kam naj grem? Nekaj časa že izhajam z denarjem, ki sem ga bila dvignila v hranilnici od svojih prihrankov in vzela s seboj. Kaj pa potem? Na sam obraz me nihče ne vzame v službo, listin pa nimam. — Aha, že vem, v Švico pojdem. Tam te v hotelu niti za ime ne vprašajo. Ker znam tudi italijansko, dobim že kako službo, če ne drugod, v južni Švici. Sedaj pa najprej k oni zvodnici, da pobrem svoje reči.«

Po tem premišljevanju se še enkrat zahvalim Bogu in zapustim cerkev. Goreča molitev me je krepčala in nekoliko pomirila.

Nato greva z neznanko k teti. Naučila me je, kako naj govorim, ako bi delala kake sitnosti. Šla sem sama gor, ona me je pa čakala pred hišo.

Teta je bila že doma. Izpočetka ni vedela, bi se li držala jezno ali prijazno; a jaz sem jo hitro poučila, pri čem da je. Naenkrat postane vsa divja in zahteva, naj ji plačam stanovanje za cel mesec in jo odškodujem, ker je nalašč zame kupila novo opravo, in še kričala, da mi sicer ne izroči mojih stvari.

Nisem se dolgo prerekala, zažugala sem ji s policijo, kar je nanjo čudovito učinkovalo. Postala je mehka ko vosek in še sama mi je pomagala pospravljati. Pri odhodu se je pa vendar še maščevala.

Bila sem namreč že na stopnicah, ko je zaklicala za menoj na ves glas: »Gospodična Mira! Morda se pa še premislite in pridete nazaj. Zakaj tako lepega, bogatega in radodarnega kavalirja kakor je gospod Edmund boste težko dobili.«

Kako so me spekle te besede...“

Tu je Mira globoko vzdihnila in umolknila. — In zgodi se nekaj čudovitega. Stene, ki so se v polmraku komaj razločile, se začno razmikati in polagoma izginejo popolnoma. Jaz se pa nenadoma zagledam na nekem vrtu, za okroglo mizo pri večerji. Ves prostor je bil razsvetljen z električnimi žarnicami, nad njim so pa migljale zvezde. Bila je topla poletna noč.

Razen mene so bili na vrtu samo štirje gostje, dve gospe in dva gospoda. Pogovarjali so se zelo živahno in pili šampanjec. Mlajša se mi je zdela nekam znana, ker mi je pa kazala hrbet, je nisem mogel videti v obraz, da bi jo spoznal. Mahoma se pa ozre in me pogleda. Bila je Mira. Koj vstane, pride k moji mizi in mi sede nasproti. Bila je bleđa in zelo shujšana, kakor po pravkar prestani hudi bolezn.

Naslonila se je nazaj, sklenila roke v naročju, kakor se je navadila od gospe Marije, in rekla: »Je li Vam prav, da sem prišla?«

Tako me je namreč še kot majhna deklica vprašala, kadar je prišla k meni v sobo.

»Seveda mi je prav,« ji odvrnem, »toda kako, da te tu vidim?«

»Zdravniki so mi svetovali sem,« je dejala. »Prestala sem namreč šele pred nekaj tedni vročinsko

bolezen. Ker je pa tu milo podnebje, sem prišla, da si utrdim zdravje. Kmalu sem porabila ves denar. V tej stiski sem se zaupala tisti-le gospe, ki je lastnica hotela, in ta me je vzela iz usmiljenja v pisarno. Tu pregledujem vsak dan nekaj ur račune in imam zato prosto oskrbo in majhno plačilo. Rada bi šla domov, pa se ne upam. Bojim se, da je mama še vedno name huda, ker sem ji ušla. Povejte, mi li odpusti, če se vrnem in jo zaprosim odpuščenja? Me li objame in poljubi? No, povejte!«

Pri zadnjih Mirinih besedah pogledam nehote na krožnik pred seboj, na katerem je bila naslikana mačka. Rasti in rasti začne, dokler ne doseže velikosti mačke Mire. Nato izgine vse kakor bi veter pihnil, vrt, miza, gostje, in zopet sedim pri peči, nasproti meni na stolu pa mačka in me pozorno gleda. V ušesih mi še vedno doni mehko in proseče: »No, povejte!«

Zaspal sem na stolu — časnik je ležal na tleh — in vse to so bile le sanje. V sanjah mi je Mira pripovedovala svojo povest, v sanjah sem govoril z njo na vrtu, ki se mi je zdel znan. Moral sem ga že videti.

Ko tako premišlujem, se spomnim, da sem pred leti prenočil v »Hotel Ristorante al Gatto Azzurro*, in sicer v Locarnu ob jezeru Maggiore. Večerjal sem na vrtu in sem bil edini gost, ker je bilo že precej pozno. Pri sosedni mizi je pa sedela domača gospa z dvema gospodoma. Tudi se še dobro spominjam, da so pili šampanjec in da je bila povsod na krožnikih naslikana mačka. In sedaj sem bil zopet v sanjah tam in našel kot četrto pri mizi — Miro.

Dolgo sem še sedel pri peči in premišljeval svoje čudne sanje.

»Morda pa te sanje kaj pomenijo in je Mira res v Locarnu? Kaj, ko bi ji pisal v hotel 'Al Gatto Azzurro'.« Toda takoj sem te misli zavrgel kot neumnost. A kljub temu sem še tisti večer napisal Mirino povest, kakor so mi jo pripovedovale te sanje. Spominjal sem se še prav dobro vseh posameznosti. Krog polnoči sem bil s pisanjem gotov. Mačka Mira je mirno ležala v mojem naslanjaču pri peči in trdno spala.

(Konec prihodnjic.)

* »Pri plavi mački.«

V težki uri.

Kaj nobena ptička nikjer
nocoj ne prepeva?
Kaj od nikoder v dušo ne bo
prijaznega odmeva?

Samega sebe boji se nocoj
srca utrip,
kot da končana bo trnjeva pot
ta hip. —

V težke temine brezjadri čoln —
črna misel plove,
črna misel spustila se bo
med tihe grobove...

Glej, izza mračnih cipres gori
se bliža nebo:
angeli božji v kelihih zlatih
božjo ljubezen neso...

Leopold Turšič.

Abeceda malega Ivančka.

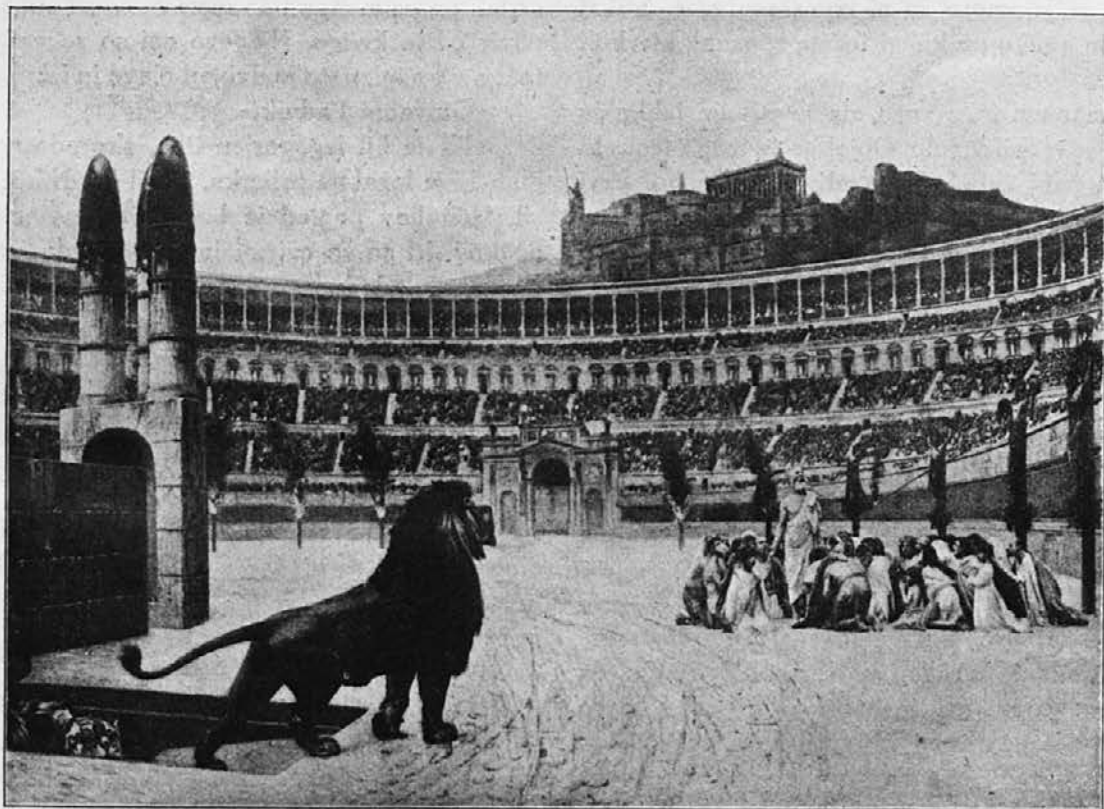
Iz cikla »Rod v okovih«. — Spisal France Bevč.

Ivanček Hladnik je vprašal svojega očeta: »Kdaj bom hodil v šolo?« Ta pa mu je pokazal na zidu: »Ko boš takole velik« in je vrezal z nožem znamenje. Ivanček pa je rastel nalašč kakor konoplja in je bil velik do znamenja in še čez. Bil pa je zelo suh, le glavo je imel debelo in oči tudi; noge in roke so mu gledale iz hlačnic in rokavov kot da silijo po svetu.

Nekoč je stopil na piščice, ki je potem še dve uri živelo; pisana mati pa mu je dejala: »Le čakaj, te bodo

domislil. Govoril pa je tako, da ga nista razumela niti Ivanček niti oče. Njegove besede je lovila blede učiteljica, ki je stala ob mizi, in jih je prenašala od učitelja na očeta in zopet od očeta na učitelja. Ivančka so vpisali v veliko, v moder papir ovito knjigo, nato je smel iti domov.

Po tej prvi preizkušnji je Ivančku skopnel strah pred šolo; ostalo je plahosti samo za spoznanje. Na mesto strahu pa je stopilo veselje za neznanim, ki bo razodeto in se skriva za tem imenom.

Rim: Zadnja molitev kristjanov pred smrtjo v cirkusu.

v šoli.« Ni si predstavljal, v kakšni medsebojni zvezi moreta biti pohojeno piščice in šola, vendar ga je beseda zamrščala pod kožo in je občutil tajen strah pred šolo. Kadar je videl učitelja, je zbežal za vogal.

Neko jutro so ga poklicali vse prej kot po navadi. Umili so ga in počesali, nato so mu oblekli nove hlače, ki mu jih do takrat še pokazali niso. Oče ga je prijel za roko in dejal hladno, a z mero odvažnosti v glasu: »Grevi v šolo.«

Ivanček je skoprnel po vsem telesu. Velike oči so pogledale v očeta, ta pa je bil že naredil prvi korak in se ni dalo nič več popraviti.

Sivolasi učitelj je bil upokojen. Za mizo je sedel mlad učitelj z drobno kuštrasto glavo, ki se je neprestano smehljaj na način, kot da se je nekaj zvitega

Kakor da bi se dvignil iz pozabljenih sanj, se je domislil, da je neke nedelje pogledal pisani materi čez ramo v odprto knjigo. Tam je videl dve sliki, dva stara nerodna lesoreza, ki sta ga zelo zanimala. Na prvi sliki je bil vitez, ki je stal z nogo na zveri, ki ji ni vedel imena; na drugi pa je bil bradat mož sredi polnagih črnih ljudi. V čudovite daljave se je odprla njegova domišljija in se je uboga zopet vrnila.

Položil je roko materi na ramo in jo vprašal plaho:

»Kaj pa je to?«

»Sveti Jurij.«

»In tole?«

Mati je pomolčala, premotrila sliko, nato Ivančka in rekla:

»Nauči se brati, pa boš vedel.«

Nelepa je bila ta beseda in Ivanček je bil jezen in žalosten radi nje. Želel si je otročjo željo, da bi se zgodil čudež in bi vedel več kot mati, da bi ga izpraševala ona po vsem neznanem. Ko je bil sam v hiši, je pobožno odprl knjigo in gledal čudna, v vrsto razporejena znamenja.

Nekoč je pokazal očetu s prstom črko, ki se mu je zdela najzanimivejša, in vprašal: »Kaj je to?« Zardel je od sramu.

Oče ga je pogledal in skoro zatrepetala mu je takrat beseda, ko je odgovoril:

»To je črka i.«

»Zakaj?«

»Zato — ker se ta možic boji, da pika nanj ne pade, in vpije: —i—i—i.«

Ivanček se je smejal in ni izpraševal več. Stikal je za možicem s piko po knjigi ter ga spoznal, kjerkoli ga je videl.

S tem znanjem in z vero, da je učenje lahka in vesela stvar, je stopil v šolo. Objel ga je trop otrok, ki je šumel kot panj čebel. Pokazali so mu sobo. Prvi razred. Nekateri so sedeli po klopeh, tihi, plahi, komaj da so se upali ozreti ali posmejati se. Ivanček je obstal ob steni in ni vedel, kaj naj stori.

Šele, ko je vstopil učitelj in so vsi sedeli, se je zbal, da bi ne bilo prav, če stoji, in se je stisnil v prvo klopo.

Kuštravi učitelj jim je pomignil z roko; nato je stopil do mize in položil nanjo veliko, v moder papir ovito knjigo. Sedel je, oprl komolce na mizo, sklenil prste rok in mél z dlanmi; pol je gledal po učencih, pol skozi okno.

Prišel je govoriti.

Dvaintrideset drobnih glavic se je upiralo vanj. Dvaintrideset mladih možgan se je z muko trudilo, da doume pomen po naglasu in barvi tujih besed, ki so se usipale iz učiteljevih ust. Govoril je v toskanščini, z neapoljskim narečjem močno pobarvani. V govoru se je od trenutka do trenutka bolj razburil. Množica mladih oči je napeto motrila njegove premikajoče se ustnice, a ni mogla doznati, česar ni razumelo uho.

Ivanček je sedel kot prabit. Njegova usta so bila zaman odprta, kot neznane sanje je vse šlo mimo njega. Možic, ki se boji, da pika nanj ne pade, —i—i—i! Kako veselo je vse to! Predstavljal si je, da vse znanje ni večja skrivnost kot črka i. Zdaj pa je naenkrat padel črn zastor čez njegove sanje in je zamolklo bobnelo mimo njega, nerazrešno padalo v praznino, ki je gluho odmevala. Iz vseh besed je gledalo samo ime države; edini pojem, ki je bil otrokom od doma znan.

Naenkrat je učitelj umolknil, strogo pogledal po učencih in v zapovedovalnem naglasu izpregovoril tri besede.

Otroci so bili tihi. Vedeli so, da te besede veljajo njim, niso pa vedeli, kaj pomenijo. Okameneli so zrl in učitelja, ki se je dvignil in ponovil besede. To pot je

zvišal glas in meril razred z nepremičnim pogledom; niti eno oko ni trenilo.

Ivanček je odprl usta in strmel v učiteljev obraz. Ta je zapazil njegov pogled, dvignil prst, pokazal nanj in rekel dve besedi.

Ivanček je strepetal. Učiteljev prst in pogled sta ležala na njem. Kaj mu hočeta? Ni vedel, kaj naj stori. Plaho se je njegov pogled ozrl po razredu, kot da išče pomoči! Ta, ki je sedel poleg njega, ga je dregnil: »Vstani!«

Dvignil se je počasi, kot da izprašuje, če je storil prav. Njegove oči so se nehote, same od sebe zalile s solzami. Postal mu je grenko v srcu. Obrazek se je spačil v jok in razširil usta.

Učitelj je zdajci zamahnil z roko —, da je Ivanček sedel; on pa je stopil do mize in odprl veliko, v moder papir ovito knjigo. Njegove oči so se vpičile v neko točko v knjigi, nato je dvignil glavo in iskal po razredu.

»Giovanni Ladnik!«

»K« je bil izgovorjen tiho, skoroda neslišno; naglas, ki je ležal na priimku, je bil tuj. Nihče se ni oglašil. Učiteljev pogled je begal od glavice do glavice dečkov, ki so se ozirali in čakali, kdo izmed njih je Giovanni Ladnik. Tudi Ivanček je posušil solze in požrl bridkost ter se ozrl.

»Giovanni Ladnik!«

Učiteljev glas je bil ostrejši, njegov obraz je zardel. Nihče se ni oglašil. Mrtva tišina je bila še zoprnejša, komaj prsi so se upale dihati. S tremi dolgimi koraki je učitelj zapustil sobo.

Vrnil se je s tisto blede učiteljico, ki je imela obraz, kot da se nikdar v življenju ni nasmehnila. Pokazal je s prstom v veliko knjigo, učiteljica je prečitala in se obrnila po učencih.

»Ivan Hladnik.«

Dva trenutka so bili vsi mirni, nato se je Ivanček dvignil in se ozrl po ostalih, če je storil prav.

»Ti si tisti?« je dejala učiteljica, katere glas se je v visoki legi tresel kot strune pri vijolini. »Kateri tisti?« si je mislil Ivanček, reči pa ni mogel ničesar. »Zakaj se nisi oglašil, ko te je klical gospod učitelj?«

Ivanček pa je tedaj občutil prijeten dih domače besede in je postal pogumnejši. »Saj jaz se ne kličem tako!«

V naglasu otrokove besede je bilo toliko odpora, da se je učiteljica resno prestrašila. Dvignila je tenek, bled prst in mu požugala.

Učitelj pa je dejal: »Nekoč sem slišal Nemce v Milanu; govorili so kot ti ljudje. Niti besedice ne razumem.«

Pomenljiv nasmeh je šel preko učiteljčinega obraza in v trenutku izginil. Dejala pa je otrokom: »Kadar stopi gospod učitelj v šolo, dvignite se in pozdravite: Riverisco! Gospod učitelj vas bo učil novega jezika. Pokazal bo predmet in ga vam imenoval; imenujte ga za njim!« — —

Ko so se zaprla za učiteljico vrata, je položil učitelj roko na mizo:

»La tavola.«

Pokazal je s prstom na učenca z velikimi usti in krasto na bradi in vprašal:

»Che cosa è questo?«

Učenec vprašanja ni razumel. Naravno pa se mu je zdelo, da mora odgovoriti tisto, kar je učitelj izrekel prej, ko je položil roko na mizo. In dejal je:

»La tavola.«

Učitelj je položil roko na šolsko tablo: »La lavagna.«

»Che cosa è questo?«

Ivanček je odgovoril: »Libro.« Ni vedel, kako da mu je izmed vseh besed edino ta obvisela v spominu.

Učitelj je za hip obstal. Ugriznil se je v ustnico, polagoma so se njegova usta razširila v pomilovalen nasmeh. »Tavola!« je dejal. »Tavola!« je ponovil v drugič in še v tretje. Učenci pa so nemo strmeli vanj, ne vedé, kaj naj rečejo in počnejo.

Nato je učitelj sedel in bobnal s prsti po mizi. Prenehal je, odprl predal, vzел iz njega na lepenko naslikano malo črko a in jo postavil na vrh računalja. Njegovo oko se je ozrlo na Ivančka.

Rim: Razvaline Domicianove palače na Palatinu.

Njegov prst se je usločil proti rdečelascu v zadnji klopi: »Che cosa è questo?«

In ta: »La lavagna.«

»Bene, molto bene!« je sijal učiteljev obraz. Nato je položil roko na klop: »Il banco.«

Naslednji učenec je odgovoril: »Il banco.«

Učiteljeva roka je potovala s predmeta na predmet, od stene do stene. Vse je imenoval v svojem jeziku, vse so učenci ponovili polrazločno, z medlim naglasom. Tuje, neznanе besede so trkale na srca in iskale poti v možgane. Ena je izpodrivala drugo.

Ko so imenovali zadnji predmet, stene, strop in pod, učitelja in učence, je učiteljevo oko zaman iskalo novega, vsem dostopnega predmeta. Položil je zopet roko na mizo, s prstom pa je pokazal na Ivančka.

»Giovanni Ladnik!«

Ivanček je zdajci vedel, da je to ime njegovo. Dvignil se je in zrl v znamenje na lepenki, ki ga je učitelj kazal s palico.

»Questo è la lettera a. — Che cosa è questo?«

Tedaj se je zavrtelo pred Ivančkovimi očmi; noge so se mu šibile. Odprl je usta in ni vedel izreči besedice. V čudno omotico vsega neznanega je udarjal samo učiteljev glas: »A-a-a! Asino! A-si-no!«

* * *

Ko je prišel Ivanček domov, se je molčé stisnil v kot; težka je premagal solze.

Oče ga je opazil in mu je dejal: »No, kaj si se naučil?«

In Ivanček je odgovoril na drugo vprašanje počasi in skozi solze: »Tavola, asino.«

Oče je stal par trenutkov molče in strmel v sina. »Neumnosti,« je dejal nato in sedel h knjigi.

Ivanček je legel na trebuh na rob mize in gledal črke. Ko je našel skrivnostno znamenje, ki ga je bil učitelj postavil nad računalo, je vprašal: »Kaj je to?«

»To je a.«

»Zakaj?«

Oče je pomislil in si je izmislil: »Možiček se je napil vode, da mu je zrastel trebušček, pa se je začudil: — a!«

Ivanček se je od tedaj učil dve abecedi, eno od očeta, drugo v šoli, dokler ni oče nekega dne udaril po mizi in trdo zaklel: »Zakaj pa je šola?«

Sin mu ni znal odgovoriti; jaz mu ne smem.

Večer pod rdečo sipino.

(Iz cikla: Kras.)

Gosteža mraka modre zavese
drhteče se spuščajo od neba;
utihnili bori so za trenutek
kot potnik obstane sredi polja.

Za hribom se tiha vas je zmračila
in oživele so strme poti,
globel pod sipino je zadehtela
od zemlje. Stolp na hribu molči.

Temni obrisi, zamolkli koraki:
kosci gredo čez ilovnato pot;
živina težka se ob kalu napaja,
ozre se, ko čuje zamolkli topot.

Topoli vršijo in uklanjajo krone,
kot v sivih blazinah zvezda vzbledi,
košček korak, živine v temno zatone,
za težkim oblakom mesec žari.

Ves Kras je mehak — ko da ihti —
iz kapele luč in glas orgel plava —
trenutek — in kot raztrgan obraz
obmolči v mesečini skalna puščava.

Srečko Kosovel.

Pregled slovenske umetnosti.

(Umetnost koncem osemnajstega stoletja.)

Viktor Steska.

Kavčič Franc.

Kavčič Franc (Caucig) je bil rojen v Gorici 3. decembra 1762. Njegovi starši so prodajali sadje. Siromašni deček se je šolal v Gorici pri jezuitih. Z bistrim očesom in ostrim umom je motril predmete ter jih risal. Tako se je vzbudilo v njem veselje do risanja. Začel je kopirati bakroreze, risbe in slike ter je tako napredoval, da so se mu čudili vsi, ki so te njegove posnetke videli. Ko je grof Vid Kobencelj (Cobenzl) opazil nekoč njegove risbe, se je zanj zavzel in ga priporočil svojemu na Dunaju bivajočemu sinu Filipu. Grof Filip Kobencelj je mladega rojaka z veseljem sprejel in ga priporočil upravitelju cesarske galerije v Belvederu. Tu je imel Kavčič priliko, gledati in občudovati krasne slike in risbe, ki so jih napravili Rafael, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Correggio, Guido Reni in Caraccio. Štiri leta se je tu učil in neprestano kopiral te krasne umetnine. Ni čuda, da se mu je vzbudila želja, videti deželo, kjer so nastale te umetnine. To željo mu je izpolnil Filip Kobencelj, ko

ga je priporočil cesarju Jožefu II., ki ga je poslal na dvorne stroške v Italijo. Tu je Kavčič na akademiji v Bologni dve zimi risal akte in posnel slike starih mojstrov. Poleti pa je zahajal po cerkvah ter kopiral Caraccia, Guidona Renija, Guercina in druge. Po poldrugoletnem bivanju v Bologni je odšel v Rim. Tu je najprej studiral v galeriji Borghese. Poleg risanja in slikanja je tu gojil tudi oblikovanje iz ilovice po starinskih kipih (antikah), kar se mu je prav dobro posrečilo. Najrajši je posnel Rafaelove slike, ali z oljno barvo ali s črno kredo. Množico teh slik je poslal na Dunaj, kjer so jih rabili učenci na akademiji za vzorce.

V letovišču Albanijeve rodbine je posnel 50 starinskih glav v naravni velikosti, pa tudi po drugih zbirkah, cerkvah in palačah je posnel. V Rimu skoro ni važnejše umetnine ali starine, da je Kavčič ne bi bil posnel ali vsaj načrtal. Posebno je pazil na nošo raznih ljudi in časov. S tem trudom se je popolnoma izvežbal za historičnega slikarja. Glas njegove

spretnosti se je širil in že v Rimu je dobil razna naročila. Sliki velikih oltarjev v Forliju in Imoli sta njegovo delo. Več zgodovinskih slik je napravil za svojega podpornika grofa Filipa Kobenclja in 20 za daljno Mehiko.

Po sedmih letih se je Kavčič vrnil iz Rima na Dunaj. Tu je poleg raznih manjših del napravil naslednje slike: 1. Helena in Paris. 2. Temistoklej v prognanstvu pri epirskem kralju Admetu. 3. Kleomen. 4. Svečanost na čast Venere na otoku Malti.

L. 1791 ga je poslal protektor dunajske akademije kancler knez Kautitz v Mantovo. Tu je ostal pet mesecev in posnel n. pr. v galeriji del Te po Giuliju Romanu in drugih do 100 slik. Iz Mantove je odšel v Benetke, kjer je bival pet let in šest mesecev. Tu so ga najbolj zanimali Bellini, Tiziano, Giorgione, Carpaccio, Tintoretto itd. Razen snimkov po teh mojstrih je narisal še dve veliki knjigi risb po kipih in plohozrebah v knjižnici novih prokuracij. Napravil je tudi nekoliko izvornih slik, zraven je pa neprenehoma čital klasike, zgodovino, popise noš in običajev.

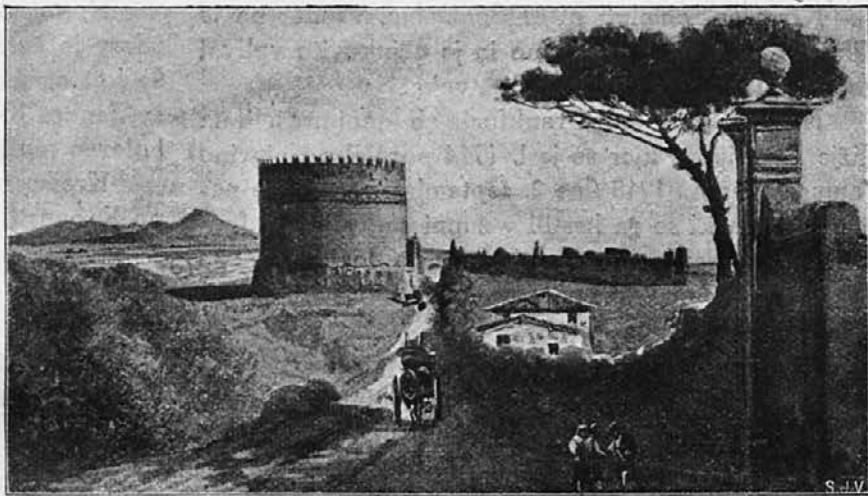
Leta 1797 se je tako vsestransko izvežban vrnil na Dunaj. Leta 1799 so ga imenovali za profesorja slikarstva in za akademijskega svetnika, l. 1808 so ga izvolili za voditelja oddelka za porcelansko manufakuro; l. 1820 je postal ravnatelj slikarske, kiparske, bakrorezarske in muzivične šole, ki jo je vodil do svoje smrti 18. novembra 1828.

Kavčič je govoril laški, nemški in slovenski. Z Matejem Langusom sta govorila slovenski, ko je ta prišel na dunajsko akademijo.

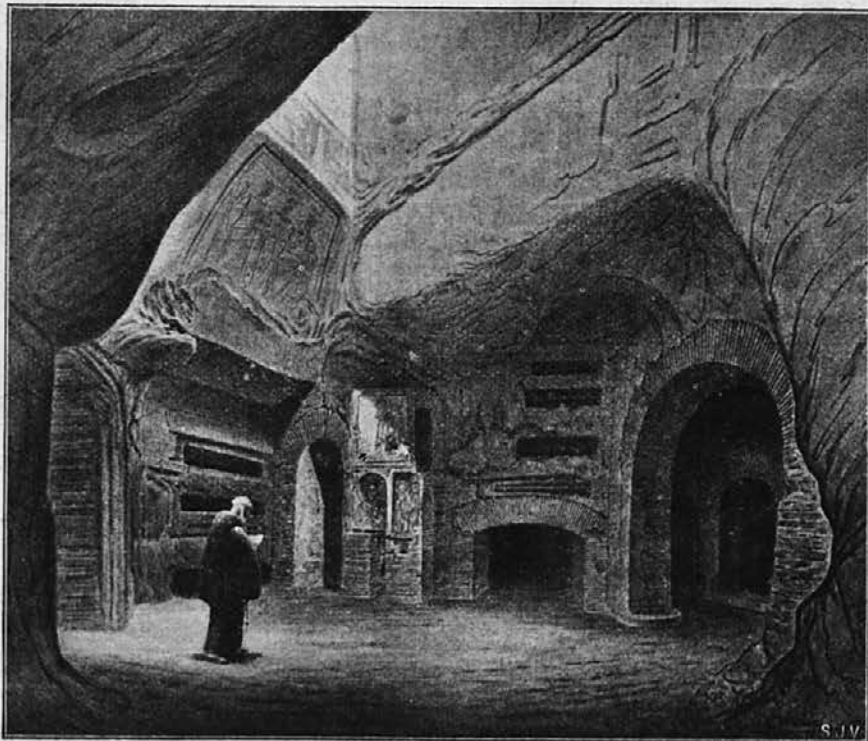
Uspeh njegovih del je bil primeren trudu in marljivosti. Sestava njegovih risb in slik je jasna, umljiva; razporedba predmetov ustreza namenu; samo barve se nekaterim zde premalo krepke in živahne; risba je pravilna; predmeti upodobljeni naravno, in sicer najmanjši z isto skrbnostjo kot glavni.

Število Kavčičevih del je ogromno, saj jih je v Italiji v teku 14 let dovršil blizu 2000, med temi studije po Rafaelu, načrte antičnih poslopij in kipov ter lastne kompozicije iz grške in rimske zgodovine in mitologije. Večinoma so ti izdelki risani s peresom in osenčeni s tušem.

Izmed Kavčičevih oljnih slik jih našteva Kukuljevič 47. Mnogo slik je v zasebni lasti, nekoliko jih je v Ameriki, nekaj jih hranijo galerije kneza Lichtensteina, grofa Schönborna, grofa Černina itd. Slikal je mitološke, zgodovinske, svetopisemske in svetniške slike ter nekaj portretov. — Njegove svetopisemske slike

Rim: Apijska cesta, ki vodi iz Rima v Kampanjo.
(Po tej cesti je šel sv. Pavel na morišče. Ob njej je velikanski nagrobni spomenik rimske plemkinje Cecilije Metele.)

Rim: Grobnica sv. Cecilije v katakombah.

so: Salomonova sodba, Kraljica Estera pred Ahasverom in Herodova sprava s sinovi. Oltarne slike so: sv. Bazilij, sv. Janez Krstnik, Marija z Jezusom (za cerkev v Imoli), Kristus na križu (za grofa Brunschwicka v Pešti), Mučeništvo sv. Jerneja (za Moravsko), Marijino obiskovanje in vnebovzetje ter Beg v Egipt (za grofa Filipa Kobenclja), sv. Jernej (za grofa

Schaffgotscha v Šleziji). Za grofa Colloredo je napravil sliko s 16 portreti te rodbine. Dve sliki hrani graški Johanneum, dve pa sta v kapeli grofa Coroninija na Cingrofu. Risbe se hranijo večinoma v knjižnici dunajske akademije likovnih umetnosti.⁸

Kremser-Schmidt.

Kremser-Schmidt⁹ ni naš domačin, vendar pa je slikal tudi za našo domovino in je učinkovito vplival tudi na naše slikarje koncem 18. veka.

Njegov oče se je iz Frankfurta ob Meni preselil na Nižje Avstrijsko, kjer se je l. 1714 poročil s Katarino Paumgartner. L. 1718 dne 2. septembra se jima je porodil sinček, ki so ga krstili v župni cerkvi v Grafenwörthu na ime Janeza Martina, ne pa Joahim, kakor pogostoma čitamo. Izmed peterih otrok je bil drugi. Imel je brata in tri sestre. Mati je bila pobožna žena in je zgodaj vcepila pobožnost v srca svojih otrok. Šolal se je Janez Martin v domači učilnici, ki mu seveda ni mogla nuditi kdove koliko učenosti. Modri oče pa je dopolnjeval vrzeli s tem, da je izpraševal in učil svoje otroke v mraku, ko je dokončal svoje stanovsko delo. Oče je bil podobar in želel, da bi tudi sina vzgojil za podobarja. Učil ga je risati in računati, pokazal mu je osnovne vaje v podobarstvu, toda sinček se za to stroko ni mogel ogreti, močnejši mu je bil čut za barve. Zato mu je oče izbral dobrega slikarja Bogomila Star-mayra, kjer se je vadil pet let risanja. Kje se je poslej učil, ni znano, gotovo je le, da je imel dobro šolo, da je bil korenito poučen v zgodovini in sv. pismu in da je znal tudi nekoliko latinščine. Ustno izročilo pripoveduje, da mu je bil učitelj Martino Altomonte. Brezdvomno se je pa pridno vežbal po italijanskih klasičnih mojstrih, ki jih je proučeval po bakrorezih in po izvornih slikah dunajske akademije. Prav tako so mu vežbale oko tudi slike nizozemskih slikarjev, pa tudi flamskih in francoskih, ki jih je občudoval po dunajskih galerijah. Neposredno pa je lahko motril delovanje tedaj na Dunaju bivajočih tujih in domačih slikarjev. Najbolj so ga prevzeli Rubens, Rembrandt, Correggio in Castiglione.

L. 1741 je slikal v mestni zbornici v Retzu. L. 1745 je delal v cerkvi v Kremsu, l. 1753 v Steinu. L. 1756 je kupil hišo v Steinu, kjer se je 1758 stalno naselil. Ker stoji mesto Stein ob Donavi tik Kremisa in ker je Steinov več, Krems pa le en sam, se naš slikar v razliko z drugimi Schmidtji imenuje Kremser-Schmidt.

Njegovo ime je kmalu zaslovelo. Naročila je dobival od raznih strani. Slikal je oltarne slike za

⁸ Wurzbach: Biogr. Lexikon, 2, 312. — Kukuljević: Slovník umet. jugosl., 148—154. — »Mladika«, 1922, 177. — Slovenski biografski leksikon, 73. — Ljubljanski Zvon, 1895, 273. — Müller-Singer: Allgemeines Künstler-Lexikon, I, 238.

⁹ Dr. Anton Mayer: Der Maler Martin Johann Schmidt. Wien. 1879. — Blätter aus Krain, 1895, 159 i. d. — Dom in Svet, 1898, 513 i. d. — Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, 1909, 56.

Schwechat, Stein, Maria-Taferl, za Kranjsko, Koroško, Štajersko, Gornje Avstrijsko, Salcburško in Ogrsko. L. 1768 je dobil akademijsko diplomo, s čimer je bil kot umetnik oproščen obrtnega davka. Slikal je tudi cesarico Marijo Terezijo in si s tem pridobil priporočilo do boljših krogov. Naročila so sedaj prihajala tudi iz Bavarske in Poljske.

Kremser-Schmidt je bil velike in močne postave, zdrav in čvrst do zadnjih dni. Rad in lahko je delal. Še kot osemdesetletnik je slikal veliko podobo Smrt sv. Janeza Krstnika v župni cerkvi v Kremsu. Kratka bolezen mu je prestrigla niti življenja 28. junija 1801.

Kremser-Schmidt se je učil sestavljati svoje slike po Rubensu in po italijanskih mojstrih, svetlotemino

J. Kremser-Schmidt: Marijino oznanjenje v Velesovem.

pa je posnemal po Correggiu in Rembrandtu. Ker odseva iz njegovih slik tako verno srce, so se njegove slike prikupile zlasti cerkvenim krogom. Njegove slike predstavljajo skoro vse dogodke iz življenja Kristusovega in Matere božje; druge nam predočujejo svetnike; več slik se ozira na rimsko zgodovino in bajeslovje, manj je portretov.

Neka milina se razliva po Kremser-Schmidtovih slikah. Njegove kompozicije obsegajo večinoma mnogo oseb, ki se združujejo v prav žive skupine. Risal je sicer bolj nejasno, barve pa čudovito vplivajo na gledavca.

Ker je slikar prečudno hitro delal, je njegovih slik ohranjenih še sedaj nad tisoč; seveda ni vsega

sam izvršil; pomagali so mu njegovi učenci in pomočniki.

Največ njegovih del se nahaja v njegovi domovini na Nižjem Avstrijskem, zlasti v samostanih Seitenstetten, Melk in Göttweig. Že samo v obednici v Seitenstettenu jih je 19.

Na Koroškem se nahajajo Kremser-Schmidtove slike v Šent Pavlu; na Štajerskem v Gradcu, Gößu, Reinu, St. Oswaldu in v Maria-Trost; na Ogrskem v Waitzenu, na Moravskem v brnski stolnici itd.

Nas zanimajo najbolj slike v Sloveniji. Teh je lepo število. V Velesovem jih je sedem, t. j. v vseh oltarjih: 1. Marijino oznanjenje (470×230 m), 2. sv. Jožef, 3. sv. Štefan mučenec, 4. sv. Katarina, 5. sv. Janez Krstnik (vse po 313×164 m), 6. sv. Vincencij Fererski in 7. sv. Dominik (obe po 364×179 m). Te slike so bile postavljene, ko je bila cerkev leta 1771 dograjena. Na sliki sv. Janeza Krstnika čitamo: Mart. Joh. Schmidt f. Ao. 1771.

V Ljubljani je slika Marijinega oznanjenja v kapeli vojaške bolnice. Ta je bila prej v Gruberjevi kapeli (zahodni del Virantove hiše). V tej kapeli se nahajajo še sedaj lepe stenske slike oljnih barv. Na vsaki strani oltarja je po ena: Marijino oznanjenje in Angel se prikaže sv. Jožefu v snu z naročilom, naj beži v Egipet. Na stropu je skupina večjih in manjših angelov, trosečih cvetje. Ob oltarju sta dva medaljona, slikana s sepijo: Marijina poroka in Marijino obiskanje; ob oknu pa so trije medaljoni, in sicer na straneh: Marijino rojstvo in Marijino darovanje, nad oknom pa dva angela. Vse te slike so dobro ohranjene. Slikane so bile pred l. 1781.¹⁰

¹⁰ Omenja jih Hermann: Reisen durch Österreich, Wien, 1781, II., 15.

V Kranju je glavna slika v cerkvi na Pungrtu Kremser-Schmidtova. Predstavlja sv. Fabijana s sv. Boštjanom in sv. Rokom.

V Dolu pri Ljubljani je sv. Marjeta v velikem oltarju delo tega mojstra.

Graččak vitez Strahl hrani v svoji zbirki v Stari Loki štiri slike: Rop Sabink, Danajide polnijo sodove brez dna, Aktajon se spremeni v jelena (zadnji dve po 76×55 cm) in Zaroka sv. Katarine (32×20 cm). Dalje ima še dve Brezmadežni, slikani s sepijo, in 10 bakrorezov, in sicer: 1. S. Nicolaus. Ein Plat zu Stein bey Crems, hoch 15 Sch., 1751. Ta bakrorez je sam vrezal; 2. Der sterbende Heiland auf der Schwechat bei Wien, hoch 11 Sch.; 3. Maria Empfengnis auf der Schwechat bei Wien, hoch 11 Sch.; 4. sv. Janez Nep., Fec. et. sc. 1750; 5. S. Nicolaus, Waitzen im Dom, 15 Sch.; 6. sv. Janez Nep., Waitzen, 15 Sch., 1770; 7. sv. Jakob star. Schwechat, 1764; 8. Snemanje s križa, 1779; 9. Kronanje Marijino, 1768. Sonntagberg, 18 Sch.; 10. Assumptio, 1775, 14 Sch. im Schwaben zu Recta bey Bonn.

V Gornjem gradu na Štajerskem v župni cerkvi, nekdanji drugi stolnici ljubljanske škofije, je 6 slik: 1. Sveta noč, 1773. 2. Zadnja večerja, 1773. 3. Vstajenje Kristusovo, 1778. 4. Vnebohod, 1778. 5. sv. Janez Nep. 6. sv. Apolinarij.

Za župno cerkev v Slovenski Bistrici je naslikal sv. Jerneja¹¹ in istega svetnika za Vojnik.¹² Slika se hrani nad vhodom v zakristijo.

Kremser-Schmidtove slike so zelo vplivale na Leopolda Layerja, slikarja v Kranju, in so mu bile v močno pobudo; z njim seveda tudi na njegove posnemovavce.

(Dalje prihodnjič.)

¹¹ Cerkveni zaukaznik za lavant. škofijo, 1907, 221.

¹² Ljubitelj kršč. umetnosti, 1914, 161.

Bori.

(Iz cikla: Kras.)

Bori, bori v tihi grozi,
bori, bori v nemi grozi,
bori, bori, bori, bori!

Bori, bori, temni bori
kakor stražniki pod goro
preko kamenite gmajne
težko, trudno šepetajo.

Kadar bolna duša skloni
v jasni noči se čez gôre,
čujem pritajene zvoke
in ne morem več zaspati.

»Trudno sanjajoči bori,
ali umirajo mi bratje,
ali umira moja mati,
ali kliče me moj oče?«

Brez odgovora vršijo
kakor v trudnih, ubitih sanjah,
ko da umira moja mati,
ko da kliče me moj oče,
ko da so mi bolni bratje.

Srečko Kosovel.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

Irenej Friderik Baraga.

Irenej Friderik Baraga se je rodil 29. junija 1797. leta na gradiču Mala vas pri Dobrniču na Dolenjskem, a se preselil s starši že dve leti pozneje na graščino Trebno. Leta 1806 so ga poslali starši v Ljubljano, kjer je prišel po očetovi smrti (1812) v hišo znamenitega jurista Jurija Dolinarja, profesorja cerkvenega prava in cerkvene zgodovine, ki je odslej vodil njegovo vzgojo. Razen šolskih predmetov se je učil tudi tujih jezikov, zlasti pa risanja, kjer je dosegel dokaj spretnosti. Po dovršenih latinskih šolah se je

Lesorez Miha Maleša.

Irenej Friderik Baraga.

učil Baraga na Dunaju pravoslovja, kjer mu je bil duševni voditelj sv. Klemen Marija Dvořak (Hofbauer). Leta 1821 je vstopil v ljubljansko bogoslovnico in bil 1823 posvečen v mašnika. Služboval je najprej kot kaplan v Šmartnu pri Kranju, a kmalu je prišel z janzenističnimi duhovniki navzkriž, ker je širil med ljudstvom pobožnost do Srca Jezusovega in Matere božje ter zapisoval vernike v bratovščino. Prišel je v preiskavo in bil premeščen v Metliko, kjer je dočakal le nova preganjanja — bil je dejansko napaden — in se zato priglasil za misijonarsko delo ter odpotoval v Ameriko. Na Silvestrovo 1830 je prišel Baraga v New York in se javil 1831 v Cincinnatiju pri škofu Fenwiku, katerega je prosil, naj ga pošlje na mi-

sijonsko delo med Indijance. Želja se mu je izpolnila. Petindvajset let je misijonaril Baraga med Indijanci, najprej pri plemenu Otava ob Michiganskem jezeru v Arbre Croche (Krivo drevo) 1831—1833, nato v Grand Riveru 1833—1835; a tudi tu si je nakopal sovražnike radi svojega nastopa zoper trgovce, ki so z žganimi pijačami zastrupljevali ljudstvo, in proti vladi, ki je hotela Indijance nasilno preseliti. Zapustiti je moral Krivo drevo in oditi med Čipeva Indijance v pokrajino ob Gornjem jezeru, kjer je ostal do l. 1853.

V tem letu je bil Baraga v Cincinnatiju posvečen za škofa, sedež mu je bil Sault-St. Marie, pozneje Marquette. Leta 1866 se je še udeležil zborovanja vseh ameriških škofov; a tu ga je zadela kap in po dolgem hiranju je umrl 19. januarja 1868.

Večji del svojega življenja je prebil Baraga med Indijanci, širil med njimi krščansko vero, jim zidal cerkve in šole, jih civiliziral in se zlasti trudil, da jih odvrne od žganih pijač. Da bi imelo njegovo delo čim več uspeha, se je do dobrega naučil njihovega jezika in izdal v čipevščini številne nabožne knjige, katekizem, Jezusovo življenje, večne resnice, krščanska premišljevanja in drugo. Napisal je tudi osnovne vaje v čipevščini, čipevsko-angleški in angleško-čipevski slovar ter slovnice čipevščine; s temi knjigami se je proslavil tudi med jezikoslovci, ker tvorijo dragocen vir za studij indijanskih narečij. Njegov nemški opis navad in običajev Indijancev je izšel tudi v slovenskem prevodu (1837).

Ko je bival Baraga še na Slovenskem, je tudi nam napisal nekaj nabožnih knjig, vmes »Dušno pašo«, ki je bila dolgo časa med najbolj priljubljenimi in razširjenimi molitveniki. A tudi v Ameriki ni pozabil svojih rojakov: »Ker pa ne morem več svetih resnic naše vere z besedo med vami oznanjevati, sem vam spisal te bukve, znamenje moje velike ljubezni do vas,« pravi v predgovoru »Premišljevanja o štirih poslednjih rečeh«.

Baraga je bil kakor njegov učitelj Hofbauer pravi ljudski apostol, hotel je uveljaviti in utrditi med narodom zopet one pobožnosti, ki so jih janzenistični in jožefinski duhovniki zanemarjali ali katerim so celo nasprotovali, kot n. pr. bratovščinam, in ki so jih tedaj gojili samo še nekateri redovniki, zlasti frančiškani. Temu namenu so služile in v tem duhu so bile napisane njegove slovenske knjige — hotel je najti zopet stik z ljudstvom, katerega so jožefinci in janzenisti zanemarjali ali omalovaževali. Ko mu je bilo vse to onemogočeno v domovini, je izpolnil svoje življenjsko delo med divjimi Indijanci.

PISANO POLJE

Po okrogli zemlji.

Obeliski v Rimu.

Obelisk je grška beseda in pomeni po naše »drog«. Teh drogov, obeliskov, je v Rimu 13. Doma so iz Egipta. Starodavni egipčanski kralji, faraoni, so postavljali obeliske iz kamna v čast najvišjemu, solnčnemu bogu. Ves obelisk, ki je bil do 32 metrov visok in izklesan iz ene same skale (monolit), so popisali s hieroglifi (s pisavo v podobah) in so ondi razodeli vse dobrote, ki jih je bil prejel kak kralj od solnčnega boga. Ko so bili pridrevili v dobi cesarja Avgusta Rimljani v Egipt, so se polastili dežele in obeliskov in so si dejali, da bi bilo lepo, če bi okrasili svoje glavno mesto Rim s temi egipčanskimi obeliski. A kako spraviti take ogromne kamenite drogovce iz Egipta v Rim? Nalašč za to so zgradili velikanske ladje, ki nam o njih poroča rimski zgodovinar Plinius. V vojaški ladjedelnici v rimskem mestu Puteoli so zgradili tako čudovito ladjo in jo posvetili cesarju Avgustu. S to ladjo so prepeljali prvi obelisk v Rim. Tehtal je 326.784 kilogramov in stoji dandanašnji na trgu pred cerkvijo sv. Petra v Rimu. Zanimivo je, kako so ta obelisk postavljali.

Papež Sikst V. je poveril stavbniku Dominiku Fontana, naj ta obelisk prepelje s prvotnega mesta in ga postavi na trg sv. Petra. Silno težavno je bilo to delo. 900 delavcev, 35 vitlov, ki jih je vrtelo po deset mož in dva konja, so premikali in dvigali velikana. Ljudstvo je vrelo, stalo in gledalo v trumah brez nehanja. Zaradi krika in vrveža ni bilo čuti poveljevanja stavbnikovega. Zato je papež pod smrtno kaznijo zapovedal molk. Ko je le še malo manjkalo, da se ni obelisk postavil navpik, je opazil neki pomorščak, da se vrvi vlečejo in od vročine in drgnjenja tudi že vnemajo. Zakričal je: »Aqua alle funi!« (Vode na vrvi!) Polili so jih, vrvi so se hipoma skrčile in obelisk je stal. Pomorščaka bi morala zadeti smrtna kazen. Pa se ni zgodilo; nasprotno, njegova družina je dobila pravico, da sme ona edina in njeni potomci prodajati palme in oljke na cvetno nedeljo v vatikanu in ji je to zagotovilo stalno preživljanje.

Tudi poznejši rimski cesarji so prepeljavali egipčanske obeliske v Rim. Dandanes ne vemo več, če so vsi ti obeliski zares iz Egipta. Pravijo, da so le trije iz Egipta, druge pa da so napravili Rimljani sami po egipčanskem vzorcu. Najznamenitejše tako

rimsko domače delo je Trajanov steber na Trajanovem trgu. Ta steber zmag so poklonili Rimljani ljubljnemu cesarju Trajanu kot pomnik zmagoslavnega pohoda zoper narode v Daciji. Steber je visok 34 metrov, napis krog njega se vije v 200 metrov dolgi spirali, ne sicer v besedah, pač pa v podobah, ki predočujejo Trajanove boje z barbari. 2500 človeških figur je vklesanih na tem kamnitem traku; koliko pa še konj, voz, trdnjav, mostov itd.

Ko so bili v dobi preseljevanja narodov vdrlri barbarski narodi v Rim, so podrli tudi obeliske, da so bili dolgo časa zasuti. Šele v 16. in 17. stoletju so jih izgrebli. Zadnji obelisk, ki so ga izkopali iz ruševin, stoji pred Lateranom, je doma iz Teb v Egiptu in je prišel na svet že 1746 let pred Kristusom. Visok je skoraj 32 metrov. Tega je že Mojzes gledal, mimo njega se je vozil v Tebah egiptovski Jožef. Kaj bi nam vse povedal ta nad štiri tisoč let stari velikan! *M. K.*

Ivan Poddubnij.

Grškorimska rokoborba je med najlepšimi športnimi vajami. Z nobeno drugo vajo se telo tako vsestransko ne izvežba kakor z rokoborbo, nikjer drugod ni potrebna prisotnost duha tako zelo kakor v rokoborbi. V starem veku so jo skrbno negovali, v srednjem veku je zaspala, novi časi so jo zopet privabili na dan. Med najboljšimi predvojnimi rokoborci so bili Rusi in najuglednejši med njimi je bil v letih 1907 do 1914 pač Ivan Poddubnij. Izborni in nam Slovincem dobro znani ruski rokoborec Ivan Zajkin je rekel: »On je prvi in najboljši med najboljšimi. Borila sva se po pet ur, jaz sem bil zmeraj v nevarnosti, on nikoli.« V grškorimski rokoborbi je premagal tisti, ki ga držimo par sekund na tleh, in sicer za rame.

Ivan Poddubnij je bil rojen 26. nov. 1871 pri Poltavi v Ukrajini, sin zaporoškega kozaka. Najprvo se je vežbal v borbi s pasom, šele l. 1897 se je poskusil prvič v grškorimski rokoborbi. Premagal je slovite Nemce Pohla, Eberla, Kocha, Siegrieda, Danca Petersena, Poljaka Pitlazineskega, Francoza

Rim: Trajanov trg.

Pavla Ponsa in Raoula le Boucher itd. Premagani Koch, Petersen, Pons ter vsi drugi so bili večkratni svetovni mojstri. Slavni Rus Hackenschmidt se je Poddubnega ogibal, prav tako Lurich, Aberg in Ciganjević. Berlinski sportni list je pisal: »Že samo njegova zunanost mora vsakega nasprotnika ustrašiti. Tilnik je naklo, pleča in roke silne, noge stebri.« Pred 20 leti so bile njegove mere sledeče: Velikost 184 cm, obseg pleč 144 cm, vrat 45 cm, prsi 130—134 cm, gornja roka napeta 44 cm, stegno 68 cm itd. Teža približno 120 kg, a je bil Poddubnij kljub temu uren kot podlasica.

Med vojsko je izginil. Zaikin, ki je boljševikom ušel, nam je pravil, da so ga boljševiki zaprli, a nato izpustili popolnoma sestradanega in onemoglega. Nato smo brali, da je umrl. Na-

Ivan Poddubnij.

enkrat se je pa pojavil v Evropi ogrski rokoborec Janos Čaja in rekel, da Poddubnij še živi, v Kavkaziji, in da se tam še celó bori! Takoj po prihodu Čaje je pa prišel v Budimpešto tudi Poddubnij sam, se tam z uspehom boril in odšel nato v Berlin. Iz Berlina je pozval vse rokoborce sveta, naj se

I.

II.

III.

borijo z njim za svetovno mojstrstvo, in to sedaj, ko mu je 53 let, ko je toliko pretrpel in ko je bil nastal cel nov rod mladih mojstrov rokoborbe!

Kakšne ogromne zaklade moči in energije mora imeti ta korenjak v sebi. Bomo že poročali, kako se bo boril. Kakor navadno v takih slučajih, se tudi v tem silovitem telesu skriva najboljše srce, globoko je veren in plemenit prijatelj.

Posebej naj nam bo še za zgled energije! Nikdar se ne uklonimo, nikdar se ne čutimo stare, temveč delajmo! Delo je mladost, brezdelje je starost!

Dr. V. Šarabon.

Razvoj zračnega prometa.

Pred dvajsetimi leti se je držal aeroplan v zraku 12 sekund, sedaj se drži že okoli 150.000 sekund; takrat je zdrsnil par sto metrov naprej, sedaj leti lahko že od oceana do oceana; takrat bi bil letel na uro 40 km, če bi se bil mogel obdržati celo uro v zraku, sedanj rekord je 448 km, delna hitrost bi pa dala danes že okoli 550 km na uro. V naših krajih se vrti zemlja s hitrostjo 1150 km na uro. Ko bodo leteli aeroplani tako hitro kakor se vrti zemlja, bodo imeli zmeraj poldan ali pa polnoč, kakor bodo hoteli. Z večjo hitrostjo bodo pa še solnce prehiteli in jim bo vzhajalo na zahodu in zahajalo na vzhodu.

Zvok napravi na sekundo 330 metrov, aeroplan pride že danes na 125 metrov; ni več daleč čas, ko bomo leteli hitreje kakor naš glas. Če bo policist lovil tatove po zraku in bo vpil za njimi: »Stoj!«, ga ne bodo slišali, ker bo aeroplan hitrejši kakor glas.

Silno hitro napredujemo. V Severni Ameriki gre vsa brzovozna pošta že po zraku; Francozi gradijo aeroplane, ki bodo brez prestanka pluli iz Evrope v Ameriko, Angleži pa zračne ladje, ki bodo še enkrat tako velike kakor Z R III.; Ford hoče napraviti aeroplan tako poceni in tako splošen

kakor je danes avtomobil; na Angleškem so zgradili novo majhno zračno ladjico, ki ima prostora za tri osebe: za pilota in za dva popotnika; da ni popotnikom dolg čas, gledajo v aeroplanih pred seboj na platnu kinopredstave; in tako dalje.

Da podamo našim bravkam in bravcem vsaj majhno sliko o napredku zračnega prometa v zadnjih letih, smo napravili tri sličice, ki nam nazorno kažejo, kako se je razvil aeroplanski promet nemške tvrdke Junker v letih 1921—1924. Drugod je napredek razmeroma prav tak.

Prva slika (I.) govori o pošti in tovoru, prepeljanem po aeroplanih v označenih letih.

Druga slika (II.) nam kaže osebni promet. Leta 1921 so prepeljali Junkerjevi aeroplani 2230 oseb, l. 1922 že 11.005, l. 1923 26.509, l. 1924 pa 40.298.

Tretja slika (III.) nam pa kaže dolžino pota, ki so ga napravili aeroplani. Za primerjanje je vrisana tudi pot meseca okoli zemlje, ki znaša okoli 2.465.000 kilometrov. Leta 1921 je 11 aeroplanov prevozilo 350.000 kilometrov, leta 1922 25 aeroplanov 536.000 kilometrov, l. 1923 60 aeroplanov, 1.267.000 kilometrov, l. 1924 pa 78 aeroplanov 1.875.000 kilometrov. Manjka še 580.000, pa bo dosežena pot meseca okoli zemlje. Dolžina pota od 1923 na 1924 je narastla skoraj za polovico; če bo šlo letos tako naprej, bodo prišli na 2.800.000 kilometrov, torej bodo prevozili več kot je pot meseca. *Dr. V. Šarabon.*

Brzovjavni in brezžični prenos slik.

Nemški profesor Korn je bil prvi, ki je po brzovjavu pošiljal fotografije. Dočim se pa Nemci za to iznajdbo niso dosti brigali, so jo uporabili v Ameriki v kar največji meri. Sedaj so poslali na primer po brzovjavu sliko iz Clevelanda v državi Ohio v New York; razdalja znaša več kot

tisoč kilometrov. Prenos sam je trajal štiri minute in 36 sekund. 44 minut potem, ko so v Clevelandu neki dogodek na cesti fotografirali, so ga videli tudi že v New Yorku. Ker nima naša Jugoslavija nobene razdalje nad 1000 kilometrov, bi lahko torej vsak dogodek v državi videli povsod že v tri četrt ure. Način brzojavljenja je profesor Korn izdelal že pred več leti.

Po brzojavni zici gre tako pošiljanje najhitreje. Že so pa poskusili v Ameriki tudi brezžično in se je tudi obneslo. Lahko si mislimo, kakšno važnost bo imel prenos slik na primer za časopisje. Pošiljajo se pa lahko tudi podpisi, fotografije zasledovanih zločincev, spričevala, cele strani knjiž in celi časopisni članki. Dr. V. S.

Nove knjige.

Prešernova čitanka v dveh knjigah. Kot komentar k izdaji iz leta 1847 z uporabo vseh ohranjenih rokopisov priredil dr. Avgust Žigon. V Celovcu 1915. Tiskala in založila Tiskarna Družbe sv. Mohorja. (Izšlo na Prevaljah 1922.) — **Francè Prešeren poet in umetnik.** Kot komentar k izdaji iz leta 1847 v proučevanje umetnosti poetovega dela priredil dr. Avgust Žigon. V Celovcu, 1914. Tiskala in založila Tiskarna Družbe sv. Mohorja. (Izšlo na Prevaljah 1925.)

To sta dve zares odlični knjigi, sad dela, zbiranja, še večji sad še večjega notranjega življenja in vtapljanja v dušo poetovo in umetnikovo. Ni čuda, če je to delo vse drugače izhajalo po času kakor kažejo letnice. Bravci poreko: Delo je dovršeno, dr. Žigon bo trdovratno ugovarjal: Še nekaj — še nekaj. Človek, ki se je tako poglobil, kar pogreznil v dušo Prešerna, gotovo čuti, da je »brez dna« to bogastvo poetovo, in zato mu vest ne da miru in še vidi in še bi pisal. Kljub temu je pa vseeno v redu, da je Družba sv. Mohorja omagala in ni več še dlje čakala namenjene dodatne pole, marveč delo tako kakor je, izdala. Občinstvo bo Družbi hvaležno. — Naš list ni poklican, da bi delo ocenjal. Ta zadeva spada v najbolj znanstvene naše revije, naša naloga pa je, da obe knjigi prav toplo priporočamo prav vsem, ki so toliko izobraženi, da bodo mogli doumeti pisateljeva razmotrivanja, in pa seveda, da imajo tudi resnično ljubezen do največjega našega poeta. — Mi navajamo tu vsebino: Knjiga France Prešeren poet in umetnik (ki je izšla kesneje) je uvod, priprava k drugi knjigi — k čitanki. Začenja se z raz-

pravo: Francè Prešeren in Čopova akademija, kjer pojasnjuje stike z literarno davnino domačo tja do Akademije, umetniško stališče akademije Čopove, kjer temeljito rešuje vprašanje o organskem vzniku pesmi-umetnine-organizma iz »kaosa«. Ta obsežna razprava je svojska in edina v našem slovstvu, bogata po mislih, izčrpna glede vsebine, tikajoče se vsega pesnikovega razvoja in ustvarjanja, oblikovnega in duševnega. Ob tej razpravi doume bravec, kaj pomeni: »nositi v prsih al' pekel al' nebo.« Kako dr. Žigon zajema na globoko, iz dna, tale primer o krstu pri Savici:

„Zgodovinski moment, ko je zgrmel v preteklost, v razpad naš stari svet; moment obenem, ki je bil hkratu tudi zgodovinski pričetek nove smeri, novega veka in sveta, novega življenja, novega naziranja, nove kulture in novega duhá — v naši deželi. »Časov síle« strô tu stari vek, antiko našega naroda pred našimi očmi; in vprîčo nas se zmâgoslavno obveljavi tu v naši deželi tisti silni kulturni fakt zgodovine, ki je tudi nas kot narod, kakor vso Evropo, preobrazil, ter bil pričetek naše narodne in kulturne oblike: pričetek oblik in razmer našega današnjega socialnega življenja, — naše moderne.“

Ali kako razpravlja o jeziku:

„Pri nas je bila o Prešernovi dobi ljubezen do jezika, do domačega jezika, že v cvetu. Od Pohlina in Vodnika, od Kopitarja in Ravnikarja navzgor. A bila je ta ljubezen enostranska, ter rodila enostranska prizadevanja za njegov razvoj. Pa sta prišla Čop in Prešeren, — in to svoji dobi povedala! In ker sta jej povedala resnico, sta se jej kajpada hudo zamerila.“

Gojila je doba do Čopa in Prešerna pravzaprav le — slovnico, slovar. In mislili so, da so s tem že vse storili za domači jezik in njegov razvoj. A Čop in Prešeren sta jim prišla trdit, da je to pravzaprav le in šele »abecé« razvoja njegovega. »Dokler ni jezik zmožen in usposobljen, da služi izobražencu v vseh njegovih potrebah za popolno izrazilo v praksi življenja in v svetu literature, ni še dosegel kulture!« je ugovarjal svoji dobi Čop. »Slovnikiški pravilen, slovski čist bodi gotovoda izobraženi jezik; toda oboje to dvoje vkup je le delna ter nikoli še ne, da v s a izobrazba jezika. Povsem izobraženi jeziki so usposobljeni in ugneteni za vse »tone«, za vse finese in nianse kulturno izobražene družabnosti in znanstveno iz-

obraženega duhá.« »A kaj nam treba tega?« bodo ugovarjali, — je pripomnil Čop. »Kaj Petrarkov, kaj nam Tassov treba, strunarjev prijetnih?« vpraša množica buč nevkretnih, — je za njim opesnil Prešeren ta ugovor tistodobni! »Češ biti v Kranjskih klasičkov števili, de belo po gorjansko jo zarobi!« je persifliral še drugje Prešeren isto omejeno stališče svoje sodobnosti. In zamera, osebna užaljenost je bila med nami smrtna; kar na nož! Stvar pa je bila zelo preprosta. Materialist je doumel in gojil le materialni del jezika: slovnico in slovar; plaval je in znal plavati pač tudi le v svojem elementu, ves srečen in zadovoljen, dà, zdrav le — v materiji. In takó je bil to »veseli del« historije! Pa je prišel idealist in rekel: To je nekaj, a ne še vse; jezik ima tudi svojo dušo, svojega »duhá«, — svoj idealni del, in tudi tega se je ob jeziku treba lotiti ter — ga gojiti in razviti! A to pa je bil »žalostni del« historije, in v ta del ni mogel vsakdo, ampak le, kdor je imel za svoj življenjski delež posebno »milost božjo«, in ž njo — posebno hrepenenje in posebno trpljenje. Odtod zamera, odtod upor, odtod: anathema! Materialist je bil v svoji skaljeni sreči užaljen. Toda idealist, rojen estet in umetnik, je vendarle nastopil svojo pot, in sebi in nam srečno dovršil svoje delo!

»Sloga nima še naš jezik!« je rekel idealist kot strokovnjak po takratni terminologiji. Njihov terminus technicus je bil to za vse, kar bi bili radi dali in pridobili domačemu jeziku; za vse tisto, do česar bi ga bili radi dvignili, da bo sovrsten vsaj drugim sodobnim jezikom slovanskim. Idealist se je nedostatka zavedel, in nedostatek tudi z besedo izrekel — v obeh oblikah, v strokovnjaško resni in satirično zabavljivi; toda idealist se je pa tudi lotil dela, težavnega in trudapolnega dela, ter spoznani nedostatek res odpravil: — navzlic »modrem Kranjcu, ki mu je osle kazal,« je zlato »svetinjo« obrisal in obrusil, da se je zaiskrila in zažarela!“

Nalašč smo to navedli, da vsakdo spozna, kako v živo reže in sega dr. Žigon. Temu zvezku so dodane še številne pripombe, ki bodo naši slovstveni zgodovini za vedno zvezde vodnice.

Čitanka (druga knjiga) vsebuje pesmi, razdeljene po pesnikovih življenjskih dobah kot človeka-poeta in umetnika literata. Ob vsaki imaš letnico, a pri mnogih razdelitev, tudi miselno vsebino. Čitanki pa je dodan kronološki pregled prvih

tiskov ter glavnih ugotovljenih podatkov o razvoju in potéh poetovega dela.

S tem je le tesno očrtana vsebina Prešernove čitanke, po kateri bo segel vsak količkaj izobražen in zaveden Slovenec, tem laže, ker je kljub lepi opremi knjiga poceni.

Udje Družbe sv. Mohorja dobijo vsak zvezek broširan po Din 48·80, vezan po Din 55·70, oba zvezka skup broširana za Din 90—, skup vezana za Din 100—; neudje vsak zvezek broš. po Din 65—, vez. po Din 73·70, oba zvezka skup broširana za Din 120—, skup vezana za Din 132—.

F. S. F.

J. S. Baar, **Križev pot**. Roman češkega duhovnika. Prevedel Vojteh Hybášek. Mohorjeva knjižnica 4. Prevalje, 1925. Str. 152. Cena za ude Družbe sv. Mohorja broš. Din 14·20, vez. Din 21·50; za neude broš. Din 18·90, vez. Din 28·70.

Le škodoval bi tej knjigi, če bi hotel njeno vsebino pripovedovati, opisovati križev pot, ki ga Golobov Jurij prehodi za Mojstrom po vseh postajah od gimnazijske mature do groba. Zato samo nekaj opomb. Pravilneje bi se naslov knjige glasil: Roman duhovnika, brez »češkega«, kajti vekomaj je res, da je življenje vsakega vestnega duhovnika križev pot. Da pa mora premnogi zadeti izredno težek križ, nam dokazuje ta povest, ki je resnična zgodba trpinova in ki jih bo morda čez dalje več. Ljudje pa tega nočejo videti in verjeti; ali jih ne slišimo, da prečesto govore o duhovniku isto kakor Čehi: »Pomagal boš staremu, preskrbljen boš... Ali se ne godi duhovnikom najbolje? Spoštovan boš in češčen, do smrti se boš imel dobro; ne boš vedel, kaj je beda in pomanjkanje; čaka te mirno in brezskrbno življenje...? Zato je zelo prav, da spoznajo vsaj deloma resnico, ki je boljša od zmote, in sodijo po pravicah, ki je boljša od krivice, ko spremljajo duhovnika na njegovem potu, polnem duhovnih bojov, duhovne zapuščeni, bridkega razočaranja, nevidnih žrtev, hotenega neumevanja pri sobratih in ljudeh, brezsrčnih žalitev, pa tudi bede in pomanjkanja, in vidijo, kaj je delež duhovnikov, ko je enkrat »preskrbljen«. Pa še to: posamezna poglavja so »postaje«, dnevi, ko je trpljenje najgorje. Torej so vmes tudi dnevi duhovnega veselja; saj bi sicer bilo duhovnikovo življenje nepretrgana in neznosna muka. Mohorjeva družba je s tem (4.) zvezkom svoje knjižnice napravila resnici in pravici dobro uslugo.

Ač.

Knez Serebrjani. Roman iz časov Ivana Groznega. Ruski spisal A. K. Tolstoj, prevedel A. L. Benkovič.

Cena za ude Družbe sv. Mohorja broš. Din 31—, vez. Din 40—; za neude broš. Din 41·30, vez. Din 53·40. Ta obsežni zgodovinski roman je izšel kot 5. zvezek »Mohorjeve knjižnice«. Bravci »Mladike« so se prepričali, kako izvrstno delo je to. Poudarjamo sledeče: Ta roman je bil na Ruskem kot najboljši ljudski roman uveden v vse šole in ljudske knjižnice. Je tako silno bogat dejanj in dogodivščin, da ga ni mogoče odložiti, ko ga pričneš brati. Toda ta napetost ni kaka izumetničenost zapletkov kakor je v drugih romanih, za senzacijo pisanih, navada. Ves roman je zvesti odsev časov, ko je vladal Ivan Grozni, vsa dejanja so nujne posledice duševnega življenja tedanje dobe: Grozote napol blaznega, meniško molitvenega pa zversko krvoločnega carja, zvestoba in vdanost pa zaeno ponos in značajnost knezov in bojarjev, divjanje opričnikov, žrtve klatežev — vse nam odgrinja ta roman. Ni zlepa ruske knjige, ki bi tudi preprostemu bravcu tako jasno razodela rusko dušo in nam dala vsaj slutiti to, kar je prišlo nujno med vojsko: revolucija in nadnersonsko prelivanje krvi v najhujši dobi boljše življenja. Ta knjiga zasluži — in je naravnost potrebna za vsako knjižnico in za vsakega posameznika, ki zbira lepo čtivo. Dasi prepleta čudovito nežno opisana ljubezen kneza Serebrjanega do Helene ves roman, je vse tako zapisano, da se ne more spotekniti ob njej niti otrok. — Prevod je točen, vesten in gladek, res slovenski. Cena je za debelo knjigo (496 strani) zelo nizka.

R. C.

Zadnja na grmadi. Zgodovinska povest. Spisal Fr. Jaklič. Založila Družba sv. Mohorja, 1925. Mohorjeve knjižnice 6. zvezek. Str. 268.

»Napisal sem povest, ki se je vršila na ribniških tleh, ko se je pisalo 1701 po rojstvu našega Gospoda...« Tako nam pisatelj v uvodu začne razodevati čas, kraj in socialne razmere dobe, v kateri se je vršila tista prežalostna — hvala Bogu, zadnja — zgodba nedolžne žene Krznicke, ki jo je pritirala ljudska zloba in nevednost kot čarovnica pred sodišče, to pa prav tako uverjeno o svojem pravu jo gnalo na morišče — na klado in grmado. Jaklič je obdelal zgodovinsko snov, ki je v našem slovstvu že dolgo vabila pisatelje, pa so se je izogibali, tako srečno, da utegne biti to pač ena izmed najboljših naših ljudskih povesti. Ker jo je »Mladika« prinašala, je njena prežalostna, grozna vsebina že znana čitateljem »Mladike«. Toda povest naj gre kot knjiga vsepovsod in smo uverjeni, da pojde. Cena za ude

Družbe sv. Mohorja broš. Din 18—, vez. Din 26—; za neude broš. Din 24—, vez. Din 34·70.

Na nekaj pa opozarjamo uredništvo »Mladike«: Obljubilo je, da poda čitateljem spis o čarovnicah: Kako je moglo priti do tolike zaslepljenosti v tedanji dobi in celo po vsej Evropi? Če je bila ta prazna in za premnoge tako usodna vera razširjena med neukim ljudstvom, bi še razumeli. Kako pa da so učeni sodniki, grofje in celo duhovniki, ki so se sicer prvi uprli zoper te vnebovpijoče grozote, prenašali, odobraval in izvrševali take krutosti — je zagonetno. To zgodovinsko in dušeslovno pojasnilo, obljubljen od »Mladike«, še vedno ni izšlo. Kje je?

R. C.

Odg. ur.: Dva ugledna strokovnjaka sta nam obljubila spise o tej stvari. Žal pa, da jih še do danes nimamo, pač pa obljubo, da jih dobimo še to leto.

Po gorah in dolinah. I. Dijaška leta. Spisal Pavel Kunaver. S 40 slikami. Založba: Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

Bliza se čas izletov. Planine bodo kmalu zamrgolele od planincev. Znani planinec in opisovatelj naših gora P. Kunaver je kakor nalašč za male turiste opisal spomine, kako je sam kot dijak že od svojega 12. leta obhodil in oblezel doline in hribe, začeni z izletom skozi Vintgar in od Golice do Triglava, od Brane, Grintovca, Begunščice do Jalovca obiskal vse vrhove Karavank in Julijskih Alp. Za vse začetnike je knjiga zanimiva, tudi zelo koristna, pa tudi oni, ki smo to že sami prehodili, se ob takih spominih ogrejemo. Saj se vsakemu planincu več ali manj enako godi. Knjiga je tiskana na lepem papirju in jo krasi 40 zares dobro uspelih podob, ki jih človek rad ponovno ogleduje, ne da bi kaj čital iz knjige. Pripomniti pa moramo: Žal, da ni pisatelj dal rokopisa prej v pregled prijatelju dobrega okusa, ki bi mu brez dvoma svetoval, naj marsikaj predrugači. Je dokaj res preveč šolskonaložarskega v knjigi. Tudi toliko tiskovnih pomot bi ne smelo biti.

Planinec.

Dr. Jože Jeraj: **Narodni prerod**. Prosvetna knjižnica, I. zvezek. Založila in izdala »Prosvetna zveza« v Mariboru. Cena 12 Din.

Pričujoča knjižica dr. Jeraja je po zunanosti zares drobna knjižica, a če jo bereš, se ti odpro vpogledi v najbolj skeleče rane našega naroda. Spoznaš, da je potreben naš narod. da ga iznova preorjemo, pognojimo in posejemo, če hočemo, da bomo živeli zdravo in močno življenje. V današnji dobi boleha ves svet, vsi ljudje smo

v svoji notranjosti nekako bolni, ni mamo pravega smisla in veselja za življenje. Tudi Slovencev se je oprijela ta »svetovna« bolezen, zašla je v naše vasi in v mesta, zašla v družine in poedine osebe. Pisatelj te knjižice obravnava zato v posameznih poglavjih vprašanja o propadanju novodobne družine, daje nasvete za obnove te družine, razpravlja o ljudski izobrazbi, o društvenem življenju v zvezi z življenjem v družini, se dotakne stanovske delavske in stanovske kmečke izobrazbe, govori o domovinski občini, o narodni umetnosti in obrti, o ljudski šoli, o narodu, o slovenskem jeziku in o ljudski državi. V vseh teh poglavjih najdeš toliko razumevanja in ljubezni do slovenskega naroda, da se nehote združiš s pisateljem v eno željo: da bi se naš narod prerodil in obnovil, da bi vstal iz mehkužnosti in sanj in se oprijel smotrenega dela za sedanjost in bodočnost. — Prosvetna knjižnica je namenjena v prvi vrsti odborom ter članom izobraževalnih in prosvetnih društev in je ta prvi zvezek prirejen še nalašč tako, da služi za društvena mesečna predavanja. Zato priporočamo pričujočo knjižico vsem društvom, da si jo nabavijo, in jo priporočamo tudi vsem onim, ki jim je pri srcu zdravje našega naroda. *M. K.*

Ivan Matičič: V robstvu. Roman tuže in boli. V Ljubljani, 1925. Str. 255.

Matičič je »Mladikarjem« znan po črtici »Od zore do mraka« v lanskem letniku, še bolj znan pa je po svoji sloviti knjigi »Na krvavih poljanah«. S svojo novo knjigo bo razširil krog svojih častivcev. Lotil se je v njej — prvi, bi skoraj rekel, — zasedenega ozemlja in trpljenja naših ljudi. V Solzni dolini, na Trnjevih gričih, ob Romarski gori, kjer so vasi Groblje, Robsko, Razvaline, Trnjevo, Ječanje in mesto Travnik in Zlograd in še ta in oni kraj in hrib — ob vseh lahko najdeš pravo ime —, se godi povest, ki smo jo sicer brali v poročilih o naših od 1918 dalje.

Povest je pisana z bridkostjo in navdušenjem in vero v zmago Pravice. Ima svoj namen in temu je žrtvovana tudi umetnost. Je v knjigi mnogo neverjetnosti, mnogo nepotrebnega ponavljanja, tudi pretiravanja — resnica je že tako bridka, da bi zadoščala! — Jezik je odgovarjajoč snovi, le bolj Breznikov bi moral biti.

Več o knjigi iz umevnih razlogov ne moremo govoriti, a jo toplo priporočamo: ob njej naj se vzbude naši ljudje, ki ne vedo, kaj je trpljenje!

J. L.

Mladikarjevi odgovori.

Kakšen je Krivogled v obraz.

Nekateri mlajši pošiljatelji (pošiljateljice) pesmic, črtic, povesti... se v pismih, naslovljenih na glavnega urednika, pritožujejo, češ, da jih Krivogled pretrdo in preneusmiljeno kritizira. Ako bi ga tisti pošiljatelji (pošiljateljice) o se bno poznali (poznale), se ne bi več jezili (jezile): obraz sam dovolj pove, da mož ne more biti drugačen kakor je: godrnjač, sitnež, ki mu ni izlepa kakšna napisana stvar vseč in ki neprestano obrvi srši in mrgodi ter peresnik grize, premišljajoč, kako bo z eno potezo uničil vse lepe nade mladega, nadobudnega... Da bodo torej mladi dopošiljatelji vedeli, s kom imajo opraviti, nate, tukaj imate Krivogleda!

K temu portretu naj samo še dostavimo, da je skoro prav tak obraz imel že starodavni Aristarh, pozneje pa — na primer pri Slovencih — tisti Jernej Kopitar, zloglasni kritikus Prešernove poezije, ali pa Fran Levstik takrat, ko je tako neusmiljeno kritiziral Kleinmayerjevo »Zgodovino slov. slovstva«.

Da se torej poznamo!

Kakšen pomen naj pravzaprav imajo Mladikarjevi odgovori?

V življenju skoro vsakega količkaj prebujenega človeka je neka doba, ko misli, da je pesnik in da morajo tudi drugi to misliti. To je doba takoj imenovane »petošolske ljubezni«. Ivan Cankar piše v Uvodu »Podob iz sanj« o tej dobi tole:

»Mlad človek snuje verze, rimo stavi do rime, in vse teče prijetno po ravni strugi, brez težave, kar samo ob sebi, ter je nazadnje čisto podobno pesmi. Sladko cingljanje mu zveni v ušesu... Ljubezen, hrepenenje, bridkost... na

tisoče jih je (besed), brez števila, zmerom slajših in zmerom lepših; besede so, milo pojoče... ali tako čudno daljne so...«

Pisatelj potem utemeljuje svojo trditev, zakaj so tiste besede takih mladih poetov tako »daljne«: zato, pravi, ker so izposojene od kakega resničnega pesnika, kateremu so bile iz srca privrele in sò mu bila »živa bitja s telesnim obrazom in vročo krvjo«, izposojevavcem pa so vse tiste lepe besede samo »brezglasna, brezoblična skrivnost, z rimami popisan zid«, stena, pred katero posnemavec začuden stoji in ne ve, da je za tem zidom, za to steno, t. j. za temi besedami, življenje, življenje onega, ki jih je prvi zapisal. Ščasoma seveda posnemavec spozna, da se je sam le igral z besedami, kakor »otrok, ki se igra s pisanimi kamenčki in se trudi, da bi zgradil novo hišo ali morda celo tempelj«. In tedaj, ko pride to spoznanje, ta ali oni posnemavec — piše. Cankar — še nadalje piše rime na mrzli zid, svojemu bližnjemu v spotiko, najboljši pa v spotiko in napoto sebi; dobi se pa tudi kateri, ki se nasmehne grmadi svojih verzov, nato pa jih »poveže z rdečim trakom ter shrani skrbljivo med šolske zvezke in ljubezenska pisma...« in spet začne živeti kot koristen član človeške družbe, uživajoč zaslužen mero spoštovanja in sreče.

In vidite, pomagati, da posnemavec čimprej prime rdeči trak in vso tisto grmado svojih lepih verzov poveže ter se pripravlja za kak koristen poklic v človeški družbi, — ta namen imajo Mladikarjevi odgovori.

Toda, ali Vi, gospod Krivogled, res mislite, da med vsemi, ki se oglašajo, ni nobenega pravega, ampak smo vsi samo »posnemavci, izposojevavci«? — No, po čem pa se spozna »pravi«? Naj nam kar spet Cankar pove:

»Izmed vseh izbran, med vsemi zaznamovan pa je tisti, ki zasliši, kako tem lepim, daljnim, tujim besedam odgovarjajo in odpevajo iz globočine srca druge besede, čisto nove in čisto njegove, odpevajo še zamolklo, plaho, jecljajoč, pa zmerom bolj moško in zmerom bolj razločno, zmerom svetleje in glasneje, dokler v njih zvoku in svetlobi ne utonejo za vselej vse druge luči in vsi drugi glasovi.« In še to pove o resničnem pesniku: dočim izposojevavcu kar samo gre, besede kar same lete na papir, se izmed vseh izbranemu godi vprav narobe: »beseda nova, beseda lažna se brani papirja, noče na jezik, ne v pero; v srcu je; jasna je v njem, zrela, vpije, da bi

ugledala jutranjo luč; ali prirastla je globoko v dnu, iztrgati jo je treba siloma, neusmiljeno, pa naj se razlije kri.»

Kaj pa se to pravi: »druge besede, čisto nove in čisto njegove«? Ali naj res čisto nove besede tvori, kakor n. pr. — da zgrabim en zgled — je mislil tisti naš znanec, ki je zveržil »rdečesrco skrinjo«, ali pa, kakor čitam v vprav doposlani »Pomladni« (gdč. Zvone...):

Že čutimo jih — sape pomladnonemirne,
že sanjamo jih — zarje sladkobnovečerne,
že ljubimo jih — rože zasanjanoverne...

Te tri besede so res precej nove, ampak čisto papirne in — oprostite — »pametprezirne«. Ne, ne; tisto, kar Cankar govori, pomeni — če prav razumem — tole: Življenje na nas buta od vseh strani in vedno, od dneva do dneva, z novimi valovi, novimi dogodki, z novimi zahtevami, z novimi skrbmi... Ta novi pritisk (žalost ali radost) čutimo vsi, ali izraziti ga ne moremo vsi; kdor pa to, kar sedaj vsi čutimo, pove s pravimi besedami, tisti je izbranec.

Kjer je torej samó cingljanje, tam priporočamo rdeč trak! Čimprej!

* * *

I.—c. Komaj je v Mladiki (januarski 1925, str. 10) A. Ž. na poseben način uporabil refrén: Vsakdan, vsakdan... ter: Natihoma, natihoma... že ga imate Vi do ogabnosti, samo da pri Vas »vsak večer« vran prileti in pred Marijino podobo luč zažari vsak večer in vsak večer mnogo srček (!) jedi zaželi in materi se oko porosi vsak večer itd. Kam privede to enostransko poudarjanje večera? Ali ne čutite? Ali zjutraj ne žele jedi, in opoldne? — V drugi pesmici je pa refrén »vsako jutro«. Ali ni to izposojevanje?

M. V. v S. Pišete nam, da je Vaša »Mrtva sestra« v štirih kiticah »lepa pesem«. Blagor mu, kdor sam sebi ugaja. Mi tudi z drobnogledom ne najdemo o poeziji sledu notri. Isto velja za »V prostost«.

B. Zag., Istra: Vaših dveh črtic »Franjo« in »Poroka« — žal — ne moremo pohvaliti, ker sta prepovršno obdelani; učite se opazovati človeško srce!

I. J. v Lj. »Nemirno je človeku srce, — dokler o pesmih svojih ne ve — sodbé...« Takó nam pišete. Prebrali

smo Vaših šest pesmic. V pesmi »Trdi koraki« nam slikate neke novodobne apostole, ki so, kakor se zdi, Vaš vzor. Ondi požete:

Mi tilnika ne klanjamo
veselju ne bolesti
ter, zroči v daljni cilj, gremó
nasproti zarji — novi cesti.

Ne glede na to, da je zadnji verz prazna fraza, golo mašilo, samo zaradi rime, mi take apostole, ki nimajo nič človeškega v sebi, — odklanjamo. To ne bi bili apostoli, ampak fanatiki. Mar ne?

Pesem »Sobojevniku« pa naj postavimo celo sem:

Ne boj se! Nosi luč in nosi mrak,
demon naj bo sopotnik tvoj,
in drzen bodi tvoj korak,
če kdo pozval te je na boj!

Ne skrivaj, če je v duši noč!
Pred tolpo stópi razigran,
zavriskaj mračno pesem v dan!
Umri, zaničevan, pojoč!...

Precej slična prejšnji, kakor vidimo. Ali je to poezija? Po mojih mislih nekaj manjka: naštevate nekaj krepkih misli, kakšen naj bo Vaš smišljenik (oziroma Vaš vzor), toda moža ne — vidimo, niste ga nam postavili dovolj plastično pred oči. Preveč megleno je vse. Kaj naj se to pravi: »Nosi luč...« itd.? Kje? v čem? kam? »Demon naj bo...« Torej ste byronovec? »In drzen bodi...« če...« Ta stavek s »če« je — proza. »Ne skrivaj, če...«, v naslednji vrstici pa požete drugače: čeprav je v duši noč, naj se pokaže pred tolpo (zakaj táko zaničevanje?) veselega.«

Moja sodba: Pošljite še!

J. Krivogled.

Naša pismenost in naš tisk.

Izmed vseh narodov v južni in vzhodni Evropi ima slovenski narod najmanj nepismenih ljudi, kvečjemu 5—6 odstotkov. Zaradi tega je razumljivo, da r a z m e r o m a noben narod nima tako razvitega tiska kakor Slovenci. Leta 1914 je izhajalo med Slovenci 97 časnikov in časopisov. Danes jih že izhaja 141. Vsak teden pride med Slovence nekaj nad 600.000 kosov raznih časopisov in listov. — Knjig pa izide letno po 250 različnih del. Po številu pa, ker imamo visoke naklade mohorskih, matičnih in drugih knjig, jih pride na leto nad 700.000. Te številke so zelo častne in najboljši dokaz o napredku in kulturi.

O Ziljanih.

Narodopisna črtica. — Fr. Kotnik.

Ziljske običaje nam je med drugimi opisal dr. Matko Potočnik v Vojvodini Koroški, I. del, v poglavju o narodni prosveti, str. 154 sl. Tam govori tudi o ženitovanju in o narodni noši.

Ženitovanjske običaje in narodno nošo Ziljanov pred 100 leti nam opisuje tudi zemljepisna knjiga: »Neueste Länder- und Völkerkunde. Ein geographisches Lesebuch für alle Stände. Achtzehnter Band. Kaiserthum Oesterreich.« Prag 1823, v 6. delu na strani 555 in 556. Takole slove:

Ziljani se radi ženijo izven svoje vasi in si iščejo neveste daleč. Na dan ženitve (nemška knjiga piše: Schenitva) obišče ženin nevesto na konju, jo posadi pred se na konja ter jo spravi k cerkvi. Poroki sledi ples, ki ga vodi plesavka, katera se odlikuje od drugih po trakovih, ki jih ima mnogo vpletelih v kite. Gostija traja dva dni, a brez potrate in obilice.

Posebne in čudne so narodne noše Ziljanov, nekoč so bile še bolj nenavadne kakor danes. Može nosijo kratke lase. Koničasti zeleni ali črni klobuki postajajo redkejši, sedaj so navadno nizki, poleti slamnati, pozimi pa iz klobučevine. Okoli vratu nosijo nabrano nabornico, ki je prišita na srnjco. Kamižola je rdeča, hlače nosijo zelene naramnice in segajo do kolen, zgornja obleka je rjava. Nosijo nogavice iz bele volne, nizke škornje ali pa pletene čevlje iz malo ustrojenege usnja, ki se imenujejo o p a n k e.

Ženske nosijo dolge kite, ki visijo po hrbtu, dekleta si jih prepletajo z volnatimi ali svilenimi trakovi. Naglavni nakit omoženih žensk je široka avba, ki nekoliko vzadi dol visi, okoli vratu nosijo koravde iz stekla in široko muselinasto nabornico z nežnimi nabranci. Spodnja obleka je navadno rdeča, krilo navadno zeleno, predpasnik moder, oboje pa je obrobljeno s pobarvanimi trakovi. Spodnje krilo sega navadno le do meč. Nogavice so navadno iz bele, redko iz barvane volne. Čevlji so pritrjeni s trakovi ali usnjatimi jermeni k nogi. Trup obdaja črn usnjat pas, ki je nakovan z medenimi klinčki; na njem visi zaprt nož, ki zaskakuje (Schnappmesser).

Tako opis v knjigi iz l. 1823. Da so opisani tu s l o v e n s k i Ziljani, potrjujejo besede: Schenitva, opanke, pas, ki jih nemški opis navaja v slovensčini.

GOSPODAR IN GOSPODINJA

Vrt.

Črešnja in višnja.

Marsikdo bi morebiti mislil, da te dve sadni plemeni ne sodita na domači vrt, ker zrastle preveliki in zasenčita prevelik prostor. Ta ugovor bi utegnil veljati pa le za majhne vrtičke in le bolj za črešnjo. Na večjem vrtu, kjer so trate in razni prostori, ki jih ne uporabljamo za pridelovanje zelenjadi, pa ni primernejšega drevesa nego je lepo zrastle in nepreobširna črešnja ali višnja, ki raste na prikladnem mestu kot posamica. Tako drevo ima dekorativno rast in obliko, lepo cvete in rodi skoro vsako leto, daje prijetno senco, je zdravo in trpežno kakor malokatero drugo. Saditi pa ga moramo vedno le posamez na take prostore, kjer se lahko popolnoma razvije in kjer ne ovira drugih kultur, in tako, da tudi v estetičnem oziru ugodno učinkuje.

Črešnja raste pri nas povsod, kjer je dosti apnenca v zemlji in ako ne zaostaja podtalnica. Najbolj ji ugajajo seveda lege v solnčnih višavah, topla rebra z rodovitno močno apnenasto zemljo po vinorodnih krajih. Uspeva pa tudi povsod, kjer zori pšenica. Vlažne nižave se ji najmanj prilagodijo. Na dovolj globoko vdeleni in gnojni vrtni zemlji raste še posebno dobro, če ji podnebje le količkaj prija.

Črešnja je sadno drevo, ki potrebuje kaj malo střežbe. Ako ji prostor ugaja, raste in rodi brez vsake vrtnarjeve pomoči in brez posebnega gnojenja. Obrezovati je pa celo ne smemo. Pa saj je tudi ni treba. Kar sama od sebe se razvije v idealno lepo drevo, ako ima le na vse strani dovolj prostora. Ugodno je dalje tudi to, da jako hitro raste in prav kmalu zarodi. Deset, petnajst let stare črešnje so že kaj zastavna drevesa, ki dajejo že znaten pridelek. Za domači vrt je črešnja tudi zato tako pripravna, ker daje prvi sadni pridelek, ki je najbolj zaželen in splošno priljubljen. Nekatere sorte zorijo v toplejših legah in ob ugodnih letinah tudi pri nas že koncem maja. Kakšno veselje pa so prve črešnje zlasti za mladino, menda ni treba poudarjati.

Črešnje za domače vrtove naj bi bile cepljene na rašeljik (Prunus mahaleb). Na tej podlagi rasto iz-

vrstno, vendar pa se ne razkošatijo tako močno, kakor cepljene na navadnem divjaku, ki zraste iz koščice divje (gozdne) črešnje. Poleg tega pa je na rašeljiki cepljena črešnja tudi bolj zdrava, trpežna in začne kmalu roditi.

Črešenj imamo mnogo sort, ki pa niso vse prikladne za vrtove. Posebno rodovitne in priljubljene so razne domače rane sorte. Priporočali bi pa tudi pozne rdeče hrustavke, ki so razmeroma najbolj debele in jako okusne. Črnice niso tako priljubljene, dasi so tudi okusne, ker zrastejo v orjaška drevesa in nekatere bolj pozno zarode.

Višnja — najbližnja sorodnica črešnje — je pri nas manj znana, toda je za vrtno namene skoro še bolj prikladna nego črešnja, zlasti ondi, kjer primanjkuje prostora. Izmed vseh sadnih plemen je najbolj skromna glede podnebja in glede zemlje. Raste povsod — tudi v pušči — brez kake posebne střežbe. Še celo solnce more pogrešati, dasi tudi na njo solnčni žarki blagodejno vplivajo. Vendar jo sadimo lahko v bolj senčne lege. Ima tudi vse drugačno rast nego črešnja in je v primeri z njo pravi pritlikavec. Vejevje je bolj šibko, vejice tanke, zato silijo bolj k tlom. Kljub temu je pa oblika drevesa kaj prikupljiva in pripravna za oplešavo raznih prostorov na vrtu. Vrhu tega so pa višnje zelo rodovitne. Njeni sočni plodovi so sicer kislatega, toda zelo prijetnega okusa. Za konserviranje so pa višnje še bolj primerne nego sladke črešnje. Po drugih pokrajinah jih jako čislajo in tovarne za sadne konzerve jih predelajo vsako leto ogromne množine.

Kakor že omenjeno, z višnjo na vrtu ni nikakega dela. Mlademu drevesu, ki ga dobimo iz drevnice, postrežemo z dobro zemljo, ko ga sadimo. Potem se ni treba kaj prida brigati zanj, ker se samo razvija brez obrezovanja in kakršnekoli druge střežbe. Vsako pomlad nas razveseli z lepim cvetjem, čez celo leto daje njegovo pestro zelenje gosto senco in junija je drevje polno zagorelordečih plodov.

Tudi višnje morajo biti cepljene na rašeljiko; na tej podlagi lepo rastejo, bodisi v obliki grmiča ali pa nizkodebelnega drevesa. Ob severnih stenah sade in goje višnje senci celo v obliki špalirja. Namesto vrbe žalujke posadimo na vrt rajši visokodebelno višnjo. Od nje bomo imeli mnogo več užitka nego od vrbe.

M.H.

Zoper polže.

Kakor kuga so časih (baš letos delajo ogromno škodo) polži, ki uničujejo vrtove in polja. Spravijo se na mladike, na nežne lističe in popje in jih ogrizejo in tako uničijo rastlino. Ker je pa polžev vedno zelo veliko in zasedejo svoja bivališča kakor sovražna vojska, zato jih utegnemo prav težko zamoriti. Ponoči hodijo na krajo in imajo sluzasto obleko, zato jim ne moremo biti izlahka kos. Podnevi se skrivajo v špranjah zidov, v bršljino, med kamenjem in ruševinami, v visoki travi, v grmičevju in v živih mejah — vsepovsod jih je dovolj, da je tisto zavetje le na hladnem in v senci, zakaj — solnca polži ne marajo. In tu se moramo pričeti bojevati zoper polže: odstraniti moramo vsa ta skrivališča, da niso krog vrtov in polja. Kar naravnost — iz oči v oči — se moramo pričeti bojevati s polži. Otroci naj gredo na vrt ali na polje in naj pobirajo z roko polže, najbolje je, če storijo to zvečer. Vzeti je treba laterno, kake klečče ali vilice ali špičasto palico in vedrce ali lonc vroče slane vode ali petroleja. Polže uloviš tudi v pasti. Nastavi na vrtu ali na polju take reči, ki se polži radi skrivajo v njih. Vzemi n. pr. lončke za rože in jih prevrni, ali postavi opeke na zemljo ali snopiče trte, slamnate otepe, dračje in podobno. V teh pasteh se bo nabralo gotovo dosti polžev. Pripravna past je tudi ta, če vzameš cvetlični lonček, ga preluknjaš in ga do lukenj zagrebeš v prst. V lončku bodi malo starega piva, ki polžem zelo diši. Tudi druge stvari dišijo polžem in tako utegnemo nastaviti polžem takele vabe: jabolčne rezine, pomarančne olupke, krompir, salato, zelje, repo, skorjice kruha, otrobe in podobno. Če polžev še ni na kaki gredi in jim hočeš prestreči pot do nje, tedaj nasuj krog grede apna, soli, mavca, žaganja, pepela ali

smrečja. Teh stvari ne marajo polži in ne morejo prilezti preko njih. Seveda pa moraš te »obrambne črte« obnoviti po slehernem dežju. Takih »sovražnikov« se pa ne bodo zbali oni polži »graščaki«, ki imajo svojo hišo in se brž poskrijejo vanje, čim zaduhajo rezke »sovražnike«. Imamo seveda še drugačne močne strupe, ki bi jih utegnili uporabljati zoper polže, pa je nevarno, ker bi se z njimi utegnili zastrupiti sami, ali pa bi prišli v tako nevarnost otroci, psi, kokoši in tudi zelenjava ne bi bila nič kaj priporočljiva s takih vrto. — Najzanesljivejši sovražniki polžev so pa oni, ki nam jih je poslal Stvarnik sam — in to predvsem krastače, slepci, belouške, race, prašiči, ježi, krti. Kokošim pa se polži kmalu zastudijo in pravijo, da potem tudi ne nesejo več okusnih jajec. Tudi hroščev je dosti, ki zasledujejo polže, a je pri teh spet to, da jih tudi krastače ne vidijo rade. Tako se sovražniki polžev sami sovražijo med seboj in je torej nesloga med njimi. Najbolje bo, da se sam spraviš na polže in jih pobiraš večer za večerom.

K.

Mati.

Mati in sin.

Najmočnejša je ona vez, ki spaja mater s sinom. Ni nobenih vezi več na svetu, ki bi tako družile človeka s človekom, kakršne so vezi med otrokom in materjo, dokler je otrok še v materinem varstvu. Kakšno postane to razmerje potem v poznejših letih, to je največ odvisno od matere same. Mati bo žela potem tiste sadove, kakršne je zasadila s svojo vzgojo. Kakršen temelj je postavila mati v otrokovo dušo, taka bo stavba njegovega značaja v poznejših letih. Kakor je mati zalivala in gojila mlado drevesce, tako bo videla zrasti veliko drevo.

Navadno skrbijo matere največ za sina, ki odrasča. S hčerjo ni tako. Hči ostane navadno pri materi, dokler ni že sama svoja. Sin pa se izmika materinim rokam, ko je še majhen, ko je še deček, in se izmika domači hiši. In s skrbjo v srcu gleda mati dečka, kako polagoma odhaja od nje; in misli nanj dan in noč in prosi zanj v molitvah. Izprašuje se, če bo prestal sin-mladenec huda življenjska pöta, če se ne bo izgubil in si bo ohranil vse one dobrine, ki mu jih je bila dala za na pot v svet. Kaj se ne bodo njene besede razpršile kakor prah v vetru? Ne bodo se. Vtisov iz otroških let ne izbrše nihče. Sin, ki je dobil dobro vzgojo, se ne bo izgubil. Ostal

bo zvest sam sebi in svojemu domu. Pač bodo prišli časi, ko bo mati tožila in se žalostila, da je izgubila sina, da je pozabil nanjo, na dom in domovino. Prišli bodo časi, ko bo sin morda zasmehoval dobre nauke materine in navade iz domače hiše. A je resnično to, da je vino najprej mošt, ki vre in kipi, preden se izčisti. In prav tako je s človekom, z mladeničem.

Vsaka mati mora biti pripravljena na to, da bo doživela ure in dneve — morda leta, ko bo njen sin lahkomiselno pohodil njeno srce. Taka je usoda matere, da se mora žrtvovati, da mora potrpeti in upati in ljubiti. Vendar pride nekoč ura, ko bo zaslišal sin, ki je bil dobro vzgojen, peti domače zvonove in bo zagledal mater, kakršna je v resnici — in se bo povrnil k sebi in k njej.

Mati mora voditi sina tudi v notranjosti. Ne sme mu vsiljevati svojih naukov, a polagoma se mora vživeti vanj in paziti na njegove čednosti in slabosti, odpirati mu zaklade lepote in ga obvarovati zla in podlosti.

Vzgoja ne sme biti mehkužna, temveč bodi stroga in pametna. Pametna mati je tudi vedno stroga mati. Taka mati se zaveda, da se mora otrokova — posebno pa še dečkova — duša utrditi, da mora postati kakor iz jekla. In taki materi je znano, da je mož najdovršenejši tedaj, če zna obvladati samega sebe in če ima čut do svojih dolžnosti. Če znaš, mati, vcepiti te dve čednosti že v otrokovo dušo, potem bodi brez skrbi, ko sin zapušča dom in odhaja kot zrel človek v svet. Strogost vzgoje ga bo spremljala po vseh potih, da bo v vseh letih tudi kot mož strog napram svoji lastni osebi.

Izlahka utegneš obvladati trmoglavčka, ki meni, da je vse njegovo, in kriči pri sleherni prepovedi. In če boš v takih malenkostih vedno strogo dosledna, tedaj boš videla, kako bo v poznejših letih blagoslovljen sad tvojega truda.

Težko je za mater, ko sin popolnoma odide od nje, ko si postavi svoj lastni dom, ko si izbere družico in se poroči. Mati, pazi tedaj nase! Ne bodi ljubosumna na svojo snaho, ne pusti, da se izcimi iz tebe »hudobna taščica«! Čeprav ti bo težko, premaguj se in žrtvuj samo sebe sinu v prid — potem boš zares zaslužila ime »matere«. Tu pokažeš, koliko te je. Tedaj se izkaže tvoja veličina, ki je ne sme kaziti malenkostna ljubosumnost.

Ni zoprnejšega in ostudnejšega, kakor če prične mati razdirati srečo svojega sina, če povzroča prepire in obrekovanja, če se vmešava v raz-

merje med sinom in njegovo ženo, če podpihuje in ščuva in škodoželjno prikazuje sinu slabe lastnosti njegove žene. S tem ne koristiš sinu — škoduješ mu za vse življenje! Sin bo živel s svojo ženo in ne ti! On naj pazi na svojo ženo in ne ti! On bo izravnal kake napake in ne ti. Ne zastrupljaj ga s svojimi navodili in mu ne odpiraj oči, ko ima že svoj dom. Pride čas, ko izpregleda sam — če bo zares potreba za to —, a mogoče je, da tebe slepi le ljubosumnost in je tvoja snaha poštena in pridna ženska. Kako bo tedaj taka ženska reva, če ji ti — njenega moža mati — izpodjedaš možovo ljubezen in tla njenega doma! Še in še bi bilo besed o tem nesrečnem in prevažnem poglavju iz delovanja mater. Zakaj nešteto je zakonov, ki se razmajejo, sesujejo in uničijo zgolj radi ljubosumnosti mater.

In še nekaj je, kar mora dati mati sinu - mladeniču in možu na pot v svet: dati mu mora vere, Boga. Najlepši je tisti spomin, ki ga ne pozabimo nikoli in nam je vedno svet: kako je molila mati z nami in kako nam je pravila o Bogcu, ki dobro plačuje in hudo kaznuje. Še pozneje, ko je človek prišel mogoče že ob vero in zaničeval vse tako, kar je z Bogom v zvezi, še tedaj se zgodi časih, da se tak človek izkoplje iz blata, ko se spomni na molitve z materjo. Zakaj vera je, ki človeka dviga. Vpričo vere in Boga izgineta blato in greh. Vera ti olepša misli in ti brzda strasti. Kakor povsod pri vzgoji, je tudi tu edinega pomena — dober zgled. Kakor spoznamo drevo po tem, kakšni so njegovi sadovi, tako spoznaš duha matere v tem, kakšnega značaja je njen sin. Plemenitost se utegne poroditi le iz plemenitosti — in obratno.

St. Gt.

Kuharica.

Rabarbarova torta.

Mešaj četrte ure 6 *dkg* sladkorja, 3 rumenjake in od četrte limone drobno zrezane lupine. Primešaj sneg 3 beljakov in 6 *dkg* moke. To mešanje stresi v pomazani tortni model, razravnaj testo in ga obloži po vrhu z dobro pocukranimi koščki rabarbare, postavi v pečico in speci; pečeno potresi s sladkorjem.

Rabarbarova torta iz vkuhane rabarbare

se pripravi prav tako, samo da rabarbaro vzameš iz kozarca in deneš debelca na rešeto, da se odtečejo; te pa ni potreba s sladkorjem posipati. (Prav dobra je za torto ona rabarbara, ki si jo napravila s salicilom.)

Vzhajani kolač iz rabarbare.

Segrej $\frac{1}{4}$ litra mleka, od tega gorkega mleka vzemi par žlic in v njem raztopi 1 *dkg* drožja z malo žličico sladkorja. Ostalo mleko, ki naj bo precej gorko, pa zlij v skledo, osoli ga, prideni eno žlico sladkorja, 4 *dkg* sirovega masla in približno 34 *dkg* moke, malo premešaj, prideni vzhajani kvas, nato en rumenjaki in drobno zrezane lupine od četrte limone; testo dobro stepaj in stresi v pomazan pleh, ki ga po njem razravnaj, ter postavi na gorko, da nekoliko vzhaja. Nato ga potresi z olupljenimi kosci rabarbare, po vrhu rabarbare pa s potresanjem, ki si ga izvaljkala iz 5 *dkg* moke, 5 *dkg* sirovega masla, 5 *dkg* sladkorja in 2 *dkg* mandeljnov ali orehov. Ko še četrte ure vzhaja, postavi kolač v pečico. Pečenega zreži na poljubne kose in postavi gorkega ali mrzlega na mizo.

Jabolčni rabarbarov zavitek.

Napravi vlečeno testo iz $\frac{1}{4}$ *kg* ali $\frac{1}{2}$ litra moke, $\frac{1}{8}$ litra mlačne vode, nekoliko soli, enega beljaka in ene žlice masti ali olja. Testo dobro pogneti, ga pokrij s skledo, da se nekoliko spočije (vsaj pol ure). Potem ga razvaljaj, polij z žlico olja in namaži. Sedaj testo razvleci ter ga polovico potresi z dvema pestima kruhovih drobtin, katere si zarumenila v par žlicah masti ali masla. Drugo polovico pa polij s kisló smetano ali sirovim maslom; po prvi polovici potresi na majhne kosce zrezane in olupljene rabarbare (dve pesti), par olupljenih in na listke zrezanih jabolčk, dve pesti sladkorja in ščep cimeta; zvijaj testo narahlo od prve strani, kjer so potresena rabarbara in jabolka, položi v dobro pomazano pekačo ter pomaži z jajcem ali smetano in peci $\frac{3}{4}$ ure.

Rabarbara kot kompot.

Stebelca rabarbare olupí, zreži na pol prsta dolge koščke, jih prevri v vrelem kropu ter takoj stresi na rešeto, da se odcede; medtem pa deni v kozico za $\frac{1}{4}$ *kg* stebelc: 5 *dkg* sladkorja, $\frac{1}{4}$ litra vode, par žlic sladkorja, košček cimeta in limonove lupine. Ko že par minut vre, odstrani cimet in limono ter pridaj pripravljena stebelca. Ko zavro, jih pusti vreti kakih pet minut, nato pa poberi stebelca v skledo, a sok še malo pokuhaj. Potem ga zlij na stebelca ter daj gorka ali mrzla na mizo.

Rabarbara v patentnih kozarcih.

Mlada stebela rabarbare olupí, zreži na koščke, stresi jih v kozo in potresi s sladkorjem. (Za 1 *kg* rabar-

bare 40 *dkg* sladkorja.) Postavi kozo na kraj vročega ognjišča, jo pokrij toliko časa, da se sladkor popolnoma raztopi, ohlajeno rabarbaramo stresi z mokroto vred v steklenice in kuhaj 20 minut pri 60° C.

Rabarbara s salicilom.

Kuhaj v kotliču $1\frac{1}{8}$ litra vode s $\frac{3}{8}$ litra spirita, 1 *kg* sladkorja, $\frac{1}{2}$ *dkg* salicila. (Salicil dobiš v lekarni z opombo: za sadje.) Kuhaj $\frac{1}{4}$ ure, da nekoliko povre. Potem v tej sladkorni vodi prevri zaporedoma 5 *kg* na eno tretjino prsta dolge koščke olupljene rabarbare, vsakokrat toliko, kolikor jih gre na lahko v kotlič, in jih, ko dobro prevro, poberi s penovko iz kotliča ter jih naloži v lončeno posodo, ki še nikdar ni bila mastna. Ko si prevrela vso rabarbaramo, povri še deset minut sladkorno vodo ter jo izlij na češplje. Prihodnji dan odlij vodo od rabarbare, jo še enkrat prevri in izlij v kozarce, v katere si naložila rabarbaramo. (Voda naj vre deset minut in že nekoliko ohlajeno izlij v kozarce.) Ohlajeno pa zaveži s pergamentnim papirjem ter postavi na hladno.

—o—

Žal, da se pri nas rabarbaramo tako malo goji. Pariz, Dunaj, Berlin jo izredno čislajo. Je prav okusna (okus je kakor breskve), zdravilna in izvrstna za prebavo. Na vrtu je zadovoljna z vsakim kotičkom, raste bujno in hitro in ni glede zemlje prav nič izbirčna. Gojimo jo!

Črešnjeva torta.

Mešaj $\frac{1}{4}$ ure 8 *dkg* sladkorja, 3 rumenjake, 7 *dkg* masti, eno celo jajce in drobno zrezane limonove lupine; nato prideni 8 *dkg* moke, premešaj in stresi v majhen pomazan tortni model; testo razravnaj in ga po vrhu obloži s črešnjami, ki si jim odbrala pečke in peclje. Postavi torto v srednje vročo pečico, da se rumenkasto zapeče. Pečeno potresi s sladkorjem in postavi gorko ali mrzlo na mizo.

Jagodova torta.

Mešaj 20 minut 8 *dkg* sirovega masla, 4 rumenjake in 12 *dkg* sladkorja; prideni sneg 4 beljakov, 5 *dkg* drobno zrezanih orehov ali lešnikov, 5 *dkg* drobtin in 10 *dkg* moke; to vse narahlo zmešaj in stresi v namazani in z moko potreseni tortni model in peci v srednje vroči pečici $\frac{3}{4}$ ure. Pečeno torto še gorko namaži z oslajenimi jagodami, in ko se ohladi, jo postavi na mizo. M. R.

* * *

Prva kuharska razstava v Splitu.

Slovence bi utegnilo zanimati, da že več kot 10 let deluje v Splitu »Djevojačka škola poljedelstva i kućanstva«, ustanovljena in upravljana po šolskih sestrah iz Maribora, ki je obenem prva in edina gospodinjstva šola v Dalmaciji.

O Veliki noči je imenovana šola priedila kuharsko razstavo, ki je bila prva te vrste v Dalmaciji. Nestrpno so pričakovali otvoritve. No, Djevojačka škola je pokazala, da je njena kuhinjska umetnost na višini.

Razstavljeni so bili najraznovrstnejši kuhinjski proizvodi od preprostih rezancev in drugih testenin, od črnega kruha, pinc in potic pa do najizbranejših slaščic in najlepših tort. Vse te dobrote so se lepo vrstile na dolgih, okusno okrašenih mizah in pričale o spretnosti in potrpežljivosti kuharic.

Torta se je sicer v moderni kuhinji že nekoliko preživela, vendar jo pretežna večina ljudi še vedno upošteva in ji je tudi v tej razstavi bilo odkazano odlično mesto. Videti je bilo mnogo prav lepih tort deloma navadne okrogle oblike, deloma v obliki zvezde, blazine ali knjige. Poleg običajnih tortnih okraskov, vijug in drugih ornamentalnih črt so vzbujali posebno pozornost plastični liki iz sladkorja, kakor n. pr. gnezdo z golobčki, živobarvne skupine sadja, šopki svežega pomladanskega cvetja in nežna velikončna jagnjeta z banderčkom. Ljubljančanom dobro poznano nakičeno hrastovo deblo je želo tudi tu mnogo pohvale.

Hišice iz lecta so tvorile posebno skupino. Bilo jih je cela vas s cerkvijo in ljudsko šolo.

Kot posebno zanimivost so obiskovalci občudovali umetniško izdelani in zvesto po naravi posneti model Djevojačke šole in model velikega stolpa cerkve sv. Duje, ves iz belega sladkorja.

Med različnimi mesnimi jedmi smo opazili narezke in paštete, pečeno perutnino in krasnega kakor ulitega prašička.

Tudi šolska mlekarja in sirarna je razstavila okusne izdelke.

Peštra skupina najrazličnejših likerjev in sličnih pijač — od navadnega domačega ruma in konjaka pa do najfinejšega dalmatinskega »rozolina« in maraskina — je posebno ugajala. Še večje občudovanje pa so izzvale krasne konzerve sadja in zelenjave.

Skratka, razstava je izvrstno uspela in zasluženó žela splošno priznanje in pohvalo.

Helena.

SALE IN UGANKE

Za smeh.

Nevarni bacili.

Nekoč je sedel učeni profesor Berthelot (izg. Bertló) iz Burgundije na Francoskem v krogu svojih sorodnikov. Dobro so jedli in pili. Za posladek so prinesli tudi črešenj. Učenjaku so kaj dobro teknile, a preden jo je dal v usta, je pomočil vsako črešnjo v kozarec vode. Ko ga je eden izmed sorodnikov vprašal, zakaj to dela, je mož zobal dalje, obenem pa začel predavati o neizmernem številu bacilov, ki se drže na površini vsake črešnje. »Poglejte!« je rekel, »človek ni nikoli dovolj previden pred nevarnostjo bacilov, ki napadajo in polagoma upropastijo še tako zdrav organizem. Če si hočete prav, posnemajte me in osnažite vsako črešnjo, preden jo pozobljete!«

Ko je bil končal pridigo, se je globoko zamislil, vzal kozarec z vodo, v kateri je pral črešnje, in ga izpil na en dušek.

Počasen želodec.

Zdravnik: »Ali ste zaužili škatico kroglic, ki sem Vam jih zapisal?«

Bolnik: »Seveda sem jo, gospod doktor, a ne čutim še nikakega učinka. Najbrž se še ni snel pokrovček na škatli.«

»Nevljudna« teta.

Moja teta je »nadnaravno« velika ženska. Hodi rada v gledališče in, če le more, gre v ložo, da se ljudje ne zgledujejo nad njeno dolgostjo. Preteklo nedeljo pa je imela smolo. Lože ni dobila več; zadovoljiti se je morala s parketnim sedežem. A komaj je dobro sedla, se je že začelo za njenim hrbtom godrnjanje in zabavljanje.

Prvi: »Sedite vendar, gospa, zakaj stojite?« — Drugi: »Gospa, prosim Vas, sedite, mi ne vidimo.« — Tretji: »Prosim...« — Četrti: »Hudiča...« — Peti: »Zlodja...« In tako naprej.

Teta je nekaj časa vztrajala, a ji je bilo prav neprijetno. »Bolje je, da grem,« si je mislila in vstala.

V tem trenutku pa se nekdo oglasi za njo: »No, če to ni nesramnost! Ni dovolj, da je doslej stala, zdaj ti zloemek stopi celo na stol.«

Izkupila jo je.

Gospodična višje dekliske šole porogljivo svojemu učitelju: »Gospod profesor, ali je res, da je bil Vaš oče navaden pastir?«

Učitelj: »Res. Zato pa moram tudi jaz, ki sem njegov sin, gosi pasti.«

Tehten dokaz.

Italijanski vojak iz Rima in židovski vojak iz Jeruzalema se pogovarjata med vojno:

»Ti praviš, da so delali tvoji predniki čudeže. Torej čuj! Ali veš, kaj so nedavno našli v Rimu, ko so kopal temelj za hišo?«

»Ne vem. Kaj torej?«

»Železne žice.«

»Kaj naj to pomeni?«

»Kako? Kaj to? Ne razumeš, da so Rimljani iznašli brzojav?«

Žid molči, a kmalu reče:

»Čuj! Veš, kaj so nedavno našli v Jeruzalemu pod zemljo?«

»Ne vem. Kaj neki?«

»Nič.«

»Kako to misliš: nič?«

»Ne razumeš, da so moji predniki iznašli brezžični brzojav?«

O magičnih kvadratih.

R. F.

Magične kvadrate so poznali že stari Arabci. So pa to zelo zanimive računske naloge, katere rešujemo s pomočjo nekega ključa. Oglejmo si nekatere!

Naloga: Napiši številke 1—9 v kvadrat tako, da dobiš vodoravno, navpično in diagonalno enako vsoto, ki je 15! Za razumevanje poznejših nalog omenjam, da je formula za vsoto:

$$\frac{s^3 + s}{2}$$

(s je število, na katero je razdeljena stranica kvadrata). Ako zapišemo te številke najprej kar po vrsti:

1	2	3
4	5	6
7	8	9

dobimo zahtevano vsoto 15 že v štirih smereh: v diagonalah in v srednjem križu. Seštevamo namreč vprav srednja števila, ali najmanjše, srednje in največje: $1 + 5 + 9 = 15$, ali (srednja vrsta navzdol) drugo najmanjše in predzadnje največje: $2 + 5 + 8 = 15$ in tako dalje. Zahtevane vsote pa ni še v zunanjih navpičnih in vodoravnih smereh, to pa zato ne, ker je vsota 15 liho število, a mi imamo v teh smereh v vseh štirih slučajih po dve lihi in eno sodo število, kar da za vsoto sodo število, — in pa ker imamo v gorenji vodoravni vrsti samo majhna, v spodnji vodoravni vrsti pa samo velika števila. Prvemu nedostatku se izognemo tako, da pustimo srednje število na svojem mestu, vsa ostala števila pa zavrtimo okoli njega za eno mesto (45°) naprej ali pa nazaj, n. pr.:

4	1	2
7	5	3
8	9	6

Tako smo ohranili one štiri smeri, v katerih smo že imeli zahtevano vsoto, in smo še v ostalih smereh dobili po dve sodi in eno liho število, kojih vsota je tudi liha. Ker pa ostane vsota vedno enaka, četudi sumande zamenjamo, odstranimo še drugi nedostatek, da niso majhna števila skupaj in obratno. Zato zamenjamo diagonalno števila po vogalih. Torej:

6	1	8
7	5	3
2	9	4

Magični kvadrat s števili 1—16 je stara arabska naloga. Rešitev je zanimiva, ker vsote 34 ne dobimo samo vodoravno, navpično in diagonalno, ampak tudi v vsakem krogu, ki se dotika 4 števil, bodisi v največjem zunanjem krogu po vogalih ali v 4 dotikajočih se kvadratih, ali pa tudi izpuščaje po eno število.

Dovršenejša oblika bi bila:

5	16	9	4
11	2	7	14
8	13	12	1
10	3	6	15

Pri tej rešitvi dobimo zahtevano vsoto 34 tudi v vseh elipsah, ki se dotikajo 4 števil, n. pr. $3 + 12 + 14 + 5$, prav tako tudi $11 + 16 + 6 + 1$ ali $5 + 16 + 10 + 3$ itd. V tem slučaju tvorita po dve in dve sosednji števili skupino z določeno vsoto: navpično dve lihi števili z vsoto 16 in dve sodi števili z vsoto 18, vodoravno pa skupini po 13 in 21. Če torej vpišem neko število v določen kvadrat, je vsakemu posameznemu številu mesto popolnoma določeno. Ako napišem n. pr. v prvi kvadrat število 1, ne morem postaviti poleg njega drugega nego 12 in pod njega 15.

Oglejmo si kvadrat s števili 1—25! Vse podobne naloge, pri katerih je s liho število (3, 5, 7, 9 itd.), so razmeroma lahke, ker v take kvadrate lahko vpišemo soda in liha števila popolnoma simetrično, dočim tega ne moremo pri kvadratih s sodim številom s . Tudi smo te naloge diagonalno in v srednjem križu že rešili, ako števila napišemo zaporedoma. Zato tako nalogo brez posebnih težav rešimo po načinu kvadrata 1—9.

Nalogo razrešimo tudi takole: Kvadrat 1—25 ima 25 števil, kvadrat 1—9 pa le 9 števil. Srednje število je pri drugem 5, pri prvem pa 13, t. j. za 8 večje. Če torej napišemo kvadrat 1—9 in povečamo vsako število za 8, doimo sliko:

.	.	.	.
14	9	16	
.	15	13	11
10	17	12	
.	.	.	.

Vsota vsake vrste je 39; do vsote 65, ki jo moramo dobiti po formuli

$$\frac{s^2 + s}{2}$$

manjka torej še 26. V kvadratu imamo števila 9—17; preostajajo nam še števila: 1 in 25, 2 in 24, 3 in 23, 4 in 22, 5 in 21, 6 in 20, 7 in 19, 8 in 18. Po dve

in dve skupaj nam dasta vsoto 26. Ako torej ta števila tako razdelimo med prazne kvadrate, da pridejo liha števila na prava mesta (v sliki so označena s pikami) in pazimo, da v prvi navpični in v zgornji vodoravni vrsti dobimo vsoto 65 ter obenem upoštevamo tudi diagonalno smer, smo nalogo izvršili:

19	2	21	20	3
18				8
1		26		25
4				22
23	24	5	6	7

Na isti način razrešimo kvadrat s stranico $s = 7, 9$ itd.

Preidimo h kvadratu 1—36! Ta naloga je bila že v Mladiki (letnik III., 1922, str. 74). Omenil sem že, da v kvadratih s sodim številom ne moremo števil porazdeliti v kvadrat simetrično, kar je pa pri kvadratih z lihim številom mogoče. V drugem slučaju imamo namreč eno liho število več nego sodih. To liho število (srednje!) stavimo v srednji kvadrat, okrog njega pa simetrično nanizano ostala soda in liha števila. Tega ne moremo napraviti pri kvadratu s števili 1—36. Tu nimamo ne srednjega števila, ne srednjega kvadrata, imamo pa enako število sodih in lihih števil. Vsota 111, ki jo moramo dobiti, je liho število. Ker moramo sešteti po 6 števil in moramo dobiti liho število, je to mogoče le tako, da je med temi števili 1, 3 ali 5 lihih števil. Radi tega imamo premalo prostosti, dočim to odpade v kvadratih z lihim številom. — Kvadrat 1—36 razrešimo podobno kakor kvadrat 1—25. Napišemo si kvadrat 1—16. Ta ima 16 števil, naš pa jih mora imeti 36, t. j. 20 več. Polovica tega je 10. Zvišati moramo vsako število prvega kvadrata za 10 in dobimo tale srednji kvadrat:

.
15	26	19	14	.
21	12	17	24	.
18	23	22	11	.
.	20	13	16	25
.

Po dve in dve števili od začetka do konca dasta za vsoto 37, prav toliko, kolikor manjka do skupne vsote 111. Ako torej pravilno porazdelimo liha števila na mesta, s piko označena, in pazimo, da dobimo v prvi navpični in prvi vodoravni vrsti 111, ter upoštevamo diagonalno, dobimo zahtevano vsoto 111; v nasprotni strani se poda ta vsota sama ob sebi, ker $1 + 36 = 37$, $4 + 33 = 37$, $10 + 27 = 37$ itd.

Pri kvadratu 1—49 postopamo podobno kakor pri kvadratu 1—25.

Kvadrat s števili 1—64 napravimo najlaže na ta način:

Porabimo kvadrat s števili 1—16. Na prostor, kjer stoji 1, napišemo:

1	2
4	3

kjer stoji 2, napišemo:

5	6
8	7

itd. Pri tem naletimo na neko težko: ako pogledamo navpično, vodoravno in diagonalno vsoto, vidimo, da je različna v teh štirih kombinacijah:

1.	3.
1 2	3 4
4 3	2 1
2.	4.
4 1	2 3
3 2	1 4

Zato moramo paziti, da dobimo v vseh navedenih smereh vse te štiri kombinacije, torej:

1	2	3	4
3	4	1	2
4	3	2	1
2	1	4	3

Pišimo na mesto, kjer je 1, prvo kombinacijo: $\begin{matrix} 12 \\ 43 \end{matrix}$, na mesto, kjer je 2, četrto kombinacijo: $\begin{matrix} 67 \\ 58 \end{matrix}$ itd. Na ta način

dobimo magični kvadrat, kjer dobimo v pre mnogih smereh vsoto 260. Kvadrat razširimo poljubno. Čim pravilnejša je temeljna naloga, tem več kombinacij z zahtevano vsoto dobimo v razširjenem kvadratu.

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen,
Zgonik, p. Prosek, Italia.

1. Kres.

(Domen, Zgonik.)

2. Vremenska uganka za junij.

(Stric Jože, Bloke.)

Λ * XU : ↓ : > * U?;? *
X < Λ ∩ * V Λ, * X : * U?;? *
, : * X : * X ↓ : ! V : - *
U *; . V *; + : ! V : - *
, : * X : * X < +, ? - *
U *; . V * ↓ +, ? - *

Ključ: < . > V Λ X : < = rokodelec,
; U Λ + ? - , : = prostor pri hiši,
∩ ! Λ X ↓ : < = ime za „esenco“.

3. Srečke.

(Vinko, Dravljje.)

Brata Ezav, Jakob sta imela sledeče
srečke: E 00.010 — C 00.057 — A 02.006 —
D 00.304 — B 09.080.

Dobitki: 1. šivalni stroj, 2. moško kolo,
3. voz premoga, 4. zlata ura, 5. vreča moke
in tako dalje. — Kaj sta brata zadela?

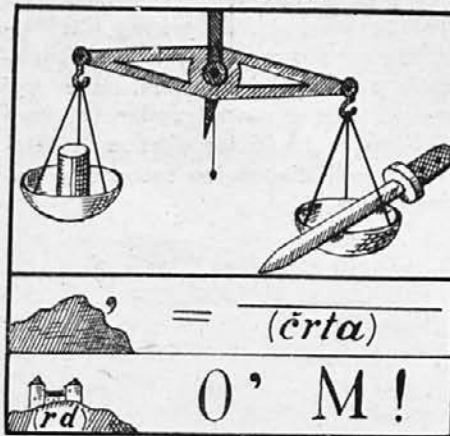
4. Črkovna podobnica.

(Vinko, Dravljje.)

č EloK Mse PAi ne.

5. Tehtnica.

(F. M., Dol. Logatec.)

6. Črkovnica.

(R. F., Sedlo.)

A = ZA PODGANE
E = „ ZASPANE
U = „ NESLANE
O = „ KRISTJANE

7. Pikova kvarta. (Nagrajena.)

(Miklavič Oskar, Livek.)

8. Vžigalice.

(Miroljub, Kočevje.)

Sestavi iz teh 28 vžigalic drugo moško
krstno ime, v katerem pa ne bo nobene
izmed gorenjih črk.

9. Konjiček.

(Stric Jože, Bloke.)

lo	je	je	bim	je	lo
vse	lo	rek	rek	lo	vse
to	mo	Puškin.	zgra	to	
jek	—	mo	zva	—	jek
je	zla	rek	rek	zla	bim
je	lo	vse	vse	lo	je

10. Pregovori.

(Miroljub, Kočevje.)

Človek je trši od kamena in slabši od jajca.
Kdor da iz rok, drži se na jok.
Prava snaga ne sega samo do praga.
Česar je polno srce, rado iz ust gre.
Kdor je dolžan, je na zdravem bolan.
Boljša kratka sprava, nego dolga pravda.
Kdor na posodo išče, ima trnjevo pot.

Vzemi iz vsakega pregovora eno besedo
in sestavi nov pregovor!

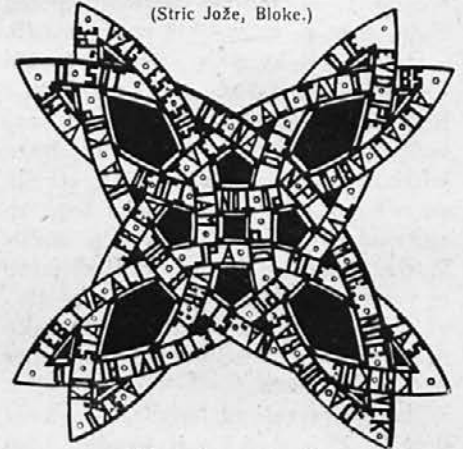
11. Želja loteristova.

(Miroljub, Kočevje.)

Loterist stavi v loteriji naslednje številke:
2, 16, 8 — 5, 1, 11 — 23, 19, 1, 11 —
1, 14, 2, 16. — Kaj si pri tem želi?

12. Preštevalnica.

(Stric Jože, Bloke.)

Razpis nagrad.

Za pravilno rešitev vseh uganek prva
nagrada: roman „Knez Serebrjani“; druga:
povest „Zadnja na grmadi“; tretja: roman
„Križev pot“. Vse tri knjige so vezane.

Ako bo več rešitvev, določi žreb. Vse
rešitve, tudi iz inozemstva, treba poslati
vsaj do 20. junija 1925 v zaprtem pismu na
naslov: Uprava „Mladike“, Prevalje.

Rešitev uganek

v 5. številki.

1. Križane besede. Počez: 1. os,
2. ud, 5. Ana, 6. en, 9. mi, 10. na, 11. on,
13. ob, 14. mir, 17. ne. Navzdol: 1. os,
2. in, 4. da, 5. Anam, 6. en, 7. Amor,
8. in, 12. Po, 15. il, 16. re.

2. Tri istopisnice. 1. Natakarakar, nata,
kar. 2. Zakon je, za konje. 3. Nesreča,
ne sreča.

3. Številnica: Angel, norica, trebuh,
odgoja, naočarka, koran, odžala, rdečilo,
obraz, šoja, enajst, cevka. Dobiš:

Anton Korošec,
Gregor Žerjav.

4. Črkovnica: Mir, ris, sir, kis, sik,
kip, pik, Rīm = Mississippi.

5. Skrivalica „Cvetoči maj“. Vzemi
skupine črk po ključu malih spodnjih črk,
ki so vzete iz naslova uganke „Cvetoči maj“.

Dobiš: Oh, cvetje je rahlo,
čez noč se ospe. S. G.

6. Premena: Tisk — kist, drob — brod,
grad — drag, hlap — plah, karp — park,
klas — slak, kvas — svak, ples — slep.

7. Srce. Začneš po oddelkih z zapo-
vrstnimi številkami. Dobiš:
Srce človekovo naj bo kot lilija čisto.

8. Uganka v sekiricah. Vzemi sku-
pine črk po višini not (f, e, es, d, e, h, b, a).

Dobiš: Bodi počesčena,
rajska ti, Devica,
vseh nebes in zemlje,
naših src Kraljica!

9. Skrivalica „Koklja“. Vzemi po
ključu številke iz vsake skupine po eno
črko. Dobiš: Kura več najde ko koklja.

10. Vremenska uganka za maj:
Trijaci — ledenjaci.

11. Posetnica: Okrajni glavar.

12. Latinski napis. Črtaj pri vsaki
besedi zadnji dve črki in ostane ti stavek:
Po delu mir, po miru spet na delo.

13. Pajkova mreža. V mreži so trije
kolobarji iz črk in šest muh. Tri muhe gle-
dajo vedno vzporedno s kolobarji, dve proti
desni, ena proti levi. Te kažejo, v kateri
smeri se mora preštovati. Ostale tri
pa gledajo v stran in kažejo samo črko,
katero je treba vzeti, če hočeš pravilno
preštovati. V zunanem kolobarju je muha
pri črki K in gleda proti desni; pri pet
predalov oddaljeni črki D je zopet muha,
ki kaže, da vzemi kot drugo črko D, itd.
Sledi še srednji in notranji kolobar. Dobiš:
Kdor resnico ljubi, ušes ji ne maši,
kdor se je pa brani, zaveže se oči.